

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

SUÇUN SOSYO- EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ: KARS CEZAEVİ
ÜZERİNE BİR UYGULAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sıddıka AKDENİZ

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç. Dr. Adem ÜZÜMCÜ

KARS-2010

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Siddika AKDENİZ'e ait "Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Kars Cezaevi Üzerine bir uygulama" konulu bu çalışmaya, yapılan tez savunma sınavı sonunda jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği uyarınca değerlendirilerek, İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

.../.../2010

Öğretim Üyesinin Ünvanı, Adı ve Soyadı

Doç. Dr. Adem ÜZÜMCÜ

Doç. Dr. Salih ÖZTÜRK

Doç. Dr. Selim BAŞAR

Yrd. Doç. Dr. Cavit YEŞİL-YURT

Yrd. Doç. Dr. Erkan TÖKÜCÜ



Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunca: .../.../2010
tarih ve/...../ sayılı karar ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

.../.../2010

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Suç olgusunu sadece sosyo- kültürel ve psikolojik faktörler ile açıklamak yeterli değildir. Suç aynı zamanda ekonomik faktörleri de içermektedir. Giderek artan ekonomik sorunlarla birlikte bireylerin reel gelirlerinde de bir azalış meydana gelmektedir. Bu durum da bireyler, sosyolojik ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılama konusunda birbirlerine rakip hale gelmektedir. Bireyler arası bu rekabet her zaman yasal yollarla gerçekleşmez. Kimi zaman birey yasal olmayan yollara da başvurmaktadır. Yasal olmayan mücadele sürecinde ise suç fiili gerçekleşmektedir. Bireylerin suça yönelmeleri, toplumun bütününe doğrudan etkilemektedir. Bu etkileşim mekanizması da suçun ekonomik açıdan analizini gerekli kılmaktadır. “Suçun Sosyo- Ekonomik Belirleyicileri (Kars Cezaevi Üzerine Bir Uygulama)” isimli bu tez çalışması da suça etki eden sosyo ekonomik değişkenleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Kuşkusuz bu araştırma çok değerli katkıları içermektedir. İlk olarak, bu çalışmanın her aşamasında öneri, eleştiri ve içten yaklaşımlarıyla yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın Doç. Dr. Adem ÜZÜMCÜ başta olmak üzere; tezin yazım aşamasında eleştiri ve desteklerinden dolayı, değerli hocalarım Doç. Dr. Salih ÖZTÜRK, Doç. Dr. Selim Başar ve Doç. Dr. Kerem KARABULUT’a teşekkür ederim.

Ayrıca, böyle bir saha çalışmasının gerçekleştirilmesine olanak tanıyan Adalet Bakanlığı yetkililerine; özellikle de uygulama aşamasında gösterdikleri destek ve yardımlarından dolayı Kars Kapalı Cezaevi çalışanlarına, görüşmeyi kabul eden ve sorularımıza içtenlikle cevap veren hükümlülere, bana her zaman destek olan ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli dostlarım, yol arkadaşım Hatice POLAT ve Yrd. Doç. Dr. Özgür POLAT’a, ve bana her zaman inanan, varlıkları ile güç kazandığım canım aileme en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Sıddıka AKDENİZ
Haziran 2010

ÖZET

Suç olgusu hem ortaya çıkış biçimi, nedenleri ve hem de sonuçları açısından sosyolojik olduğu kadar ekonomik bir çözümlenmeyi de gerekli kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, sosyo-ekonomik faktörlerin suç üzerindeki etkilerini iktisadi olarak göstermektir. Bu bağlamda suçların oluşumuna etki eden çevresel faktörler içinde yer alan iktisadi faktörlerin özellikle sosyo-ekonomik içerikli suçlar olarak bilinen suçlar üzerindeki etkileşimini görebilmek amaçlanmıştır.

Bu çerçevede çalışma temel olarak teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmuştur. İlk aşamada; konuyla ilgili kavramlara, suçlu davranışı açıklamaya yönelik teorilere, suç ve ekonomi arasındaki ilişkiye, suçun ekonomik modellerine ve Türkiye’de suçluların genel özelliklerine yer verilmiştir. Bu bağlamda suçlu davranışını açıklamaya çalışan teorilerden bireysel teoriler, psikolojik teoriler, biyolojik teoriler ve sosyolojik teoriler ile suçun ekonomik modelleri olarak bilinen modellerden geleneksel model ve beklenen fayda modelleri tanıtılmıştır. Türkiye’de genel olarak işlenen suçlar içinde ekonomik içerikli suçların gelişimine de bu noktada değinilmiştir. Çalışmanın ikincisi aşamasında ise, Kars Kapalı Cezaevi’nde çeşitli suçlardan hüküm giymiş 63 hükümlüden oluşan örneklem grubu araştırılmıştır. Bu çalışmada; yaş, medeni hal, ekonomik düzey, gelir ve öğrenim durumu bağımsız değişken olarak alınmış; hükümlülere 42 sorudan oluşan soru kâğıtları uygulanmıştır. Soru kâğıdında, ayrıca, son bir soru olarak da hükümlülere “gençlerin suçtan uzak durmaları ile ilgili olarak ne önerirsiniz?” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiş ve böylece suç işleyenlerin suçun önlenmesi noktasında tecrübelerinden yararlanılarak suça karşı önlem tedbirleri bağlamında önerileri alınmak istenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre hükümlülerin ve ailelerinin öğrenim düzeyi düşüktür. Hükümlüler, genel olarak ekonomik durumları açısından düşük gelir grubunda yer alan yoksul ve kalabalık ailelerden gelmektedir. En çok işlenen suçlar adam öldürme ve hırsızlıktır. Hükümlülerin ailelerinde ve arkadaş çevrelerinde de suç işlemiş kişilerin bulunduğu da belirlenmiştir. Ayrıca yaşadıkları yerlerden göç eden kişilerin beklentileri karşılaştıkları sorunların farklılaşması sonucu bireylerin suça yöneldiği de görülmektedir. Tüm bu sonuçlar “bireyi suça iten sosyo-ekonomik faktörlerdir ” şeklindeki genel hipotezimizi desteklemektedir.

Anahtar kelimeler: Suç, Suç Ekonomisi, Suçun Ekonomik Modelleri, Sosyo-Ekonomik Faktörler

ABSTRACT

Criminal phenomenon requires an economic analysis as well as sociological analysis in terms of its emergence, causes and consequences. The purpose of this study is to investigate impacts of socio-economic factors on crime in economic mean. In this context, interaction between economic factors, which are among the environmental factors forming crime, and crime particularly socio-economic thematic is aimed to be investigated.

In this framework, this study fundamentally consists of two part, theory and application. In the first part, the relevant concepts, theories attempting to explain criminal behavior, the relationship between crime and economy, models explaining economics of crime and general characteristics of offenders in Turkey are given. In this context; the individual, psychological and biological theories which are among the theories trying to explain criminal behavior, and traditional and expected utility model which are known as the economic models of crime are introduced. Development of economic crimes committed in Turkey is mentioned at this point. In the second part of the study, sample group consisting of 63 prisoners in Kars Closed Prison convicted of various criminal were investigated. In this study; age, marital status, economic status, income and education level were taken as independent variables and a questionnaire consisting of 42 questions was applied to sample group. In the questionnaire, one open-ended question was also added to ask sample group as "What do you recommend to young people to stay away from crime?" in order to utilize from experiences of criminals as proposals for crime prevention measures.

According to the results of the study, education level of criminals and their families are low. Offenders are from poor and crowded families who are among low income group according to economic condition. Most crimes are murder and theft. It was determined that there are people committed crimes in the environment and families of offenders. It was seen that people who migrate from where they live tend to crime in result of they encounter a difference between between their expectations and what they encountered. All these results support our general hypothesis of "socio-economic factors push individuals into crime".

Key Words: Crime, Crime Economy, Models of Crime Economy, Socio-Economic Factors.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ: KAVRAMSAL VE TEORİK YAKLAŞIM

1.1. SUÇ KAVRAMI.....	4
1.2. SUÇ KAVRAMININ KÖKENİ VE GELİŞMESİ.....	6
1.3. SUÇUN NEDENLERİNİ AÇIKLAMAYA ÇALIŞAN TEORİLER.....	7
(SUÇ ETOLOJİSİ).....	7
1.3.1. Suçlu Davranışı Açıklayan Bireysel Teoriler	8
1.3.2. Suçlu Davranışı Açıklayan Psikolojik Teoriler.....	12
1.3.3. Suçlu Davranışı Açıklayan Biyolojik Teoriler.....	13
1.3.4. Suçlu Davranışı Açıklayan Sosyolojik Teoriler.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE EKONOMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1. EKONOMİ VE SUÇ	22
2.2. SUÇUN EKONOMİK ANALİZİ	24
2.2.1. Rasyonel Tercih Teorisi	24
2.2.2. Fayda – Maliyet Analizi.....	25
2.2.3. Dışsallık Analizi.....	27
2.2.4. Suçun Ekonomik Analizinde Temel Bileşenler: Talep, Arz ve Denge	28
2.3. SUÇU ANALİZ EDEN EKONOMİK MODELLER.....	33
2.3.1. Geleneksel Ekonomik Model.....	35
2.3.2. Beklenen Fayda Modelleri (Zaman Ayırma Modelleri)	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SUÇUN SOSYO EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ VE TÜRKİYE’DE SUÇLULARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. YAŞ VE SUÇ.....	55
3.2. CİNSİYET, MEDENİ DURUM VE SUÇ	57
3.3. ÖĞRENİM DURUMU VE SUÇ.....	58
3.4. TÜRKİYE’DE SUÇLULARIN SUÇ İŞLEDİĞİ BÖLGEYE GÖRE DAĞILIMI	59
3.5. SOSYO EKONOMİK DURUM VE SUÇ.....	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CEZAEVİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

4.1. SUÇ ARAŞTIRMALARI İLE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI	62
4.2. CEZAEVİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	66
4.2.1. Araştırmanın Konusu	66
4.2.2. Araştırmanın Amacı	67
4.2.3. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri.....	67

4.2.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	68
4.2.5. Çalışma Verilerinin Frekans Tabloları ve Çapraz Tablolar ile Analizi ...	68
4. 3. ÇALIŞMA VERİLERİNİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ.....	86
4.3.1. Ki-Kare Bağımsızlık Testi	88
4.3.2. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi	91
SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	98
EK 1	104
EK 2	109
EK 3	110
ÖZGEÇMİŞ.....	114

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2. 1: Suç Maliyetlerini Çeşitleri.....	26
Tablo 2. 2: Suçun Faydaları ve Maliyetleri.....	27
Tablo 2. 3: Bireyin Risk Yansız, Risk Tercihli ve Riskten Kaçınma Davranışları....	45
Tablo 2. 4: Schmidt ve Witte Modelinde Farklı Durumlar, Olasılıklar ve Gelir Düzeyleri.....	47
Tablo 3. 1: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Yaş Grubuna Göre Dağılımı.....	57
Tablo 3. 2: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	57
Tablo 3. 3: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	58
Tablo 3. 4: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	58
Tablo 3. 5: 2005–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Suç İşledikleri İllere Göre Dağılımı.....	59
Tablo 3. 6: 2004–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Mesleklerine Göre Dağılımı.....	61
Tablo 4. 1: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı.....	69
Tablo 4. 2: Hükümlülerin İşledikleri Suçlar ve Suç İşleme Nedenleri Arasındaki İlişki.....	70
Tablo 4. 3: Hükümlülerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	71
Tablo 4. 4: Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	72
Tablo 4. 5: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Yaşları Arasındaki İlişki.....	72
Tablo 4. 6: Hükümlülerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	73
Tablo 4. 7: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Medeni Durumları Arasındaki İlişki ...	73
Tablo 4. 8: Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 4. 9: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Öğrenim Durumlarına Arasındaki İlişki.....	74
Tablo 4. 10: Hükümlülerin Okulu Bırakma Nedenlerine Göre Dağılımı.....	75
Tablo 4. 11: Hükümlülerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	76
Tablo 4. 12: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Meslekleri Arasındaki İlişki.....	77
Tablo 4. 13: Hükümlülerin Meslekleri ve Suç İşleme Nedenleri Arasındaki İlişki ...	78
Tablo 4. 14: Hükümlülerin Gelirlerine Göre Dağılımı (TL).....	79
Tablo 4. 15: Hükümlülerin İşledikleri Suçlar ve Gelirleri Arasındaki İlişki.....	80
Tablo 4. 16: Hükümlülerin Ailelerinde Suçlu Bireyin Olup Olmamasına Göre Dağılımı.....	81
Tablo 4. 17: Hükümlülerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı.....	82
Tablo 4. 18: Hükümlülerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı.....	82
Tablo 4. 19: Hükümlülerin Cezaevine Girdikten Sonra Ailelerine Kimin Baktığına Göre Dağılımı.....	83
Tablo 4. 20: Hükümlülerin Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı.....	83
Tablo 4. 21: Hükümlülerin Göç Etme Sebebine Göre Dağılımı.....	84
Tablo 4. 22: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Cezanın Caydırıcılığı Arasındaki İlişki.....	85
Tablo 4. 23: Hükümlülerin Cezaevinden Çıktıktan Sonraki Korkularına Göre Dağılımı.....	86
Tablo 4. 1: Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Test Tablosu.....	87
Tablo 4. 2: Homojenlik Testi Tablosu.....	87

Tablo 4. 3. Yaş ve Suç Ki-Kare Test Tablosu.....	89
Tablo 4. 4. Yaş- Suç Çapraz Tablosu.....	89
Tablo 4. 5. Medeni Durum ve Suç Ki-Kare Test Tablosu	89
Tablo 4. 6. Medeni Durum- Halen Hükümlü Bulunulan Suç Çapraz Tablosu	90
Tablo 4. 7. Eğitim Durumu ve Suç Ki-Kare Test Tablosu.....	90
Tablo 4. 8. Eğitim Durumu- Halen Hükümlü Bulunulan Suç Çapraz Tablosu	90
Tablo 4. 9. Ekonomik Durum ve Suç Ki-Kare Test Tablosu.....	91
Tablo 4. 10. Ekonomik Durum- Halen Hükümlü Bulunulan Suç Çapraz Tablosu ...	91
Tablo 4. 11. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Test İstatistiği Tablosu	92
Tablo 4. 12. Yaş ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Sıralama Tablosu.....	92
Tablo 4. 13. Medeni durum ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Sıralama Tablosu	93
Tablo 4. 14. Öğrenim Durumu ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Sıralama Tablosu	93
Tablo 4. 15. Ekonomik Durum ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Sıralama Tablosu	93
EK 3. 2 Hükümlülerin İşledikleri Suçlar ve Arkadaş Çevresi Arasındaki İlişki	110
EK 3.3. Hükümlülerin Çocukluk ve Gençlik Yıllarında İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı.....	110
EK 3. 4. Hükümlülerin Daha önce Hüküm Giydikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı	110
EK 3. 5. Hükümlülerin İşledikleri Suç Türü ve Daha önce Hüküm Giydikleri Suç Türü Arasındaki İlişki	111
EK 3.6. Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce Boş Vakitlerini Değerlendirme Biçimleri.....	111
EK 3. 7. Hükümlülerin TV’deki Şiddete Bakış Açılımlarına Göre Dağılımı	112
EK 3.8. Hükümlülerin TV’deki Şiddetin İşledikleri Suça Etkilemesi Durumuna Göre Dağılımı.....	112
EK 3. 9. Hükümlülerin Suç işledikleri Yere Göre Dağılımı	112
EK 3.10. Hükümlülerin Yaşadıkları Yer ve Suçu İşledikleri Yer Arasındaki İlişki	112
EK 3.11. Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Suçu İşledikleri Yer Arasındaki İlişki	112
EK 3.12.Hükümlülerin Cezaevinden Çıktıktan Sonra Aynı Yerde Yaşama İsteklerine Göre Dağılımı.....	113
EK 3. 13.Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Cezaevinden Çıktıktan Sonra Aynı Yerde Yaşama İstekleri Arasındaki İlişki	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Kayıtdışı Ekonominin Görünümleri	23
Şekil 2. 2 Piyasa Suç Talep Eğrisi	30
Şekil 2. 3: Piyasa Suç Arz Eğrisi	32
Şekil 2. 4: Suç Piyasasında Dengenin Oluşumu	33

GİRİŞ

Suç olgusunun genellikle psikoloji, sosyoloji, kriminoloji ve hukuk gibi disiplinleri ilgilendirdiği şeklinde bir inanış vardır. Ancak suçun topluma verdiği zararlardan dolayı diğer sosyal bilimler yanında suçlar artık iktisat biliminin de inceleme alanına girmiştir. İktisat bilimi her şeyden önce insanla ilgili olan sosyal bir bilimdir. Bu nedenle birey ve toplumu ilgilendiren her şey iktisadı da ilgilendirmektedir. Dolayısıyla suç ve suçu etkileyen ekonomik ve ekonomik olmamakla birlikte ekonomik faktörleri doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen öğeler iktisadın inceleme alanına girmekte, bu bağlamda ekonomik içerikli suçlar gibi bir başlık altında bir suç kategorisinin de bulunması bu ilişkinin çok güçlü olduğunu göstermektedir.

Suç küresel ölçekte en zararlı sosyal problemlerden biri olarak nitelendirilmektedir. Artan suç ve şiddet aktivitelerinin ekonomik yaşam üzerindeki zararlı etkileri yanında, vatandaşların güvenliğini ve yaşam kalitesini doğrudan azaltıcı etkileri de vardır. Bu nedenle iktisat literatüründe, suçları etkileyen ekonomik faktörleri ve suçun ekonomik anlamda kamuya verdiği zararları belirlemeyi amaçlayan çok sayıda çalışma dikkatleri çekmektedir.

Suçun ekonomik analizi ilk olarak Becker (1968) tarafından yapılmıştır. Becker'e göre bir suç kuramı iktisadın karar analizlerine dayanmalıdır. Yani sosyologlar temel olarak suçu "sapkın davranış" olarak açıklarken, iktisatçılar "akılcı bir seçim olarak" tanımlamışlardır. Sosyologların "motivasyon" kavramı yerine iktisatçılar "fırsatlar" kavramı üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Bu çalışmanın amacı da bireyleri suça iten nedenlerin sosyo ekonomik olarak analizidir. Bu amaçtan yola çıkarak 3 ana hipotez ve 4 alt hipotez oluşturulmuştur. Bunlar aşağıdaki gibi ana ve alt hipotezler olarak belirtilmiştir:

Ana Hipotezler

- 1- Bireylerin sosyo-ekonomik yapısı ile suç arasında bir ilişki vardır.
- 2- Eğitim seviyesi düşük ve ekonomik yönden alt tabakalara mensup kişiler suç işlemeye daha fazla meyillidir.

3- Kişileri suça iten nedenlerin başında maddi sıkıntılar gelmektedir.

Alt Hipotezler

1- Yaş değişkeni ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.

2- Medeni hal ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.

3- Öğrenim durumu ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.

4- Gelir ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.

Araştırmanın yöntemi tanımlayıcı-betimleyici yöntemdir. Bu çerçevede kuramsal kısımda kabul edilen ilkelere hareketle, hipotezleri test etmek üzere anket tekniği uygulanarak, veriler toplanmıştır. Anket formu toplam 42 sorudan oluşmakta olup, Adalet Bakanlığı'ndan izin alınması sürecinden sonra cezaevi müdürlerinin, savcılarının ve infaz koruma memurlarının yardımları ile 5 günde uygulanmıştır. Verilerin toplanmasında, yüz yüze anket yolu izlenmiştir.

Araştırmada önce hazırlık çalışmaları (literatür taraması, problemin ve hipotezlerin belirlenmesi, soru formlarının hazırlanması vb.) yapılmış ve 12.10.2009 ile 17.10.2009 tarihleri arasında Kars Kapalı Cezaevi'nde çeşitli suçlardan hüküm giyen 63 hükümlü üzerinde uygulama yapılmıştır. Hükümlülerden terör suçları ve cinsel suçlardan hüküm giyenler görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Tezin kuramsal metin yazımı çerçevesinde kullanılan literatür yanında araştırmamız görüşme formlarıyla ve Adalet Bakanlığı istatistiklerinin analiziyle sınırlıdır.

Bu çalışmada, Kars ilinde işlenen suçlarda sosyo-ekonomik değişkenlerin etkisini anket verilerinin bilimsel analizleri sonucunda aydınlatılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede çalışma beş bölüme ayrılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal olarak “suç” olgusundan bahsedilmiş, teorik olarak suç kavramının kökeni ve gelişmesi açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından suçun nedenlerini açıklamaya çalışan teoriler yani suç etolojisine değinilmiştir. Bu bölümün amacı genel olarak suç kavramını açıklamak olduğundan bu teorilerden sadece bireysel, psikolojik, biyolojik ve sosyolojik teorilerden söz edilmiş, diğer teoriler üzerinde ayrıntılı biçimde durulmamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, suç ve ekonomi arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu çerçevede rasyonel tercih teorisi, fayda-maliyet analizi ve dışsallık analizi

bağlamında öncelikle suçun ekonomik analizi yapılmıştır. Ardından suçun ekonomik analizinin temel bileşenleri olan suç piyasasında arz, talep ve denge durumlarına değinilmiş ve son olarak suçun analizini yapan ekonomik modeller anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde, suçun sosyo-ekonomik belirleyicileri belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölüm, Türkiye’de genel anlamda suç profiline ayrılırken, dördüncü bölüm Kars ili için yapılan anket çalışması verilerinin analizine ayrılmıştır. Bu noktada saha verileri analiz edilmeden önce suç araştırmaları ile ilgili literatür taramasına da yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmamızda elde edilen sonuçlar ile literatürde yapılan çalışmalar arasında bir paralellik bulunup bulunmadığının belirlenmesi de bu bölümün diğer amaçları arasında bulunmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise saha araştırmalarının istatistiki analizi yapılmıştır. Bu bağlamda çeşitli suçlardan dolayı Kars Kapalı Cezavinde bulunan 63 hükümlünün işledikleri suçların nitelikleri ve ekonomik içerikli olup olmadıklarının ve bu hükümlülerin işledikleri suçları etkileyen faktörlerin tespiti noktasında çeşitli istitastik tekniklerden yararlanılmıştır. Bu çerçevede verilerin normal ve homojen dağılımlarına bakılmış, bu bağlamda Kolmogorov-Simirnov testi kullanılmış, ardından korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Bu analizlerde yaş, medeni durum, öğrenim durumu ve gelir değişken olarak kabul edilmiştir. Ancak analiz sonucunda bu değişkenlerin suç üzerinde etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ: KAVRAMSAL VE TEORİK YAKLAŞIM

Yüzyıllardır “suç” hem toplumlar hem de bireyler açısından sorun olmuştur. Antik çağ Yunan düşünürlerinden Platon “Kanunlar” adlı eserinde suçu ruhun bir tür hastalığı olarak kabul etmiş ve suça neden olan üç unsurdan bahsetmiştir. Bunlar; tutuklular, haz arama alışkanlığı olanlar ve bilgisizlerdir. Bu nedenle Platon suçlunun aydınlatılmak yoluyla iyi edilmesini ön görmektedir. Başka bir Yunan düşünürü olan Aristoteles, suçluları toplum düşmanı olarak kabul eder ve onların merhametsizce cezalandırılmalarının gerektiğini savunur. Aristoteles, suç işlemenin nedenlerini fakirlik, devrim gibi sosyal koşullarda bulmaktadır (Başpınar, 2008: 22).

Suçun oluşumuna sebep olan faktörler toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Ancak suç, her toplumda suç olarak nitelendirildiği için, suçun evrensel ve toplumsal değişkenliklerinin olduğu da bir gerçektir (Yavuzer,1996: 6). Toplumların içyapısı incelendiğinde, hemen hemen her toplumda, suç ve suç eğilimleri görülür. Kimi toplumlarda az, kimilerinde ise çok olan suç oranlarının, niçin değişkenlik taşıdığı, çağımızın önemli sorularından biridir. Bu nedenle suçla mücadele çalışmaları, bilimsel bakış açısı ile incelenmiş ve birçok suç teorileri oluşturulmuştur. Suç teorilerinin bazıları “kişi” üzerinde; bazıları ise, “toplum” üzerinde yoğunlaşmış suça etki eden faktörleri farklı yorumlanması nedeniyle de farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde önce suçun kavramsal analizi yapılacak daha sonra suç kavramının kökeni ve gelişim incelenecektir. Daha sonra ise çağında etkili olmuş ve önemsenmiş teoriler ele alınacaktır.

1.1. SUÇ KAVRAMI

Seligman ve Johnson, küçük veya büyük bir sosyal grubun, üyeleri tarafından iyi ve yararlı diye kabul edilmiş bulunan inançların, geleneklerin, örf, adet ve kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş bulunan anti-sosyal bir davranışa suç adını vermektedirler (Yavuzer,1996: 5). Demirbaş’a göre ise suç en genel biçimde, topluma verdiği zararlı etkilerinden dolayı hukuken yasaklanan ve ceza ile tehdit edilen kusurlu ruhi-bedeni insan davranışdır (Demirbaş, 2005: 5).

Sosyal bir fiil olan suç, toplumun geçirdiği evrime göre değişmekte ve farklı biçimlerde yorumlanmaktadır. Kürtaj ve pornografi gibi önceleri suç sayılan eylemler artık suç olarak algılanmamaktadır. Suç kavramı, suçun insani bir eylem olarak kabul

edilmesiyle sınırlandırılabilir. Bununla birlikte suçun tanımı mevcut toplumun suç denilen eyleme verdiği hukuki tanım çerçevesinde yapılmaktadır, yani toplumun yasal olarak kabul etmediği eylemlere suç denilmektedir. Bu sebeple suçun evrensel bir tanımı yapılamamıştır (Picca, 1995: 14).

Suçun evrensel bir tanımının yapılamamasına karşın suç evrensel genel bir olaydır. Suç tarihin en eski devirlerinden itibaren var olmuştur ve ileride de var olmaya devam edecektir. Suç olgusunun olmadığı bir toplumun varlığının imkânsız olduğu, insanların içindeki hırslarla birlikte toplum halinde yaşamanın ortaya çıkardığı çeşitli sosyal çelişkiler, uyumsuzluklar buldukça suçun da var olacağı söylenebilir. Suç bir bakıma, bazı kişilerin davranışları ve tutumları ile bunların içinde yaşadıkları grupta yerleşmiş davranış örnekleri arasındaki bir çelişki olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çelişki her zaman ve her yerde zorunlu olarak var olmaktadır. Günümüzde sosyo-kültürel bilimler, suç teşkil eden insan davranışını, toplumda yürürlükte olan sosyal normlardan bir nevi sapış, sapıcı eylem olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla suçluyu da, içinde yaşadığı toplumun normları ile kişisel kuvvetleri arasında bir denge kuramamış kişi olarak tanımlamak mümkündür (Dönmezer, 1994: 46).

Suç olgusu, birçok disiplin tarafından (biyoloji, psikoloji, psikiyatri, hukuk, ekonomi, antropoloji, vb.) ele alınıp analiz edilmektedir. Çünkü suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suç profilleri, suç ve suçluluğu açıklama amacı ile ortaya konan “Suç Bilimi Teorilerini” nin sayısının artmasına sebep olmuştur. Diğer bir ifade ile, gerek çok sayıda suç türünün olması (hırsızlık, tecavüz, adam öldürme, dolandırıcılık, rüşvet, zimmete para geçirme, gasp, vb.) gerek suçlulukla ilintili bir çok değişkenin varolması (yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, suçlu akran grubu, sorunlu aile yapısı, göç, alkol ve uyuşturucu, yerleşim yerinin özelliği, kültür, formel ve enformel denetim unsurlarının zayıflığı, damgalanma, vb.) ve gerekse suç işleyenlerin sahip olduğu bireysel özelliklerinin (yaş durumu, medeni durum, meslek yapıları, sosyalleşme biçimleri, cinsiyet durumu, vb.) farklılık arz etmesi gibi nedenler suç olgusunun çok perspektifli biçimde açıklamasını gerekli kılmıştır. Özellikle suçun nedenleri, doğası ve yayılmasını çözümleyen kuramlar içerisinde en kapsamlı ve sistematik bakış açısı sunan suç teorileri incelenerek, suç ve suçlu kavramları ele alınmıştır. Ancak söz konusu teoriler yetersizlikler ve eksiklikler içerdiğinden “suç” ve “suçlu” olgularını her yönüyle ele alamadığı da bir gerçektir. Bu noktadan hareketle, suç teorilerine ilişkin eleştirel bir yaklaşım, gerekli hale gelmektedir (Fert, 2007: 56).

Öte yandan, suçu oluşturan fiillerin zaman ve ortama göre değişiklik gösterebildikleri belirtilebilir. Nitekim geçmişte suç sayılan bazı davranışlar, zamanla suç olmaktan çıkabildiği gibi sosyal değişim süreci içerisinde yeni suç türleri de ortaya çıkabilmektedir (Dönmezer, 1994: 63).

1.2. SUÇ KAVRAMININ KÖKENİ VE GELİŞMESİ

Suç olgusuna, yani belirli hareketlerin yasak fiil sayılmaları ile bunları işleyenlerin çeşitli tepkilere konu olmalarına, devlet kurumu şeklinde gelişmiş insan toplumlarının meydana çıkışından çok önce bile rastlanmıştır. Suçlar toplumların sosyal ekonomik ve manevi şartlarına göre şekillenmiştir. Bu çerçevede, ilkel dönemlerde, ilahi güçlerin kötülük yapanları cezalandıracaklarına inanılmıştır. Fakat bazı durumlarda ilahların tabuları ihlal edenleri hemen cezalandırmadıkları görülünce, toplum tarafından müdahale yoluyla kuralları ihlal edenlerin cezalandırılması zorunlu sayılmış ve bu yolla felaketlerden ve kıtlıklardan korunulacağı kabul edilmiştir (Dönmezer, 1994: 55). Daha sonraları suç, dini esaslarla tanımlanmış ve topluma zarar veren hareketlerin aynı zamanda günah olması nedeniyle tanrıya karşı gelme olduğu varsayılmıştır. Bu anlayışa göre, günah işlendiği için ve yeniden günah işlenmemesi için ceza verilmelidir. Caydırma ve suçlunun ıslah edilmesi düşüncesi üzerine oturtulmuş olan modern ceza felsefesinin başlangıcı bu düşüncedir. Eğer suçlu, ıslah edilmek isteniyorsa ona kalıcı ceza vermek yerine hücre hapsi veya mabette çalışma cezası uygulanmalıdır. Günümüz cezalandırma sistemi de bu düşünceden doğmuş ve gelişmiştir (Picca, 1995: 78–79).

18. yy.'ın başlangıcından itibaren suç düşüncesi dini etkilerden uzaklaşarak nesnellığe yönelmiş ve giderek laikleşmeye başlamıştır. Artık suçun, suçtan zarar gören kişi ve toplum arasındaki ilişkilerde aranması gerektiğine inanılmıştır. Bu düşüncenin oluşmasında en önemli etkiyi 1764 yılında yayımladığı “Suçlar ve Cezalar Üzerine” adlı eseriyle Beccaria yapmıştır (Picca, 1995: 79). Beccaria'ya göre, suçun belirlenmesi ve cezalandırma yetkisi devlete aittir. Cezanın amacı suçun yeniden işlenmesini engellemektir. Tümüyle adalet ve günah ödeme kavramları, artık, ikinci plana itilmiştir. Beccaria, cezanın temel işlevi olan caydırma etkisinin sertliğinden çok kesinliğiyle gerçekleşebileceğini ortaya koymuştur. Beccaria'nın öncülüğünü yaptığı “Rasyonel Tercih Teorisi”ne göre, bireyler rasyoneldir ve kendi faydalarını düşünmektedirler. İnsanları yönlendiren onların acıları ve hazlarıdır; bu yüzden bireylerin davranışları ceza

korkusuyla kontrol edilebilir. Bu teori kriminoloji ve suç ekonomisi teorisinde ağırlığını hala korumaktadır.

Pozitivist yazarlardan önce Thomas Moore, Bentham ve Rousseau gibi düşünürler de suçu sosyal bir olay kabul eden görüşler belirtmişlerdir. Lavater, Call, Pinal, Esquiral gibi ilk pozitivistler 19. yy başlarında suçlunun fizik ve psikolojik kişiliği ile ilgilenmeye başlamışlardır. Kriminolojinin bu tıbbi modellerinde suçlunun hasta olduğu kabul edilmekte ve rasyonellik varsayımı kullanılmamaktadır. Bu modellere göre, rasyonel kişi diğer kişileri incitecek davranışlarda bulunmaz. Fakat biyolojik varsayımlardan doğan ve suçluları genetik veya fizyolojik açıdan tanımlamayı amaçlayan çalışmalar pozitivist suç teorisinde kabul görmemiştir (Dönmezer, 1994: 3).

Öte yandan 19. yy'ın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan kriminoloji (suç bilimi) aracılığı ile suç ve suçlu tahlili daha derinlemesine yapılmış ve dikkatler suçlu bireyden suç olgusuna doğru yönelmiştir. Günümüzde ise sosyal-kültürel bilimler suç teşkil eden insan davranışlarını toplumda yürürlükte olan sosyal normlardan sapıcı bir tür eylem olarak tanımlanmaktadır. Suçlu içinde yaşadığı toplumun normları ile kişisel kuvvetleri arasında bir denge kuramamış olan kişi olarak kabul edilmektedir. Bu kabule göre, suç işleyen kişi 19. yy'da düşünüldüğü gibi kusurlu ya da toplumun dışladığı bir insan değildir; bu yüzden herkes suç işleyebilir (Picca, 1995: 7-8).

1.3. SUÇUN NEDENLERİNİ AÇIKLAMAYA ÇALIŞAN TEORİLER (SUÇ ETOLOJİSİ)

Suçun nedenlerini analitik verilerle tespit etmek toplumların refahı için çok önemlidir. Bu nedenle, suç bilimcileri (kriminoloji), sosyologlar, ekonomistler ve daha pek çok farklı alandan araştırmacılar bu konuda net sonuçlar elde edebilmek amacıyla çalışmalar yapmışlardır. Çalışmalarında suçu nesnel hale getirmek için model ile ifade etmeye çalışmışlardır. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalarda suçun nedenleri konusunda genel bir görüş birliğine varılamamıştır. Suç oranındaki değişmelerin sebepleri olarak bugüne kadar demografik unsurlar, ekonomik nedenler, sosyolojik sebepler, kamu düzenlemeleri gibi etkenler gösterilmiş ancak bunların neredeyse hiçbiri değişmelerin kesin nedeni olarak kabul edilmemiştir (Pazarlıoğlu ve Turgutlu, 2007: 64).

Yukarıda da belirtildiği gibi bugüne kadar birçok bilim adamının, suç kavramını ele aldığı ve suçun sebeplerini incelemeye çalıştığı görülmektedir. Suçun her zaman, her toplumda var olmasına ve suç oranının zamanla artıp, suçun nedenlerinin önem

kazanmasına rağmen, suç olgusunun sistematik bir biçimde ele alıp incelemeye başlanması yeni sayılır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan çalışmalar, suçu açıklamayı deneyen önemli teorileridir. Suçun nedenlerini teoriye bağlayarak, onu sistematik olarak açıklayan kriminoloji alanından çeşitli ekoller vardır. Geliştirilen her bir teori bütünün parçalarını oluşturmakta ve kendi parçasının anlatımını ve tasvirini yapmaktadır. Her ne kadar konumuzla doğrudan ilgili olmayan teorilerden birkaçı başta yer almış ise de, teorilerin kronolojik sırası bozulmaması için, yer değişikliği yapılmamıştır. Hatta suç biliminin nereden nereye yöneldiğinin, hangi faktörlerin ilk zamanlar önemli iken daha sonra nelerin değiştiğinin daha rahat gözlenebilmesi için, özellikle bu sıralama takip edilmiştir. Bu bakış açısı itibariyle bireyleri suç işlemeye iten nedenler genel olarak Bireysel, Psikolojik, Biyolojik ve Sosyolojik Teoriler olmak üzere dört ana başlık altında incelenecektir.

1.3.1. Suçlu Davranışı Açıklayan Bireysel Teoriler

Bireysel teoriler ilk ortaya atılan teoriler olup, suçu tek nedenle açıklamaya çalışan teorilerdir. İlk teoriler, Klasik ekol, Neo klasik ekol, Pozitif ekol ve Coğrafik ekol olarak bilinmektedir. Klasik görüşe göre kişiler, suç işleme dahil her türlü davranışta bulunabilir. Bireylerin davranışlarının ancak ceza korkusu ile kontrol edilebileceği belirtilmiştir. Kişilerin ancak bu şekilde toplumun düzenine ve kanunlarına saygılı olabileceği belirtilmektedir. Pozitif ekole göre, insan faaliyetleri fertlerin kontrolleri dışındaki güçler tarafından belirlendiği ve suçlu davranışın biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Coğrafi ekole göre suç, sosyal koşulların ve içinde yaşanılan coğrafi etmenlerin suçlu davranışı üzerinde etkili olduğu görüşüne dayanır (Durmaz, 2005: 24–26).

Bireyi temel alan birçok kuramın konuyu farklı açılardan incelediği görülür. Her kişilik yapısının kendine özgü davranış türlerine sahip olması nedeniyle, bu grupta yer alan teorilerin temel görevi, kişilik tiplerini belirlemek ve sınıflandırma yoluna gitmek olmuştur. Özetle, bu teoriler bireysel özellikleri araştırma konusu yaparken kişiyi çevreleyen ortamdaki farklılıkları dikkate almamıştır (Yavuzer, 1996: 205).

1.3.1.1. Klasik Ekol

Klasik ekol, 1789 Fransız İhtilali'nden önce var olan hukuk sistemine, ceza adaletine tepki olarak ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyılın sonlarında Avrupa'nın modernleşmesi, endüstrileşmesi ve kentleşmesine rağmen hala ortaçağdan kalma ceza

uygulamaları geçerliydi (İçli, 2004: 43). İşte bu olumsuzluklara tepki olarak ilk kez İngiltere ve İtalya’da gelişen klasik ekol, egemen sınıfın ve/veya devletin cezalandırma konusundaki sınırsız gücünü eleştirmiş, suça ve cezaya rasyonel yaklaşmayı önermiştir.

Suçta bilimsel yaklaşım, ilk defa 18. Yüzyıl ortalarında “Faydacı Ekol” diye de adlandırılan klasik ekolle olmuştur. Klasik ekol insanların kendi faaliyetlerinin sonuçlarını tarttıktan sonra suç işledikleri varsayımına dayanır. Daha açık bir ifade ile yasanın suç saydığı bir eylemi yapmanın vereceği zevk, onun vereceği ıstıraptan daha fazla olduğu takdirde birey bu eylemi yapmaya yönelecektir (Yavuzer, 1996: 252).

Klasik ekolün önde gelen temsilcilerinden, İngiliz Jeremy Bentham, hedonist felsefeden (hazcı, faydacı) hareket ederek suçu açıklamaya çalışır. Ona göre yasaların amacı hizmet ettikleri topluma mutluluk getirmek ve onu desteklemektir. Bentham’a göre bütün eylemlerimiz mutluluk (zevk) veya mutsuzluk (acı) getirmesi olasılığına göre hesaplanmıştır. Bireyler suç işlerken ceza ile suçun vereceği haz arasında bir ilişki kurarlar. Haz daha ağır basarsa suç işlemeye yönelirler. Ancak Bentham’a göre, insanlar akıllı yaratıklar olduğu için bilinçli olarak hazı seçer, cezadan kaçar. O halde suçlu davranışa verilecek ceza öyle belirlenmelidir ki, vereceği acı alınacak hazdan daha fazla olsun. Klasik ekolün bir diğer önemli temsilcisi de, Beccaria’dır. Onun “ceza suça uygun olmalıdır”, görüşü bu ekolün temelini oluşturur. Beccaria’nun en önemli etkisi yasaların taraf tutmadan tüm vatandaşlara eşit uygulanması gerektiği görüşüdür. 19. yüzyılda, klasik ekolle aynı temele, yani özgür irade temeline dayalı “Neoklasik ekol” ortaya çıkmıştır. Neo-klasikler, klasiklerin koydukları cezaları fazla şiddetli bulmuşlardır. Getirdikleri yenilikler arasında, yedi yaşın altındakilere ceza uygulanmaması ve zihinsel özürli olanların ceza sorumluluğunun olmaması hükümleri yer alır (İçli, 2004: 46).

1.3.1.2. Pozitif Ekol

19. yüzyılın ortalarında bilim adamları suçun nedenlerini pozitif bir yaklaşımla incelemeye başlamışlardır. Bilim adamları bu dönemde bilimsel metot ve deneysel araştırmaya dayanmak suretiyle genel açıklamalar yapmaya çalışmışlardır. Kriminoloji alanında pozitif ekol, insan davranışlarını kendi kontrolleri dışındaki güçlerin belirlediğini ve bunlarında ölçülebileceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, bilimsel olarak test etmeden bireylerin suç işlemeyi rasyonel olarak seçtiklerini iddia eden klasik ekolün aksine, pozitivistler suçlu davranışın biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir sonucu olduğunu savunurlar (İçli, 2004: 48).

Klasik ekole bir tepki olarak doğan pozitivist kriminoloji ekolünün kurucusu olarak, İtalyan Doktor Casare Lombroso kabul edilir. Lombroso, suçlularla suçlu olmayanlar arasındaki biyolojik farklılaşmalara dikkat çekerek, fiziksel yapının bireyin davranış ve etkilerini yöneten başlıca etken olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, bilimsel deney ve araştırma yolu ile suçlu davranışın açıklanabileceğini belirtir. Bu düşünceden hareketle İtalyan hapishanelerindeki hükümlüler üzerinde çalışmalar yaparak, “Born Criminal-Doğuştan Suçlu” kavramını geliştirmiştir. Lombroso, “atavizm”e bağlı olarak, benzer beden yapısındaki suçlu bireylerin özelliklerinin de aynı olduğunu savunurken, onları “doğuştan suçlu” olarak betimlemiştir. “Atavizm” ile ırkların biyolojik evrim sürecinde en ilkel evredeki karakteristik özelliklerini anlatmaktadır(Yavuzer, 1996: 254).

Özet olarak, Lombroso’nun teorisine göre suçluluk kişinin fiziksel özelliklerinden doğar. Suç, bedensel koşulların bir ürünüdür. Bazı insanlar suçlu olarak doğarlar. Bu kimseler, vücutlarında bulunan, “stigmata-damga” ve “anomaliler” ile ayırt edilirler. Bu anomaliler onları iradeleri dışında suç işlemeye yöneltir. Ayrıca, bunlara ek olarak; alkolizm, eğitimsizlik, sinirlilik ile basın-yayın organları tarafından çok detaylı verilmiş suç olaylarını taklit etme gibi nedenlerini de suçu özendirilebileceğini ileri sürmektedir. Lombroso’nun, suçun biyolojik nedenlerine daha fazla önem vermekle birlikte, sosyolojik nedenleri de tümüyle göz ardı etmediğini görüyoruz. Psikik faktörlerin önemli fakat ölçülmesinin zor, bazen imkansız olduğuna inanmıştır. Böylece kalıtsal biyolojik faktörlerin suçun temel nedeni olduğunu kabul ederken, çevrenin de antisosyal davranışı etkileyeceğini dikkate almıştır.

Pozitif ekolün bir diğer temsilcisi Rafaele Garofalo’dur. Klasik ekolün “özgür irade” düşüncesini reddeden Garofalo, suçlunun fiziksel özellikleri yerine psikolojik eksikliklerini yerleştirir. Ona göre, ahlaki duyguları bozuk olan bireylerin üzerinde suç işlemlerini önleyecek moral baskı yoktur. Toplumun korunmaya gereksinimi vardır. Bu nedenle, yasaların suçlunun zarar vermesini önlemek amacıyla düzenlenmesi gerekir. Kısaca Garofalo, suçlunun bireysel haklarından çok toplumun korunması ile ilgilidir.

Pozitif ekolün önde gelen bir başka ismi Enrico Ferri’dir. Ona göre, suçlular moral olarak davranışlarından ötürü sorumlu tutulamazlar. Bunun nedeni, suçun onu işleyeninde yaşadığı toplum tarafından üretilmesidir. Kişiler suç işlemeyi seçmezler, aksine yaşam koşulları nedeniyle suça itilirler. Buna karşı toplum, yasalarla suçluya karşı korunur. Ferri, ölüm cezasının topluma hiçbir şekilde uyum sağlayamayacak kişilere

verilmesi gerektiğini belirtir. Toplumsal değişimin gerekliliğini vurgulayan Ferri, daha çok, suçun önleyici yollarla denetim altına alınmasını savunmaktadır. Ferri 5 tip suçlu tanımlamıştır. Bunlar: 1) Akıl hastası suçlular, 2) Suçlu doğanlar, 3) Alışkanlık nedeniyle suç işleyenler, 4) İhtiras suçluları, 5) Tesadüfen suç işleyenler.

Pozitif ekolün kriminoloji alanına katkılarını şöyle özetleyebiliriz; Pozitivistler deneysel araştırmaya önem verirler. Onlara göre ceza, suça değil suçluya uygun olmalıdır. Böylece, suç olayında ilk kez suçlu kişinin bilimsel olarak incelenmesini gündeme getirmişlerdir. Buna ek olarak, suçun önlenmesi için bazı önlemlerin alınması gerektiğini de savunmuşlardır. Son olarak şunu da ifade edelim ki, pozitif ekolün etkisi altında bazı mevzuat, suç faillerini belirli “tip”lere ayırmış ve her tip hakkında değişen müeyyideler kabul etmiştir. Bu suretle, adeta, kriminolojik anlamda bir suçlu tipi, hukuki sonuçlar ortaya koyan bir hukuki kavram ve müessese olarak mevzuata girmiştir (Dönmezer ve Erman, 1994: 421). Şu halde, buradan anlaşıldığı gibi pozitif ekol, hukuk alanında pratik faydalar da sağlamıştır (Ataseven, 2006: 12).

1.3.1.3. Kartografik (Coğrafi) Ekol

19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan kartografik (coğrafi) ekolün önderliğini Fransa’da Guerris ve Belçika’da Quetelet yapmıştır (Dönmezer, 1994, 97). Bunlar, iklim ve topografyanın suç ve suça ilişkin davranışlar üzerinde etkili olduğu görüşünü savunurlar. Suçu açıklarken daha çok harita ve istatistiklerden yararlanmışlardır. Esas uğraş konuları; iklimle, işlenen suçun ve verilen cezanın ilişkisi olmuştur. Toprağın verimlilik oranına, yağın yağmur miktarlarına, yaşanan sıcaklık ve soğukluklara, doğal kaynakların çeşitliliği ve çokluğuna bakarak suçu açıklamayı denemişlerdir. Gerçekten bu düşünürler yağmur, toprak ve diğer coğrafi faktörlerin insan davranışları üzerinde çok önemli etkiler yaptığını ileri sürmektedir. Örneğin Montesquieu, ekvatora yaklaştıkça suçların, kutuplara yaklaşıp sarhoşluk ve ayyaşlığın arttığını ileri sürmüştür (Ülker, 1994: 119).

Quetelet de, insan öldürme suçlarının güneyde ve sıcak mevsimlerde fazlaştığını, mala ilişkin suçların ise, kuzey ve soğuk mevsimlerde arttığını ortaya koymuştur (Yavuzer, 1996: 253). Quetelet, araştırmalarını birey yerine, gruplar üzerinde odaklaştırmış ve davranışın önceden sezilebilir, düzenli ve anlaşılabilir olduğunu keşfetmiştir. Fiziksel dünya nasıl ki doğa kanunlarıyla yönetilmekte ise, Quetelet’e göre, davranışlar da bireyin dışındaki güçler tarafından yönlendirilmektedir. Biz bu güçlerle

ilgili bilgileri edindikçe davranışı sezmemiz kolaylaşacaktır. O kriminolojik araştırmanın temel amacının, suça ilişkin faktörleri ve etki derecelerini belirlemek olduğunu söyler.

Guerry ise, 1827'de Fransa'da yayınlanmış suç istatistiklerinden yararlanarak, suçlu davranışına neden olan sosyal faktörleri bulmaya çalışmıştır. Çeşitli sosyal etkenlere göre suçun değişiklik gösterdiğini kanıtlamıştır. Ayrıca; eğitim, yaş, cinsiyet gibi değişkenler ile suç arasındaki ilişkiyi gösteren tablolar ve haritalar yapmıştır. Mala ve şahsa karşı yönelen suçları da sınıflamıştır. Guerry, suça etki eden sosyal faktörlere dikkati çekerek, bireysel olarak suçlular değil, toplum suçlu davranıştan sorumludur sonucuna varmış olmasından dolayı, çağdaş sosyologlara önderlik eder (İçli, 2004, 52).

1.3.2. Suçlu Davranışı Açıklayan Psikolojik Teoriler

Psikolojik teoriler, yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve suçun nedenlerini fiziksel nedenlerde değil ruhi nedenlerde arayan teorilerdir. Bu teoriler genel itibariyle, akıl bozukluğu ve suç arasındaki ilişkileri açıklayan teorilerdir. Aynı zamanda, zeka eksikliği bu teoride önemli bir suç nedeni olarak görülmüştür. Bu teorileri ilk ortaya atan teorisyenler, suçluların zihinsel olarak kusurlu oldukları, akıl hastalığının doğuştan geçtiğine ve özellikle suçluların ruhsal bozukluklarının olduğunu belirtmişlerdir (Durmaz,2005: 28).

Psikolojik teoriler incelenirken, psikoanaliz ve psikoanalitik psikoloji üzerinde önemle durulmalıdır. Bu çalışmalar, Sigmund Freud tarafından ilk ortaya atılmıştır (İçli, 2004: 57). Psikoanaliz, insanın kişilik gelişimiyle birlikte bilinçaltı ve onun içerdiği etken güçleri açıklamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Freud, zihni üçe ayırmıştır. Bunlar, bilinçli zihin, bilinç öncesi zihin ve bilinçsiz zihindir. Bilinçli zihin, insanların kavramlar ile ilgilenen bölümü, bilinç öncesi zihin, farkında olmadan ve herhangi bir anda akla gelen bölümü ve bilinçsiz zihin ise, cinsellik ve düşmanlık gibi insanların bilinçaltılarında tuttukları bölümdür. Bunun yanında Freud, kişiliği de üçe ayırmıştır. Bunlar, alt benlik, benlik ve süper egodur. Alt benlik, insanların yaratılışı için gerekli olan ilk kısmıdır. Yeme, içme ve cinsellik gibi ilk dürtülerdir. Benlik ise, yaşam süreci içerisinde her şeyin elde edilemeyeceğini ve bunu toplumsal standartlar çerçevesinde yerine getirmeye çalışan kısmıdır. Psikoanalitik görüş ise, suçluluk kavramının benlik ile üst benlik arasındaki orantısızlıktan kaynaklandığını belirtmiştir. Alt benliğin aşırı gelişmesi ve ihtiyaçlarının üst benlik tarafından karşılanmamasının, bireylerin suç işlemelerine neden olduğunu açıklayan bir görüştür (Demirbaş, 2005: 117).

1.3.3. Suçlu Davranışı Açıklayan Biyolojik Teoriler

Darwin'in Evrim Teorisi'ne dayanan bu teoriler, "insanların suçlu doğması" üzerine yoğunlaşmıştır. Biyolojik teoriler, suçlu ve suçsuz insanları biyolojik olarak inceleyerek suçun sebebini bulmaya çalışmıştır. Daha sonraki dönemlerde biyolojik teoriler, suçun sadece biyolojik sebeplerden oluşmadığını; aynı zamanda çevre faktörünün de önem taşıdığını iddia etmiştir (Kızmaz, 2005: 149–174).

Bu ekole göre suç, organizmanın içinde bulunduğu şartlarının ürünüdür. Nasıl bazı hayvanlar vahşi, yırtıcı, bazı bitkiler parazitli doğuyorsa, bazı insanlarda doğuştan suçludur. Bu görüş adli tıp profesörü olan Lombroso'nun fikirleriyle gelişmiştir. Pozitif ekolde de belirtildiği gibi Lombroso'nun teorisine göre suçluluk kişinin fiziksel özelliklerinden doğar. Suç, bedensel koşulların bir ürünüdür. Bazı insanlar suçlu olarak doğarlar. Bu kimseler, vücutlarında bulunan, "stigmata-damga" ve "anomaliler" ile ayırt edilirler. Bu anomaliler onları iradeleri dışında suç işlemeye yöneltir. Biyolojik teoriyi geliştiren bir diğer bilim adamı da suçluların, suçlu olmayanlardan değişik fiziksel özellikleriyle ayrılabilceğini öne süren krimonolog Earnest Hooton'dur. Ona göre, suçlular suç işlemeyenlere göre, hemen hemen bütün ölçüleri yönünden aşağı tipleri oluştururlar. Özellikle ağırlık, göğüs genişliği, kafatası ölçüleri, burun, kulak, baş ve çehre uzunlukları bakımından diğer insanlardan ayrılırlar. Hooton yaptığı araştırmalardan şu sonuca varır: Suç aşağı derecedeki insan organizması üzerinde çevrenin yaptığı etki sonucunda işlenir (Dönmezer, 1994: 70).

Charles Buckman Goring ise, yaptığı çalışmalarda, Lombroso ve yandaşlarının tanımladığı fiziksel suçlu tipinin bulunmadığını ileri sürmüş, fakat suçlu örneklemin suçlu olmayan örnekleme göre, boylarının daha kısa ve kilolarının daha hafif olduğunu bulmuştur, Goring'in araştırma sonuçlarına göre, suçlu davranış zeka bozukluğu ile ilişkilidir. Ona göre bu durum kalıtsaldır. Bu nedenle düşük zeka, epilepsi, delilik ve bozuk sosyal güdü özellikleri sergileyen ailelerin üremeleri yasalarla kontrol edilmelidir (İçli, 2004: 62–63).

Beden yapısıyla bireyin davranışı arasındaki ilişkiyi sistematik olarak araştıran William H. Sheldon, "Davranış, yapının bir fonksiyonudur" savını ortaya atmıştır. Bu savına dayanarak, bireyin gelecekteki davranışının önceden tahmini edilebileceğini söyler. Sheldon, insanların beden yapıları bakımından üç gruba ayrıldığını ve bu üç

beden tipine özgü karakterlerin varlığını savunmuştur. Bu beden yapıları şunlardır (Yavuzer, 1996: 255):

1. Endomorphy: Bunlar, bedenlerinin farklı tarafları yuvarlak olan, kısa, küçük kemikli, yumuşak tenli kimselerdir.
2. Mesomorphy: Kemikli, adaleli, geniş göğüslü kimselerdir.
3. Ectomorphy: Hassas, nazik, ince uzun, düşük omuzlu, küçük yüzlü kimselerdir.

Sheldon'ın üç vücut tipine, Eleanor Glueck bir dördüncüsünü eklemiştir. "Dengeli" tip olarak ifade edilen bu vücut yapısını analiz etmek için çok faktörlü yaklaşım kullanan Glueck, çocuk suçluluğu alanında da önemli çalışmalarda bulunmuştur. Fizik görünüşün suçluluğu açıklamak için kullanılan faktörden biri olduğunu belirten Glueck'ler, bu faktörün en önemli değil fakat ilgi odağı olan bir faktör olduğunu belirtmiştir. Kısaca, suçun nedenini açıklamak için çok faktörle bir yaklaşım sergilenmiştir (İçli,2004: 68).

Görüldüğü gibi bireyi temel olarak, suçu açıklamaya çalışan biyolojik teoriler, genelde bireyin, fiziksel, biyolojik özelliği ya da ruhsal yapısı gibi faktörleri inceleyerek, sorunu kişiyi çevreleyen ortamda değil, onun içsel dünyasında ve bedensel özelliklerinde aramıştır. Bu yaklaşımlar konuyu açıklamada yetersiz kaldığı görülmüş ve suçu daha kapsamlı olarak açıklayan sosyolojik teorilere ihtiyaç duyulmuştur.

1.3.4. Suçlu Davranışı Açıklayan Sosyolojik Teoriler

Suç olgusunun çok sayıda bilim dalı tarafından ele alınıp analiz edilmesine rağmen, bu çalışmalar içinde sosyoloji ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Giddens, toplumsal kurumların analizini gerekli kıldığı gerekçesiyle suç olgusunu başarılı bir şekilde çözümleyen her hangi bir kuramın sosyolojik nitelikte olması gerektiğini ileri sürmüştür (Giddens, 2000: 186).

Suçlu davranışı formüle etme çabalarına yönelik teorilerin özellikle de sosyolojik teorilerin sayısının çok fazla olmasının sebepleri arasında, suç olgusunun karmaşık bir yapı arz etmesiyle, suç isleyenlerin çok farklı profilde kişiler olması gösterilebilir. Gerek çok sayıda suç çeşidinin olması, gerek suçlulukla ilgili çok sayıda değişkenin olması ve gerekse, suç isleyenlerin sahip olduğu bireysel özelliklerin farklılık göstermesi nedenler, suç olgusunun çok yönlü açıklanmasını zorunlu kılmıştır. Ancak diğer teorilerde de

olduğu gibi sosyolojik teorilerin de hiç birisi tek başına suçluluğun mükemmel formülasyonları olarak görülemez (Kızmaz, 2005:150).

Suçlu davranışın sosyolojik yönlerini açıklamaya dönük çalışmaların başlangıcı 20. yy. başlarına dayanmaktadır. Sosyoloji bilimsel bir disiplin olarak gelişirken suçu da insanın davranışlarının sosyal kökenlerine dayandıran açıklamalara ağlamıştır. Yani uç, sosyal ortamın ürünü olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle suç açıklanırken, sosyal yapı, değerler, normlar, kurumlar, sosyal değişme, aile, ekonomik özellikler, siyasal yapı gibi birçok faktör üzerinde durularak suç olgusuna sistematik bir yaklaşım getirilmiştir. Bireysel teoriler, suçun kalıtımla geçmediğini tartışan sosyologlar tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir. Sosyologlara göre davranış öğrenilir ve çevre tarafından şekillendirilir. Bireysel teorilerde kavramların tanımı belirsizdir. Suç, herhangi bir davranış gibi olduğundan, sadece suçun nedenleri ve özelliklerine yoğunlaşan bir teori suçu başarılı şekilde açıklayamaz. Suç bir tanımdır, davranış türü değildir (İçli, 2004: 86).

Dönmezer'e göre, azalan iş olanakları dolayısıyla yaşanan göçler sonucunda, göç edilen yerlerde kültür farklılığı nedeniyle çatışmaların yaşanması sonucu, rekabetçiliğin ve kültür çekişmesinin artar. Bununla birlikte bireycilik ön plana çıkar ve insanlar azla yetinme anlayışını terk ederek eski değerlerin yıkılması veya sorgulanmaya başlanması ile yaşanmaya başlanan bu çelişkiler nedeniyle de kişiler suç islemeye yatkın hale gelir (Dönmezer, 1994: 72). İçli' ye göre ise sosyolojik teorilerin tümü, sosyal yapı, onun değerleri, normları ve kurumlarına suç nedenleri açısından odaklanmıştır. Sosyolojik bakış açısından suçlu davranış sosyal ortamın ürünüdür. Kısaca, sosyolojik referans çerçevesinde hasta olan toplumdur (İçli, 2004: 77).

Suçlu davranışı açıklayan sosyolojik teoriler farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmanın metodolojisine uygun olması açısından çok fazla ayrıntıya girilmeden suçu sosyolojik temelde açıklayan teoriler; sosyal yapı, sosyal süreç ve çatışma teorileri olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

1.3.4. 1. Sosyal Yapı Teorileri

Sosyolojinin kurucularından biri olan Emile Durkheim, kriminolojiye önemli katkılar sağlamıştır. Suçun nasıl ortaya çıktığını ve onun toplumun fonksiyon görmesi ile nasıl ilişkili olduğu konusundaki sorular Durkheim'in çalışmalarıyla cevaplanmaya başlanmıştır. 19. Yüzyılın suç ve sosyal faktörler arasındaki ilişki ile ilgilenen bütün bilim adamları arasındaki ağdaş kriminolojiyi en çok etkileyen Durkheim olmuştur

(İçli, 2004: 79). Durkheim'e göre suç, normal, zorunlu ve yararlıdır. Suçun kaçınılmazlığının toplumdaki farklılıklara (heterojenliğe) bağlı olduğunu kabul eder. İnsanlar birbirinden çok farklı oldukları, ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için farklı metotlar ve davranış biçimleri kullandıkları için bunların bazılarının suça yol açması da şaşırtıcı değildir. Durkheim'e göre, bir eylemin suç sayılması için ceza tepkisiyle karşılaşması gerekir. Hemen hemen bütün kriminologların suçu patolojik bir olgu olarak kabul etmektedirler. Buna katılmayan Durkheim, suçu evrensel bir olgu olarak görmektedir. Suçun fonksiyonel ve sosyal değişme için gerekli olduğunu ifade eden Durkheim'e göre suç, mevcut normların bir ürünüdür (Ataseven, 2006: 21).

Durkheim'in kriminolojiye en büyük katkısı "anomi" (kuralsızlık) kavramıdır. Anomi, standartların ve değerlerin kaybolması sonucu sosyal düzenin bozulması demektir (Dönmezer, 1994: 73). Anomi kavramı, sosyolojik çalışmalarda büyük ilgi çekmiştir. Tüm toplum ve sosyal yapı içinde, suçu, bireysel, psikolojik ya da biyolojik faktörlerin bir ürünü olmaktan çok toplumsal yapı çerçevesinde izah etmek amacını güden bir kavramdır. Durkheim intiharlar hakkındaki klasik eserinde anomiyeye değinmiş ve bu kavramı karmaşık sanayi toplumundaki, bir tür intihar tipini izah etmek için kullanmıştır. Fakat Merton'un anomiyeye konusundaki katkısı Durkheim'den daha fazladır. Merton, sapma teorisini geliştirirken fonksiyonel analizin tipik faktörleri olan kültürel amaçlar ve kurumlaşmış normları kullanmıştır. O da Durkheim gibi, suç problemini anomiyeye bağlamış ve anomiyeyi bağımsız değişken olarak kullanmıştır. Durkheim anomiyeye kavramını intiharı açıklamak için kullanmıştır. Ancak Merton'ın anomiyeye tanımı daha farklıdır. Ona göre anomiyeye, hukuksal yollar ve kültürel amaçlar arasındaki uyumsuzluktur (İçli, 2004: 88). Daha açık bir ifadeyle, kültürün istedikleri ile hukukun onay verdikleri arasında bütünleşme eksiklikleri varsa anomiyeye ortaya çıkar. İnsanın bu iki çevresi arasındaki bütünleşme eksikliği ya da uyumsuzluk hali olan anomiyeye basit ve şiddetli olarak ikiye ayrılır. Basit anomiyeye, bir grup ya da toplumdaki değer çatışmalarından doğan huzursuzluk durumudur. Bu durumun sonucunda grupta kopma duygusu belirir. Şiddetli anomiyeye ise, bir grup ya da toplumdaki değer sisteminin çürümesi ve tümüyle çözülmesi demektir. Bunun sonucunda daha şiddetli huzursuzluk doğar. Ayrıca Merton, sapan eylemlerin uygun davranışlar ölçüsünde toplumun bir ürünü olduğu ve bu tip eylemlerin yeni bir yapının yaratılmasında etkili olacağını savunur (Kongar, 1995: 163- 164).

Durkheim ve Merton'un geliştirdikleri anomiyeye teorisi çocuk ve yetişkin suçluluğunun alt kültür teorilerine kaynaklık etmiştir. Alt kültür kavramı, yörelere göre

ana kültür kalıbından temel özellikler itibariyle fazla farklılık göstermeyen çeşitlilikleri kapsayan bir yaşam tarzını ifade eder (Erkal, 1993: 139).

Bu açıdan alt kültür grupları ana kültürün tümünü değil, fakat bazı unsurlarını paylaşırlar. Alt kültüre ilişkin suç teorileri, toplumda belli bazı grupların suçu onayladığını ya da en azından suça neden olan değerlere sahip oldukları görüşünden hareket etmektedir. Kriminoloji alanında alt kültür teorileri aşağı sınıftan erkekler arasında gençlik dönemi suçluluğunu, özellikle buluş çağı çetelerini açıklayabilmek amacıyla geliştirilmiştir. Alt kültür teorilerini savunanlara göre, suçlu gençlik alt kültürü diğer alt kültürler gibi baskın kültürün üyelerinin karşılaşmadıkları bazı özel sorunlara tepki olarak ortaya çıkar ve bu durumda suç işlerler (İçli, 2004: 89).

Albert Cohen 1955’de yayınladığı “Suçlu Çocuklar” kitabıyla suçluluğun alt kültürle açıklanmasına yeni bir bakış açısını getirmiştir. Cohen, suçlu davranışın sosyal yapının hangi özelliklerinden kaynaklandığını açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, egemen kültüre ters düşen suçlu alt kültürü, büyük Amerikan şehirlerinin “slum” (yoksul insanların, genellikle teneke gibi araçlarla yaptıkları evlerden oluşan kenar mahalleler) bölgelerinde ortaya çıkar. Bu alt kültürler, okul standartlarının farklı olması, çocuk yetiştirmedeki değişik tutumlar ve ebeveynlerin çocuklarından farklı beklentilerinden kaynaklanır. Cohen’e göre, çocuğun ailesinin sosyal yapıdaki görece konumu onun yaşamı boyunca karşılaşacağı sorunları belirler. Örneğin, alt sınıf çocuklarını orta sınıfa gidebilecek şekilde sosyalle edemezler. Bu nedenle çeşitli çetelere üye olan bu çocuklar orta sınıf statüsünü yasal kanallardan elde edemezler. Onlar başarılı bir rekabet sürdürebilecekleri, alternatif bir statü sistemi kurarlar. Orta sınıfa karşı düşmanlıkları gençleri zıt bir karşı kültür yaratmaya yöneltir. Mala yönelik suçlarla şiddet suçlarına orta sınıftan bireylerin büyük tepki gösterebileceklerinin bilincindedirler. Çok çalışma gibi geleneksel davranış biçimi dâhil, orta sınıfın bütün değerlerine zıt yasal olmayan işler yaparlar (Ataseven, 2006: 24).

Sosyal yapı teorilerinin içine sosyal ekoloji teorilerini de dahil etmek gerekir. İnsan ve çevre arasındaki ilişki olarak ifade edilen sosyal ekoloji, suçu, çevrenin değişimi ile birlikte ortaya çıkan sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak açıklamaya çalışır (İçli, 2004:92).

1.3.4. 2. Sosyal Süreç Teorileri

Sosyal süreç teorileri arasında, sosyal öğrenme ve davranış teorileri başta gelir. Sosyal öğrenme teorilerinin kökeni 19. Yüzyılın sonlarında Gabriel Tarde'in "taklit teorisi"ne dayanır. Tarde, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu tıpkı yasal davranışlar gibi öğrendiklerini ileri sürmüştür. Tarde, teorisini "taklidin yasaları" şeklinde formüle eder. Ona göre, bireyler bir elbise modelini kopya eder gibi davranış kalıplarını da taklit etmektedirler. Sosyal öğrenme teorileri yandaşlarına göre, insanlar şiddete eğilimli olarak doğmazlar. Yaşamları boyunca bu davranışları öğrenirler. Saldırgan davranışlar çoğu kez televizyon ve sinemada şiddet olaylarının izlenmesiyle doğrudan gözlem yoluyla öğrenilir. Filmlerde şiddet kullananların ödüllendirilmesi bu yöndeki öğrenmeyi hızlandırmaktadır. Kısaca bu teoriler, çocukların ve yetişkinlerin şiddet içeren davranış modellerinden saldırgan olmayı öğrendiklerini ileri sürer, yaşamın ileriki yıllarında giderek saldırgan davranış kalıpları, sosyal ilişkilerde büyük bir olasılıkla kalıcı olurlar (İçli, 2004: 112). Sutherland'e göre ise bireyin, suç oluşturan davranışı şu süreçlerden geçmektedir (Dönmezer, 1994: 105):

1. Her şeyden önce suçlu davranış öğrenilir
2. Suçlu davranış, etkileşim süreci içinde diğer bireylerle ilişkiye geçilen süreçte öğrenilir.
3. Suç olan eylem özellikle birinci gruplar içinde öğrenilir. Bu nedenle, sinema, televizyon, gazete gibi iletişim araçlarının önemi daha azdır.
4. Suçlu olan eylemin öğrenilişi kişi, kimi zaman çok karmaşık, kimi zaman da çok basit olan suç işleme tekniğinin öğrenilmesiyle olur. Ayrıca tavırların, güdülerin, tutumların, davranışların belli yanlarını öğrenmekte suç işlemeyi etkiler.
5. Güdülerin ve dürtülerin kendisine özgü yönü, kanunların yatkın ve yakın olmayan tarifleri (örnekleri) ile öğrenilir.

Sutherland, suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiğine ve yaşam boyu devam ettiğine işaret eder. Ona göre, birey-toplum ilişkisi çerçevesinde kişinin herhangi bir andaki eğilimi, önceki yaşam koşullarının bir ürünüdür. Buna göre, suçluluğun nedenlerini de kişiliğin derinliklerinde, onun ilk yaşam deneyimlerinde aramak gerekir. Sutherland'a göre, kişilik yapısı, bireyi farklı ilişki biçimlerine yöneltir

çeşitli etkenlerden biridir. Bu nedenle suçlulukla yakın ilişkisi vardır. Birey, ilişki kuracağı insanları bilinçli seçer ve davranış normlarını ona uydurur (Yavuzer, 1996: 260).

Öğrenme sürecine daha geniş açıklamalar getirebilmek için, Robert L. Burgess ve Ronald L. Akers “ayırıcı güçlendirme teorisi” adını verdikleri teoriyi geliştirdiler. Amaçları, Sutherland’ın teorisini daha genel davranış teorisi olan B.F.Skinner’in çalışmasıyla bütünleştirmektir. Onlar, teorinin daha kolay test edilebilir hale getirilebileceği, öğrenme sürecinin de daha açık bir şekilde gösterilebileceği varsayımından hareket etmişlerdir. Bu teorinin yandaşlarına göre, insanlar sosyal davranışı operant (edimselaraçlı) şartlanma ile öğrenirler ve davranış onu takip eden uyarıcı tarafından kontrol edilir. Sosyal davranış başkalarının davranışının model alınması ve doğrudan şartlanma yolu ile gerçekleşir. Daha kısa bir ifade ile sapmış davranışa taklit kaynaklık eder ve sosyal destekle kazandırılır. Diğer öğrenme teorisyenleri gibi suçlu davranışın öğrenildiğini kabul eden bir başka kriminolog da, Conklin’dir. Ona göre suçlu, yasaları ihlal etme yollarını cemaat, arkadaş grubu, genel kültür, kamuoyu, spor, pornografi ve işahavleri gibi çeşitli kaynaklardan öğrenir. Sosyal süreç teorilerine, 1958’de Nye’nin geliştirdiği “kontrol teorisi”ni de dahil etmek gerekir. Nye, çocuk suçluluğunun öğrenme süreci sonucu ortaya çıktığını ifade etmekle birlikte, bunun kontrol eksikliğinde de kaynaklanabileceğini ileri sürer. Ona göre, sosyal kontrol, sosyalleşme sürecinden kaynaklanır. Bu süreç yoluyla birey kendi doğru-yanlış bilincini geliştirir. Bu teorine göre kontrol, doğrudan ve dolaylı olabilir. Hukuk kuralları doğrudan kontrolü sağlarken, sevgi ve şefkat bağlarının olduğu (ebeveynler gibi) kişiler tarafından da dolaylı kontrol sağlanır. Nye’den sonra bu teorinin en tanınmış öncüsü Travis Hirshi’dir. Hirshi, çocuk suçluluğunun sosyal kontrol teorisini geliştirmiş ve bireyin topluma bağlılığı zayıfladığı ölçüde suçluluk olasılığının artacağını öngörmüştür (İçli, 2004: 116).

Suçlu davranışı açıklama çabaları içinde yer alan bir başka sosyal süreç teorisi de “etiketleme teorisi”dir. Bu teoriye göre, kişinin davranışı başkaları tarafından değerlendirilmekte ve etiketlenmektedir. Buna göre, sosyal olarak onaylanmayan davranışta bulunan insanlar değersiz kişiler olarak etiketlenirler. Bu bakış açısında dikkatler, sapmanın birincil nedenleri yerine insanlara ve davranışa, sapmış olarak nitelendirme gücüne sahip kurumlara odaklanır. Etiketleme teorisyenlerinin önde gelen isimlerinden biri olan Kai Erikson’a göre, sapma, bazı davranış biçimlerinde bulunan kalımsal bir özellik değildir, bu davranış biçimlerine doğrudan veya dolaylı yoldan

tanık olanların, bu davranışlara yükledikleri anlamlardır. Edwin M. Schur'a göre ise, bir kişi bir kez "sapmış" olarak nitelendirildikten sonra tümüyle farklı bir gözle görülür ve sapmışın kişisel karakteristiklerinin analizinden sonra bu kişiyi etiketleyenler tarafından tümüyle yeni bir kişisel kimlik verilir (Ataseven, 2006: 26- 27).

Howard S. Becker'a göre, suçlu ve suçlu olmayanlar arasındaki tek farklılık ilk grubun suçlu olarak etiketlenmiş olmasıdır. Sapma kişinin katıldığı davranışın niteliği değil, kuralların başkaları tarafından bu şekilde uygulanmasının sonucudur. Burada anlatılmak istenen, sosyal tepkinin şekli, suçlu davranışın tabiatını, dağılımını, sosyal anlamını uygulanmasını ve dallanıp budaklanmasını belirlediğidir. Becker'a göre, eğer kişiye suçlu gibi davranırsak muhtemelen suçlu olacak ve buna da en çok polis ve mahkemeler kaynaklık edecektir (İçli, 2004: 121).

1.3.4.3. Sosyal Çatışma Teorileri

Toplumun uyumlu ve bütünleşmiş bir varlık olduğu görüşüne karşı olan, çatışma teorileri, bu düşüncenin tersini savunarak onun birbiriyle çatışan birim ve öğelerinden oluştuğunu ileri sürmektedirler. Toplumda değişme birbiriyle zıtlaşan öğelerin itici gücüyle meydana gelir. Toplumsal bütünlük ise, bu öğe ve birimler arasındaki uyum ve dayanışmanın sonucu değil, bunlar arasındaki çatışmanın ortaya koyduğu birbirine zıt güçlerin dengelenmesinin ürünüdür. Çatışma teorilerinin ardında geçerli olduğu varsayılan iki ayrı görüş vardır. Bunlardan biri bireysel, öteki toplumsal düzeydeki çatışma nedenleri belirler. Birinci görüşe göre çatışma bireyin içgüdüsel bir niteliğidir ve bu nedenle de kaçınılmaz ve evrenseldir. İkinci görüş ise, çatışmanın toplum içindeki çeşitli grupların çıkarlarının birbiriyle çelişmesinden doğduğunu ve de kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir (Kongar, 1995: 185). Marx ve Dahrendorf bu görüşün temsilcileridir. Marx toplumda kaçınılmaz, doğal bir çatışmanın olduğunu söyler. Diyalektik modeldeki çelişme yasasına göre her varlığın, her olayın karşıtını, çelişkisini bünyesinde taşıdığını varsayar. O halde düzen, düzensizliği, durağanlık da çatışmayı içerir. Marx'a göre çatışma, gücün toplum içindeki eşitsiz dağılımını kaçınılmaz kılar. Her ekonomik sistemde gücü elinde bulunduranlar ile bulundurmayanlar arasında farklı güç ilişkilerinin olduğunu ve bundan çatışmanın ortaya çıktığını söyler (Kösemihla, 1989: 223).

Ekonomik yönden güçsüz olanlar güç elde etmek için, diğerleri ise sahip oldukları gücü yitirmemek için birbiriyle çatışacaklardır. Marx, suç konusu üzerinde

fazla durmamış, bir sapma teorisinden de söz etmemiştir. Ancak, çalışmaları en az iki yönden sapma konusunu inceleyenleri etkilemiştir (Ataseven, 2006: 28).

1. Marx'ın çalışmaları, sapmayı sosyal çatışmanın bir ürünü olduğunu ileri süren görüşlerin temelini oluşturur. Marxist düşünceye göre, sapma kapitalist topluma uyumlu ortadan kaldırılamaz. Sapma, kapitalist sistemin bir ürünüdür; ancak ekonomik alt yapının tümüyle ortadan kaldırılmasıyla soruna çözüm bulunabilir. Ona göre bu, ekonomik yönden güçsüz olanların sömürülmeleri ve yoksulluklarıyla başa çıkma mücadelesinin bir ifadesidir.

2. Marx, aynı zamanda toplumun sapan ve sapsayan yönleri arasındaki ilişkiye dikkatleri çekmiştir. Sapmanın toplumun varoluşuna nasıl hizmet ettiği konusu etrafında yoğunlaşmıştır. Ona göre toplumda sapsamalar olmasaydı yargıçlar, avukatlar, hukuk profesörleri işsiz kalacaklardı.

Marxist düşünce; kapitalist devletin, suçlu toplumu ortaya çıkarmadaki rolü üzerinde odaklaşmıştır. Suçun geniş ölçekli marxist teorisini geliştirenlerden biri William Bonger'dir. Bonger'e göre suç, insan bencilliğinin bir ürünüdür. İnsanlık tarihinde bazı dönemlerde insanın bencilliği daha çok gelişir. Büyük sanayi insan bencilliğini teşvik etmiştir. Zira sanayi; alıcı ve satıcılar arasında, satıcılar kendi aralarında ve işgücü ile sermayedar arasında büyük bir rekabet mücadelesine sebep olmuştur. İşverenler işi mümkün olduğu kadar ucuza satın almaya çalışmakta, işçiler de en yüksek fiyata satmaya çalışmaktadırlar. Bu durum rekabetin çok şiddetli bir hal almasını ve en akla gelmez araçlarla bu alanlarda kullanılmasını gerektirmektedir. Böylece rekabete dayanan kapitalist sistemin getirdiği bir takım kurumlar suçu meydana getirmek bakımından dikkat çekici niteliktedirler (Dönmezer, 1994: 287).

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE EKONOMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Suç olgusuyla ilgilenmek sadece entelektüel bir ilgi olmanın ötesinde iktisatçının bir bilim insanının olarak taşıdığı sosyal sorumluluk alanına girmektedir. Çünkü suç, küresel ölçekte en zararlı sosyal problem olarak nitelendirilmektedir. Artan suç ve şiddet aktivitelerinin ekonomik faaliyetler üzerindeki olumsuz etkileriyle birlikte insanların güvenliği ve yaşam kalitesini doğrudan azaltıcı etkileri de mevcuttur. Günümüzde genel olarak suç olgusu, özellikle de şiddet içeren suçlar, bütün ülkelerde önemli bir politika önceliği haline gelmektedir. Bir iktisatçının kendini bu konulardan soyutlayabilmesi olanaksızdır (Güvel, 2004: 4).

İnsan davranışının belirlenmesinde, sosyo-kültürel ve demografik unsurların yanı sıra ekonomik unsurların da önemli derecede –bazen güçlü bir belirleyeni olarak- etkide bulunması, suç ve ekonomi arasındaki ilişkinin araştırılmasının önemli bir gerekçesini oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk olarak ekonomi ve suç arasındaki ilişki tanımlanmaya çalışılarak “suç ekonomisi” kavramı üzerinde durulacaktır. Ardından suçun ekonomik analizi üzerinde durulacak ve bu bölümde son olarak suçu açıklamaya çalışan ekonomik teoriler tanıtılacaktır.

2.1. EKONOMİ VE SUÇ

İktisat her şeyden önce sosyal bir bilimdir. İktisadın sosyal bir bilim olmasından dolayı insan ile ilgili her konu, iktisatçının çalışma alanına girmektedir. Yüzyıllar boyunca yaşanan her bir sosyal problem beraberinde suçu da getirmiştir. Örneğin yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde suç oranları artış göstermiştir. Son dönem iktisatçıların çalışmaları incelendiğinde, çalışma konularının çeşitliliği çarpıcı bir şekilde görülmektedir. İktisat, günümüzde spordan sağlığa, göçten hukuka, anayasal düzenden politik düzene, siyasetten dine, dilden eğitime, evlilikten aile yapısına vb. konulara uzanan geniş bir alanda çalışmalar getirmektedir (Güvel, 2004: 3).

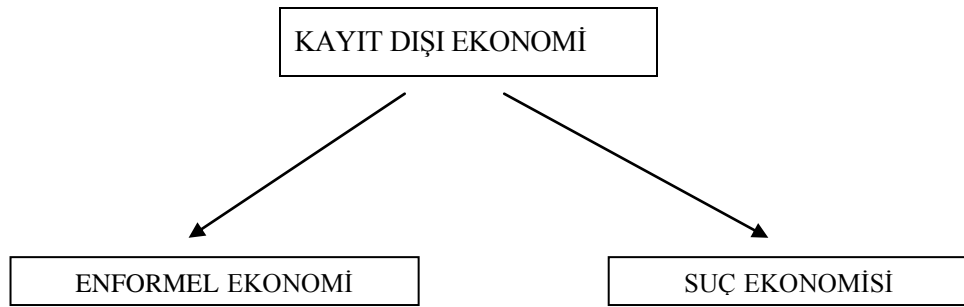
Suçluluk ile ekonomik durum arasındaki ilişkilerin belirlenmesi konusu değişik yönlerden ele alınmalıdır (Dönmezer, 1994: 286):

- a) Toplum genel düzeninin yani sosyal sistemin en önemli parçasını oluşturan toplum ekonomik düzeni (ekonomi alt fonksiyonel sistemi) ile suçluluk arasındaki ilişkilerin tespiti üzerinde durulabilir.

- b) Kişilerin ekonomik durumları ile suç arasında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bir ilişkinin bulunup bulunmadığının belirlenmesine çalışılır.
- c) Ekonomik bunalım dönemlerinde suçluluğun nasıl geliştiği konusu üzerinde durulur. Böylece işsizlik, fiyat yükselişleri, kıtlık gibi ekonomik olaylar ile suç arasındaki ilişkiler inceleme konusu olarak ele alınır.
- d) Konuya psiko-sosyolojik yönden değinilerek insanları ekonomik faaliyetlere yönelten unsurlar ve motivasyonlarla, suça yönelten gerçekler arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı incelenir.
- e) Çocukların çalıştırılmaları, kadının iş hayatına karışması gibi olaylarla suç arasındaki ilişkilerin tespitine çalışılır.
- f) Ekonomik şartların, yaşadığımız kültür içindeki önemli yeri incelenerek suç ile bu yönden olan ilginin tespiti yapılır.

Suç ekonomisi, kayıt dışı ekonomi tartışmaları ile ortaya çıkan ve güncellik kazanan bir kavramdır. Kayıt dışı ekonomi; geleneksel ölçüm teknikleriyle ölçülemeyen, resmi rakamlara yansımamış ve belli bir çıkar karşılığında mal ya da hizmet olarak sunulan faaliyetlerin tümünü kapsar. Çok boyutlu ve değişik faaliyetleri kapsayan bu olgu, yasalara aykırı olabileceği gibi yasal faaliyetleri de içerebilir (Özsoylu, 1998; 6).

Kayıt dışı ekonomi faaliyetleri, enformel ekonomi ve suç ekonomisi olmak üzere şekil 2.1.'de görüldüğü gibi iki ayrı faaliyet alanını içerir:



Şekil 2. 1. Kayıtdışı Ekonominin Görünümleri

Enformel ekonomi, ağırlıklı olarak aile işletmeleri ve küçük ölçekli işletmeler ile bunların yanında çalışanlardan oluşmaktadır. Enformel ekonomide; fason üretimde bulunmak, kaçak çalışmak, işportacılık, özel ders vermek vs. gibi faaliyetler gerçekleşir. Enformel faaliyetler, normal şartlarda ticari, zirai, mesleki veya sair şekilde faaliyet gösterip vergi mükellefi olan kişilerce “gizli” olarak gerçekleştirileceği gibi, herhangi bir

mükellefiyet kaydı olmadan, vergiye tabi olması gereken her türlü gelir getirici faaliyetler ya da işlemlerde olabilmektedir.

Kayıt dışı ekonomi içerisinde incelenen ikinci sektör ise yasalara, ahlaka ve geleneklere aykırı faaliyetlerden oluşan *suç ekonomisi*dir. Bir uzlaşma sağlanmamış olmakla birlikte suç ekonomisi, ekonomik suç olarak değerlendirilen faaliyetlerden elde edilen gelir ile mal ve parasal akımı kapsamaktadır (Özsoylu, 1998: 4). Tanımdaki “ekonomik suç” kavramı geniş bir anlam içermekte; iktisadi, ticari ve mali suçların tümünü kapsamaktadır. Farklı tanımlardan hareket ederek geniş anlamda suç ekonomisi şöyle tanımlanabilir: piyasa kanalı ile arz ve talebin oluştuğu bazı mal ve hizmetlerin sağlık, güvenlik, ahlaki vb. gibi gerekçelerle üretim, dağıtım ve pazarlaması yasaklanabilir veya sıkı denetim altına alınabilir. İşte bu tür malların üretimi, dağıtımını ve/veya pazarlanması ile ekonomik ahlaka ve geleneklere aykırı faaliyetlerden çıkar elde etmeye yönelik tüm işlemler suç ekonomisini oluşturur.

Kayıt dışı ekonominin iki farklı faaliyet alanında suç ekonomisini enformel ekonomiden ayıran en önemli unsur, enformel ekonomiye konu olan faaliyetler yasadışı olmadı halde, suç ekonomisinde faaliyetler yasadışıdır. Muhasebe kaydına geçirilmeden işleme sokulan, olağan ve yasak olmayan mallar piyasası enformel ekonomiyi oluştururken; eroin, kokain gibi uyuşturucular ve/veya silah gibi maddelerin denetimsiz üretim ve ticareti, çocuk emeğini kullanarak üretim, fikri ve sınai hakların ihlal edilerek üretim yapılması suç ekonomisini oluşturur. Suç ekonomisinde; faaliyetlerin yasaların öngördüğü şekilde yapılmaması değil, faaliyetlerin kendisinin yasaklanmış olması söz konusudur. Tamamen risk faktörü üzerine kurulu olan suç ekonomisi bir yandan ekonomik yaşam için gerekli olan düzen ve güven unsurlarına zarar verirken, diğer yandan da kamu düzenini ilgilendiren, güvenlik güçlerinin uğraşı alanı içinde olan faaliyetleri kapsamaktadır (Özsoylu, 1986: 6).

2.2. SUÇUN EKONOMİK ANALİZİ

Suç ekonomisi teorisi, mikro ekonomik yaklaşım yoluyla suçlunun davranışlarını açıklamıştır. Bu nedenle suçun ekonomik modelleri açıklanmadan önce bazı önemli mikro iktisat teorilerinin açıklanmasında yarar görülmüştür.

2.2.1. Rasyonel Tercih Teorisi

Witte ve Tauchen’ın ileri sürdükleri suçun ekonomik modellerinde (SEM) suçun “iş gibi zaman alan ve getirisi olan” bir eylem olarak tanımlanması, SEM’lerin “rasyonel

tercih teorisi (ekonomik akılcılık teorisi)”ne dayandığını göstermektedir. Ekonomide kullanılan akılcılık diğer bilimlerden farklıdır. Bir kişinin kararları arasında uyum varsa o kişinin ekonomik anlamda akılcı davrandığı varsayılır. Kişinin davranışının bir başkası tarafından mantıksız görünmesi önemli değildir. Örneğin; A,B ve C şeklinde üç alternatifin olduğu varsayalım. Kişiye bunlardan A ve B şeklindeki alternatif sunulmuş olsun. Bu durumda kişi A alternatifini seçsin, kişiye B ve C şeklinde alternatifler de sunulmuş olup kişi B alternatifini seçerse, kişiye tekrar A ve C şeklinde alternatifler sunulduğunda, kişinin ekonomik anlamda akılcı davrandığını kabul etmek için A alternatifini seçmesi gerekmektedir. Ekonomik akılcılık kavramı oldukça subjektif bir kavramdır. Kişi kendi yaptığı tercihlerde uyumlu olduğu müddetçe başka bir kimsenin o davranışı onaylaması ya da normal kabul etmesinin bir önemi yoktur. Böylece, ekonomik akılcılık kavramı kullanılarak, suç davranışının kendi içinde uyumlu olup olmadığına bakarak akılcı olup olmadığına karar verilir. Bu varsayım oldukça önemlidir. Ekonomik akılcılık varsayımı olmadan kişi davranışlarını tahmin etme veya analiz etmenin önemi ve imkanı yoktur (Dursun, 1997: 2).

Suçun ekonomik modellerinde de suçluların ekonomideki diğer karar birimleri gibi ‘akılcı’ bir şekilde davrandığı kabul edilmektedir. Yani suçlular bir noktada ekonomik refahlarını maksimum yapmak için çalışmaktadırlar. Suça ekonomi perspektifinden bakıldığında bir kimsenin suç işlemeye karar vermesi ile bir malın satın alınması kararı arasında nitelik olarak bir fark yoktur. Nasıl ki diğer şartlar sabitken bir malın fiyatının artması o mala olan talebi azaltıyorsa, suç işlemenin beklenen maliyetinin artması da suçun miktarını azaltmaktadır. Bu teoriye göre suçlu faydasının maksimum yapmaya çalışan diğer bireylerden farklı değildir. Çünkü yasadışı davranışlar yasal davranışlar gibi rasyonellik içermektedir. Fakat yapılan uygulamalı çalışmalarda suçlu davranışlarının rasyonel tercih teorisine uymadığı; risk ve maliyetleri önemsemedikleri veya hesaplayamadıkları gözlenmiştir. Bu nedenle de suçun ekonomik analizinde sınırlı rasyonellik varsayımı yapıldığı kabul edilmiştir (Akkuş, 2003:5).

2.2.2. Fayda – Maliyet Analizi

Suç ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların temel varsayımı aslında “fayda-maliyet” analizine dayanmaktadır. Bireyin suç faaliyetinden elde ettiği fayda, diğer yasal faaliyetlerden elde ettiği faydayı ve suç önleme maliyetini aşması gerekmektedir (Akkuş, 2003: 7). Suçun ekonomik incelemesini yapan araştırmalarda, Tablo 2. 1’de görüldüğü

gibi suç nedeniyle her kesimin (suç işleyen, suça maruz kalan ve devlet) bazı maliyetlerinin yüklenildiği ifade edilmiştir.

Tablo 2. 1: Suç Maliyetlerini Çeşitleri

<i>SUÇUN MALİYETİNİN ÇEŞİTLERİ</i>	<i>MALİYETE MARUZ KALANLAR</i>
SUÇUN MALİYETLERİ	
Verimlik Kayıpları	
1- İşgünü Kayıpları	
—Çalışılmayan işgünlerinin maaş maliyetleri	Suçta Maruz Kalan Birey
—İşyerinde verimlilik maliyetleri	Toplum/Çalışan
—Firmaya geçici işçi maliyeti ve bu geçici işçilerin eğitim maliyetleri	Toplum/Çalışan
2- Suça Maruz Kalanların Ev İşlerinin Aksaması	
Suça Maruz Kalan Birey ve Ailesi	
3- Okula Gidilmeyen Gün Kayıpları	
—Eğitim eksikliği nedeniyle vazgeçilen ücretler	Suçta Maruz Kalan Birey
—Eğitimin parasal olmayan faydasından vazgeçmek	Suçta Maruz Kalan Birey
—Eğitim eksikliğinden dolayı vazgeçilen sosyal fayda	Toplum
Tıbbi ve Akıl Sağlığını Koruma Maliyetleri	
1- Suça maruz kalan bireyin ailesi tarafından karşılanamayan maliyetler	Suçta maruz Kalan Birey/Ailesi/Toplum
2- Sigorta tarafından karşılanan maliyetler	Toplum
3- Hükümetin merkezi sigorta kayıpları	Toplum
Doğrudan Mülk Kayıpları	
1- Sigortanın karşılamadığı maliyetler	Suçta Maruz Kalan Birey
2- Sigortanın karşıladığı maliyetler	Toplum
3- Hükümetin merkezi sigorta maliyetleri	Toplum
4- Hükümetin polis hizmetleri maliyetleri	Toplum
Suçta Maruz Kalanların Dolaylı Maliyetleri (Maruz kalmadan sonraki dönem)	
1- Korunma davranışı	Suçta Maruz Kalan Birey
2- Korumacı köpek, alarm sistemleri ve ev taşınması maliyetleri	Suçta Maruz Kalan Birey
3-Acı ve Üzüntü Çekme/Yaşam Kalitesi Kaybı	Suçta Maruz Kalan Birey
4-Mutluluk Kaybı	Suçta Maruz Kalan Birey'in Ailesi
Ölüm	
1- Yaşam kalitesi kaybı	Suçta Maruz Kalan Birey
2- Mutluluk kaybı	Suçta Maruz Kalan Birey'in Ailesi
3- Cenaze Maliyetleri	Suçta Maruz Kalan Birey'in Ailesi
4- Psikolojik tedavi maliyetleri	Suçta Maruz Kalan Birey'in Ailesi
Haksız İddialar Nedeniyle Oluşan Yasal Maliyetler	
Suçta Maruz Kalanlara Yapılan Hizmetlerin Maliyetleri	
1- Suça maruz kalanlardan istenen maliyetler	Suçta Maruz Kalan Birey
2- Hükümet tarafından ödenen maliyetler	Toplum
SUÇUN TOPLUMA YÜKLEDİĞİ TEPKİ MALİYETLERİ	
Korunma Maliyetleri (Suça maruz kalmadan önceki dönemde)	
1-Korunma davranışı	Suçta Maruz Kalabilecek Potansiyel Birey
2-Koruma köpekler, alarm sistemleri ve ev taşınması maliyetleri	Suçta Maruz Kalabilecek Potansiyel Birey
3-Suçtan Korkma	Suçta Maruz Kalabilecek Potansiyel Birey
Suçla İlgili Adalet Sisteminin Maliyetleri	
1- Polis ve Soruşturma Maliyetleri	Toplum
2- Savcı Maliyetleri	Toplum
3- Mahkeme Maliyetleri	Toplum
4- Hapishane Maliyetleri	Toplum
5- Hapis cezası dışındaki maliyetler	Toplum
6- Suça maruz kalan ve ailesinin zaman kayıpları	Suçta Maruz Kalabilecek Potansiyel Birey/Ailesi
7- Jüri ve tanıkların zaman kayıpları	Jüri/Tanık
Hapishanedeki Suçluların Maliyetleri	
1- Suçlunun ücret kayıpları	Suçlu/Ailesi
2- İşgücü verimliliğinin ve vergi gelirlerindeki azalma maliyeti	Toplum
3- Özgürlük kaybı	Suçlu
4- Suçlunun ailesinin yaşadığı psikolojik maliyetler	Suçlu/Ailesi
SUÇLULARIN MALİYETLERİ	
1-Suçlunun yasal işte çalışmamasının fırsat maliyeti	Toplum
2-Silah gibi yasal olmayan işler için harcanan kaynakların maliyetleri	Suçlu

Kaynak: Cohen, Miller ve Rossman, 1994: 10–11

Suç ekonomisi çerçevesinde suç eyleminin analizini yapmak için suçlunun karşılaşılabileceği fayda ve maliyetler de belirlenmelidir. Suçlunun beklediği faydaya göre

ya suç işlediği ya da karşılaşılan maliyetler nedeniyle suç işlemekten vazgeçtiği belirtilebilir. Öte yandan suçun maliyetleri yanında suçu işleyen suçtan beklediği faydaları da Tablo 2. 2.'de görülmektedir.

Tablo 2. 2: Suçun Faydaları ve Maliyetleri

FAYDALAR
<ul style="list-style-type: none">• Çalınan eşyanın parasal değeri ve çalınan para• Yasadışı işin geliri• Çalınan eşyanın kullanım değeri• Vergi ödememe• İş memnuniyeti; kendi işini yapma, başarılı hırsız olma• Ceza açısından güvenlik; hapse atılırsa bedava oda, bedava tedavi• Suç açısından güvenlik; işsiz kalma riskinin olmaması, boş zamanın fazla olması
MALİYETLER
<ul style="list-style-type: none">• Yasal gelirin kaybı (suçun fırsat maliyeti)• İş riskleri; yaralanma, öldürme• Materyal maliyetleri; silah, otomobil• Suçun subjektif maliyeti; yakalanma ve ceza alma üzerine endişe ve korku• Mahkeme ve avukat masrafları• Cezanın subjektif maliyeti; utanma ve suçluluk• Zedelenen şöhret; başarısız hırsız olduğu için yakalanma• Hapiste geçirilen süre dolayısıyla gelir kaybı (cezanın fırsat maliyeti)

Kaynak: Erling EIDE, 1999: 351

Tabloda görüldüğü gibi suçtan beklenen faydalar çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Bununla birlikte bir suçlu için en önemli fayda, suç faaliyeti sonucu elde edeceği getiri ya da örneğin suç faaliyeti hırsızlık ise çaldığı eşyanın değeridir.

2.2.3. Dışsallık Analizi

Ekonomik olarak suç topluma verdiği zararlar ve devlete yüklenen maliyetler açısından incelenmektedir. Bu analizin yapılabilmesi için de “Dışsallık Analizi”nden yararlanılmaktadır. Bazen kişiler ya da firmalar, başka kişilerin aldıkları üretim ya da tüketim kararlarından, herhangi bir şey satın almadıkları ya da üretmedikleri halde olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenirler. Bu şekilde herhangi bir fiyatlandırma olmaksızın bir karar biriminin başka karar birim ya da birimlerine sağladığı yarar ya da verdiği zarara dışsallık denilmektedir (Yaylalı, 2004: 525).

Dışsallıklar üretim ya da tüketim sonucu ortaya çıkabildiği gibi, yarar (kazanç) yani pozitif ya da maliyet(zarar, kayıp) yani negatif olabilir. Gerçek ekonomik hayatta gerek üreticiler gerekse tüketiciler elde ettikleri pozitif dışsallıkların karşılıklarını üstlenmedikleri gibi, benzer şekilde gerek üretici ya da tüketicileri katlanmak zorunda bıraktıkları negatif dışsallıkları çoğu kez ödememektedirler. Bunun sonucu yani pozitif ya da negatif dışsallıkların piyasa fiyatlarına yansımaması, tam rekabetin varlığı halinde bile, Pareto optimumun gerçekleşmemesine neden olmaktadır. Dışsallıklar nedeniyle

ekonomideki fiyatların gerçek fiyatları yansıtmaması, kaynak dağılımında yanlış yönlendirmelere neden olmaktadır (Dinler, 2008: 559).

Suç ekonomisi açısından ise suçluların hak ettikleri şekilde cezalandırılmadıklarında ya da suçluluk eyleminin bütün sonuçlarını ödemediklerinde dışsallık ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda da marjinal sosyal maliyet, marjinal özel maliyetten büyük olmaktadır. Bir toplumda suç oranının artmasıyla birlikte hem kamu hem de bireyler çeşitli maliyetlere katlanmaktadır. Kamu suçu önlemek için sosyal refahı sağlamalıdır. Bunu yapabilmek için de çeşitli maliyetlerle karşılaşmaktadır. Polis, mahkeme, hapisane gibi maliyetlere kamu katlanırken, bireylerde sigorta, alarm, özel güvenlik, koruma gibi önlem alıcı maliyetlere katlanmaktadır. Suç bu olumsuz etkilerinden dolayı kaynak israfına neden olurken, kaynakların optimal şekilde dağılımını da olumsuz etkilemektedir (Akkuş, 2003: 7).

2.2.4. Suçun Ekonomik Analizinde Temel Bileşenler: Talep, Arz ve Denge

Suçun ekonomik analizinin temeli “piyasa modelleri”dir. Burada ifade edilen “suç piyasası”, yasadışı işlemlerin alım satımının yapıldığı fiziksel bir ortam değil, üreticilerin ve tüketicilerin toplam davranışının göreceli fiyat uyumlamaları aracılığıyla koordine edildiğini varsayan soyut bir kavramdır. Suç arzı, suç işleyen birey tarafından gerçekleştirilir. Suç talebi cephesinde üç grup yer alır. Bunlar;

- 1) Suça maruz kalan bireyler
- 2) Suça maruz kalan devlet (toplum)
- 3) Suç sonucu elde edilen mallara doğrudan talepte bulunan yasadışı işlemlerle uğraşan bireyler.

İşte potansiyel suçluların suç işleme kararı ve suç piyasasında oluşacak olan denge suç oranının belirlenmesi, suç piyasasına işgücü arz eden suçluların amaç fonksiyonunu temsil eden bir piyasa arz fonksiyonu ile potansiyel kurbanların suç talebini temsil eden piyasa suç talep fonksiyonu çerçevesinde çözümlenebilmektedir. (Güvel, 2004: 47–48)

Değişkenlerin suça etkileri veya suçun değişkenlere olan etkilerini analiz edebilmek için suç arz ve talebinin taraflarını tanımlamak gerekmektedir. Yukarıda da açıklandığı gibi suç arz ve talebinin farklı cephelerinde yer alan bütün aktörler, davranışlarında rasyoneldirler. Buna bağlı olarak da, aktörlerin suça ilişkin kararlarında

Fayda-maliyet analizi yaptıkları ifade edilmişti. Bu kapsamda suç arzını arttıran sosyo-ekonomik etmenler fırsat maliyeti analizinde büyük önem taşımaktadır. Örneğin, düşük istihdam ve gelir düzeyi, hukuk sistemindeki aksaklıklar, suça verilen cezaların hafif olması ve sosyal kontrol mekanizmasının zayıflığı suç eylemini gerçekleştirme konusunda motive edici olabilmektedir. Suç talebi cephesinde yer alan aktörlere bakıldığında ise suça maruz kalan bireylerin ve devletin suç fiilinden zarara uğradıkları görülmektedir. Suça doğrudan talepte bulunan bireyler (mağdurlar) için suç, bir rant kaynağıdır. Suç arz-talep cephelerinde yer alan aktörler, suç maliyetlerinin belirlenmesinde de esas aktörlerdir. Çünkü suç maliyetlerinin sınıflandırılması suç arz-talebini oluşturan aktörlerin suç sonucu oluşan maliyetlerinin sınıflandırılmasında da dikkate alınır.

Bu bağlamda suç maliyetlerini üç başlıkta toplayabiliriz:

- 1) suçun suçluya maliyetleri,
- 2) suçun, suça maruz kalan bireylere maliyetleri,
- 3) suçun suça maruz kalan devlete (toplum) maliyetleri.

Bu başlıkların her biri detaylandırıldığında ise şu şekilde bir tabloya karşılaşılr. Suçlunun sahip olduğu maliyetlerin içinde suçlunun yakalanıp cezaya çarptırılması, suç sonucu vazgeçtiği yasal işten elde edeceği getiri düzeyi yer alır. Suçtan dolayı bireyin katlanmak zorunda kaldıkları maliyetlerin içinde ise; bireylerin kendini korumak için harcadığı güvenlik maliyetleri, işgücü kayıpları, yaşam kalitesindeki kayıplar ve suç sonucu oluşan maddi kayıpların sigorta tarafından ödenmemesi sıralanabilir. Devletin (toplum) maruz olduğu maliyetler ise güvenlik harcamaları, eğitim harcamaları, adalet harcamaları, sosyal güvenlik harcamaları ve hapisane harcamaları olarak ifade edilebilir (Ünver ve Bakırtaş, 2008: 36).

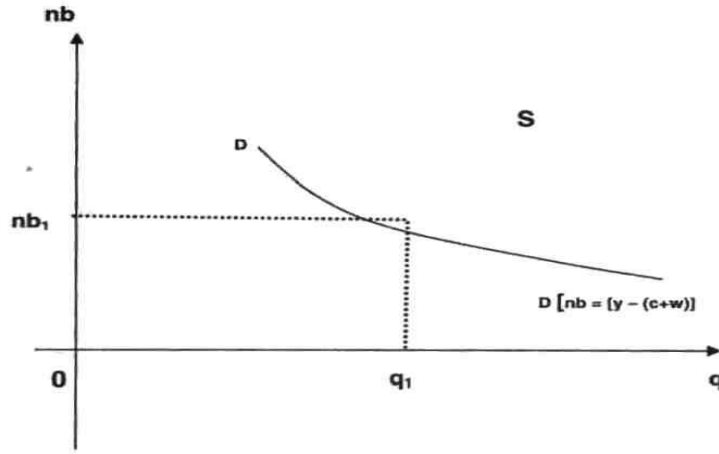
2.2.4.1. Suçun Talep Yönü

Suçun talep cephesinde; suçtan kazanç elde eden suçlu dışındaki bireyler, suça maruz kalan bireyler ve devlet yer alır. Suçtan kazanç elde eden suçlular dışındaki aktörler aslında suça dolaylı yoldan katılmaktadırlar. Suçlu talep eğrisi de potansiyel kurbanların yani bu aktörlerin korunma arayışlarından çıkarılmaktadır. Dolaylı suç talebinde, suça maruz kalan bireyler ve devlet suça maruz kalmamak için bazı maliyetlere katlanırlar. Yani burada ifade edilen potansiyel kurbanlar da akılcı

davranmakta ve kurban olma riskini azaltabilmek için çeşitli harcamalar yapmaktadırlar. (Güvel, 2004: 55).

Dolaylı suç talebi, suç şekillerine ve yaş gruplarına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin ani saldırı suçlarında gelir düzeyi düşük olan bireyler, gelir düzeyi yüksek olan bireylere göre daha fazla suça maruz kalırlar. Çünkü gelir düzeyi yüksek olan bireyler bu tür suçlara karşı alınacak önlemler konusunda daha duyarlıdırlar. Soygun suçlarında gelir düzeyi yüksek olan bireyler, gelir düzeyi düşük olan bireylere göre daha fazla risk taşımaktadırlar. Çünkü suçlular, suç işleme kararı sırasında getirisi yüksek olan eylemlere katılmayı tercih ederler (Ünver, Bakırtaş, 2008: 38).

Bu çerçevede suç piyasasında, piyasa suç talep eğrisi Şekil 2. 2'de görüldüğü gibi normal bir talep eğrisi gibi negatif eğimlidir.



q: suç miktarı

nb: suçun beklenen net getirisi

Şekil 2. 2 Piyasa Suç Talep Eğrisi

Piyasa suç talep eğrisi suçun mağduru kişilerin korunma yani kendilerini güvenlik altına alma ihtiyacından çıkarılabilmektedir (Ehlich, 1996: 48–49). Yani mağdurlar da akılcı davranmakta ve suça maruz kalma riskini azaltabilmek için çeşitli güvenlik harcamaları yapmaktadırlar. Örneğin ev ve işyerlerini sigortalatmakta, alarm sistemleri ve kameralar taktırmakta ya da özel güvenlik korumaları tutmaktadırlar.

Böylece suçtan korunma harcamaları, suçlunun suç için harcadığı zamanı ve çabayı yani suçun doğrudan (c) ve dolaylı (w) maliyetini artırmaktadır. Bunun sonucunda da suçlu için beklenen net getiri azalmaktadır.

$nb = y - c - w$ şeklinde ifade edilebilir.

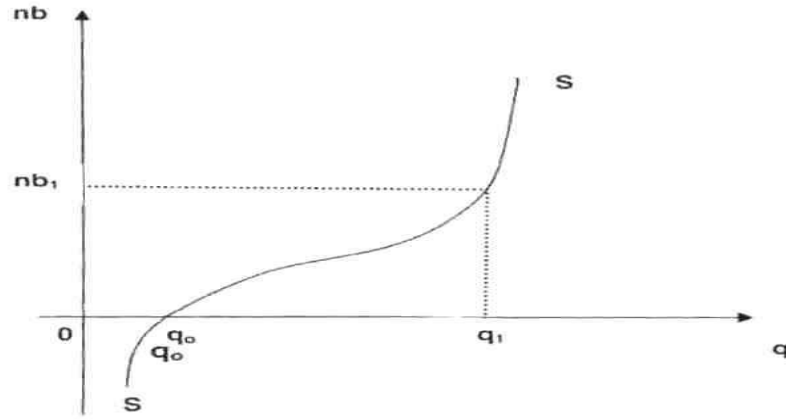
Eğer suç piyasasına çok sayıda suçlu girerse yani q_i ne kadar artarsa, suçun mağdurları da daha çok güvenlik önlemleri alacaklarından yani korunma harcamaları artacak dolayısıyla c ve w koruma harcamaları kadar artacak ve nb 'de o kadar azalacaktır. Bu da q_i (suç oranı) ve nb (suçun beklenen net getirisi) arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

2.2.4.2. Suçun Arz Yönü

Suç piyasasında denge suç oranının belirlenebilmesi için suçlu talep eğrisi yanında suçlu arz eğrisini de incelemek gerekmektedir. Suçun arz cephesinde, suçu işleyen suçlular yer alır. Suçlular için suç işleme fiili, rasyonel bir davranıştır. Bireyler suç işlemeden önce suçun fayda ve maliyet analizlerini karşılaştırırlar. Burada suçun faydası, suçun getireceği getiridir. Suçun maliyetleri ise dolaylı maliyetler ve doğrudan maliyetler olarak iki kategoride toplanır. Suçun dolaylı maliyeti, vazgeçilen yasal işlerden kazanılacak gelirdir. Suçun doğrudan maliyetleri ise; hapis cezaları, para cezaları ve diğer cezalar olarak ifade edilir (Akkuş, 2003: 9).

Suçlular bir suçu işlemeden önce rasyonelliğin gereği olarak fayda-maliyet analizi yaparlar. Bireyler suç işleme kararını alma sürecinde aslında suçun fırsat maliyetini veri almaktadırlar. Birey için suçun fırsat maliyeti, suçun işlenmesi durumunda vazgeçilen yasal bir işten elde edebileceği kazançlardır. Suçun fırsat maliyetinin düşmesi, suç arzını arttırırken, fırsat maliyetinin artması suç arzını azaltır. Dolayısıyla istihdam düzeyindeki iyileşmeler suç oranlarını azaltmaktadır. Çünkü birey yasal olmayan işlere harcadığı zamanı azaltarak yasal işlerde çalışmayı tercih edecektir. Bireyin suç sırasında yakalanmasının fırsat maliyeti artacaktır. Fırsat maliyeti, istihdam gelirlerinin artmasıyla elde edilecek ücret düzeyidir (Ünver ve Bakırtaş, 2008: 38).

Bireysel suçlu arz fonksiyonu, şekil 2. 3'de görüldüğü gibi, suç piyasasındaki suç miktarının piyasaya işgücü arzeden suçluların sayısına bağlı olduğu varsayımına dayanarak, suç miktarı (q), beklenen net getirinin (nb) doğrusal bir fonksiyonudur (Güvel, 2004: 53). nb arttıkça q 'da artmaktadır. Piyasa suç arz eğrisi başlangıçta yatıklaşarak artmasının nedeni bu aşamada suç piyasasına giren her suçlu için suçun marjinal getirisinin giderek artmasıdır. Yani bu bölge artan verim bölgesidir. Eğrinin daha sonra giderek dikleşmesinin nedeni ise suç oranı arttıkça ve piyasaya giren her suçlu için suçun marjinal getirisinin giderek azalmasıdır.



q : suç miktarı

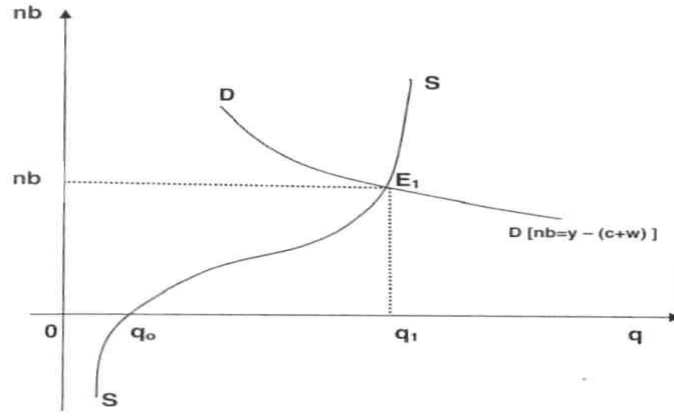
nb : suçun beklenen net getirisi

Şekil 2. 3: Piyasa Suç Arz Eğrisi

2.2.4.3. Suç Arz-Talep Dengesinin Oluşumu

Suç piyasasında suç talebi hiçbir zaman sıfır olmamaktadır. Çünkü her toplumda mutlaka bir suç vardır. Burada suça maruz kalan kişi rasyonel davranarak güvenlik önlemleri konusunda bir fayda maliyet analizi yaparak karar almakta, bu nedenle de suç miktarını değil maliyeti minimize etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu süreçte, katlanılacak ekstra güvenlik maliyetleri ile suça maruz kalma durumunda uğranılacak kayıpları karşılamaktadırlar. Ek güvenlik harcamalarının marjinal maliyeti engellenen marjinal kayıplardan daha fazla olduğu sürece suç miktarına da hoşgörü göstereceklerdir. Bu anlamda güvenliğin maliyet/fayda analizini yaparak suçlulara bir takım fırsatlar sunacaktır ve suç aktivitesi de sıfır olmayacaktır.

Sonuçta şekil 2. 4'de de görüldüğü gibi suç piyasası suç arz fonksiyonu ve suç talep fonksiyonunun birbirini kestiği noktada suç oranı dengeye gelecektir. Suç arzı suçun getirisiyle pozitif ilişkilidir. Yani suçtan elde edilecek getiri arttıkça, bireyler suç arzını arttıracaklardır. Suç arz doğrusunu ekonominin istihdam düzeyindeki değişiklikler, suçlara karşı verilen hapis cezalarının düzeyindeki değişiklikler, eğitim düzeyindeki ve refah seviyesindeki değişiklikler sağa veya sola doğru kaydırmaktadır (Ünver, Bakırtaş, 2008: 38).



q: suç miktarı

nb: suçun beklenen net getirisi

Şekil 2. 4: Suç Piyasasında Dengenin Oluşumu

Suç talebi açısından duruma bakıldığında suça maruz kalan bireyler koruma harcamaları dışında her suç oranında suçun net beklenen getirisini değiştirebilecek değişkenlerden oluşmaktadır. Ortalama gelir düzeyi, eğitim düzeyi, bireylerin kişisel ve hükümetin kamusal güvenlik harcamaları gibi makroekonomik değişkenler suç talep doğrusunun sağa ya da sola kaymasına neden olmaktadır (Güvel, 2004: 55).

2.3. SUÇU ANALİZ EDEN EKONOMİK MODELLER

Suçun ekonomik olarak modellenmesi çok yeni bir çalışma alanını oluşturmaktadır. İlk olarak 1968’de Becker tarafından bir model geliştirilmesinden önce, ekonomistler suçu açıklamak için bir model geliştirememişlerdir. Becker’in ardından Ehrlich (1973), Sjoquist (1973), Block ve Heineke (1975), Heineke (1978), Schmidt ve Witte (1984) adlı yazarlar, Becker’in takipçileri olarak suçun ekonomik modellerini geliştirmişlerdir.

Bu modeller suçun parasal olarak ifade edilebilen bir getiriye sahip olduğu öngörüsüne dayanarak, büyük ölçüde zamanın iş ve suç arasındaki planlı dağılımının analizi ile ilgilidir (Witte ve Tauchen, 1994: 1–2). Suçun ekonomik modeli (SEM) ya da suç iktisadı, suç’u “iş gibi zaman alan geliri olan” bir aktivite olarak tanımlamaktadır. Buna bağlı olarak da iş ve suç birbirinin ikamesi haline gelebilmektedir. Bu nedenle SEM’lere “iş gibi suç modelleri” de denilebilir (Güvel, 2004: 47).

Bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere suça ekonomik olarak yaklaşım diğer bilimlerden farklıdır. Warren (1978)’e göre suça ekonomik olarak yaklaşımda kişi davranışlarının ekonomik unsurlara ve bu unsurlarla günlük yaşamdaki ilişki önemlidir. Bu unsurlar ve aralarındaki ilişkiler ekonomik model olarak tanımlanır. Bu ilişkileri ima

yoluyla ortaya koymak yerine, önerme şeklinde açıklamıştır. Daha sonra bu önerme kullanılarak açıklanan ekonomik teori aracılığı ile ekonomik modelin günlük hayat için hangi anlamı ifade ettiği araştırılır. Ekonomik model hakkında yapılan değerlendirmeler, ekonomik modelin doğru olup olmadığına ve hayatı doğru bir şekilde yansıtmayı yansıtmadığına bağlıdır. Yani Warren için önemli olan ekonomik modelin parametrelerinin değerini belirlemek için ekonometri kullanmaktır (Dursun, 1997:1).

SEM, suç piyasasındaki birey suçlunun zamanının ne kadarını suç piyasasına ayıracağını, yani “bireysel seçim”i açıklamada Akılcı Seçim Kuramı’na dayanmakta, analitik bir yaklaşımla suçlunun suç piyasasındaki seçimini belirleyen rakip yasal ve yasadışı fırsatların rolünü analiz etmektedir. Bu çerçevede suçlunun karar alma problemi karşılıklı olarak birbirini dışlayan aktiviteler arasında seçim yapma problemi olarak değil; belirsizlik altında kaynakların yasal piyasalar içinde ya da dışında rakip aktiviteler arasında optimal dağılım problemi biçiminde tanımlanarak, yasadışı aktivitelere katılım “genel meslek seçimi kuramı” ile ilişkilendirilmektedir (Ehrlich, 1996: 522).

SEM’lerin anlaşılabilir olması için fayda maliyet analizi ve rasyonellik analiziyle birlikte risk analizinin de incelenmesi gerekmektedir. Suçlu suç işlerken sonucunu tahmin edemediği için suç faaliyetinin sonucu belirsizdir. Bu nedenle suçun ekonomik modellerinde fayda teorisi ve risk analizinden faydalanarak, suçlunun risk karşısında üç davranışı incelenmektedir: riskten kaçınma (risk aversien), risk düşkünlüğü (risk seeking) ve risk tarafsızlığı (risk neutrality). Riskten kaçınma; riskten kaçınan veya riski minimum düzeye indirmeye çalışan bireylerin durumlarını gösterir. Risk düşkünlüğü; risk tercihini yani bireyin riski göze aldığı, risk tarafsızlığı ise; riskin dağılımını göz ardı edip beklenen kazanç üzerinde yoğunlaşmayı ifade eder. Bir çok kişi risk almaktan nefret ederler yani risk kaçınıcılarıdır "risk averse". Bunların neden riskten kaçındığını en iyi açıklayan teori ise fayda teorisidir. Çünkü fayda teorisinin temelinde paranın azalan marjinal faydası bulunmaktadır. Örneğin hiç parası olmayan birisi 5.000 TL elde ederse, bu para ile acil olan ihtiyaçlarını hemen karşılayabilir. Bu kimse ikinci bir 5.000 TL elde ederse bu para da kısmen de olsa faydalıdır fakat ikinci 5.000 TL ilk 5.000TL kadar faydalı değildir. Böylelikle ikinci 5.000 TL'nin faydası, ilk 5.000 TL'den daha azdır ve bu durum böyle devam eder. Kısacası paranın azalan faydası, ilave paranın gelir veya zenginlikte oransal olarak azalan bir şekilde artış meydana getirmektedir. Riskten kaçınan birisi için paranın oransal olarak azalan bir faydası bulunmaktadır. Bu kimsenin zenginliği ikiye katlanırsa onun mutluluğunda veya tatmin oluşumunda bir

artış olacak, fakat bu yeni artış ilk durumun iki katı değildir. Paranın azalan marjinal faydası durumunda, toplam fayda ile para arasında daha az bir nispi ilişki bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, paranın ikiye katlanması kişinin de iki misli fayda elde etmesini gerektirmez. Riske karşı tarafsız olan birisi için ise toplam fayda ile para arasında tam bir nispi ilişki bulunmaktadır. Bu durumda paranın marjinal faydası sabittir ve paranın ikiye katlanması faydanın da ilk durumundan ikiye doğru katlandığını gösterir. Risk düşkün olan kimse için toplam fayda ile para arasında daha fazla bir nispi ilişki bulunmaktadır. Daha açıkçası, toplam faydadaki artış, para miktarındaki artıştan daha fazladır (Dursun, 1997: 5).

Standart teoriye göre bireylerin suç aktivitelerine katılmalarında belirleyici olan unsurlar suç aktivitelerinden beklenen gelir, yasal işgücü aktivitesinden elde edilen gelir, suçlunun bireysel özellikleri ve suç aktivitelerinin, tutuklanma, mahkûmiyet ve ceza şeklinde görünüşleri olan maliyetlerdir (Akkuş, 2003: 7-8).

Suçun ekonomik modellerinin açıklanmasına “geleneksel ekonomik model” ile başlanacaktır. İkinci olarak fayda ve risk analizini esas alan, zaman ayırma ya da beklenen fayda modelleri adı verilen daha karmaşık modeller açıklanacaktır. Bu modeller geleneksel modelin aksine kesin sonuçlar içermemektedir. Zaman ayırma (beklenen fayda) modellerinden ilk olarak suça akılcı bir davranış olarak yaklaşan Becker’in ekonomik modeli açıklanacaktır. Daha sonra kişilerin zamanlarını değişik şekillerde kullanabileceğini kabul eden Ehlich ve Heineke modelleri ve son olarak da Schmit ve Witte’nin boş zamanı sabit kabul etmeyen ve çeşitli ceza hukuku yaptırımlarını gösteren modelleri açıklanacaktır.

2.3.1. Geleneksel Ekonomik Model

Geleneksel ekonomik modelde bireyin yasal yollardan elde ettiği getiri, yasadışı yollardan beklediği getiri, yakalanma ve mahkûm olma ihtimali göz önüne alınarak, bireyin suç işlerken elde ettiği getiri ile yasal yolla elde edilen getiri karşılaştırılmaktadır. Suç işlemeyi amaçlayan bireyin fayda fonksiyonu aşağıdaki gibidir:

$$EU = (1-p) U(Y) + pU(Y-Z).$$

p: bireyin yakalanma ve mahkum olma olasılığı,

(1-p): bireyin yakalanmama olasılığı,

Y: bireyin bir suç işlemekten dolayı elde ettiği getiri,

$U(Y)$: bireyin bir suç işlemekten dolayı beklediği getiri,

Z : birey eğer yakalanır ve mahkum olursa uğrayacağı cezanın parasal karşılığı,

EU : bireyin yasadışı yollardan beklediği getiriyi,

İfade etmektedir. Bu fonksiyona göre; eğer suçlu, suçu işledikten sonra yakalanmazsa $(1-p)$, Y kadar gelir elde edecektir. Ama suçlu, suçu işledikten sonra yakalanırsa (p) , cezalandırılacaktır $(Y-Z)$.

Daha önceki açıklamalarda da belirtildiği gibi suç faaliyetinin sonucu belirsizdir yani suçlu suç faaliyeti sonucunda yakalanıp yakalanmayacağını bilememektedir. Eğer yakalanırsa Y kadar getiriden mahrum kalacaktır. Buna göre suçlu suç işleyip işlemeyeceğine yasal yollardan elde edeceği getiri ile yasadışı yollardan elde edeceği getiriyi karşılaştırarak karar verecektir. Buna göre X bireyin yasal yollardan elde edeceği geliri, $U(X)$, yasal yollardan beklenen faydayı ifade ederse;

$U(X) > EU$ ise birey yasadışı yollara başvurmayacak,

$U(X) < EU$ ise kişi yasadışı yollarla uğraşacaktır (Warren, 1978:441).

Bu modele göre fakir ve gelir düzeyi düşük aileler daha çok suç işlerler çünkü onların gelir düzeyi, yani X küçüktür. Tutuklanan ve hapisanede bulunan suçlular, yasal geliri (X) , yakalanma olasılığını (p) veya cezası (Z) yeterli şekilde artıramadığı müddetçe yani bireyin yasal işten elde etmediği beklediği getiri $U(X)$, bireyin yasadışı yollardan elde etmediği beklediği getiri EU ' den büyük olmadığı sürece yeniden suç işleyecekleri kabul edilmektedir. Hapisanede olan birisi için geliri (X) artırabilmek kolay değildir çünkü kişiye hapisanede iş eğitimi vermek kolay değildir ve yakalanma ve mahkûm olma olasılığı da (p) artırılamaz tam aksine kişi hapisanede iken daha profesyonel suçlu olmayı öğrenebileceği için p 'deki düşüşü dengelemek için cezaları (Z) , yani tekrar suç işleyenlere verilen cezayı artırmak gerekecektir. Modele göre bireyin suç işlemesinin önüne ceza verilerek geçilmesi mümkün değildir (Dursun, 1997: 4).

2.3.2.Beklenen Fayda Modelleri (Zaman Ayırma Modelleri)

Zaman ayırma modellerinde birey suçtan beklediği fayda ile yasal faaliyetlerden beklediği faydanın karşılaştırmalı analizi yapılarak yasal ve yasadışı faaliyetler arasında zaman ayırma esas almıştır. Yani birey en az zamanda en fazla fayda sağlayacak faaliyete yönelecektir. Bu modellere göre suçlu ve suçsuz insanlar arasındaki tek fark maliyet ve fayda kavramlarını farklı algılamalarıdır. Yani suçlu ve suçsuz bireyler

arasında motivasyon ve zaman ayırma bakımından bir fark yoktur. Oluşturulan modellerin temel özelliği maddi olmayan menfaat ve maliyetleri de açıklamaya çalışıyor olmalarıdır (Becker, 1968: 169).

2.3.2.1.Becker'in Modeli

Becker, bir kimsenin suçtan beklediği fayda, bireyin zamanının ve kaynaklarını kullanarak başka faaliyetlerden beklediği faydadan fazla ise bireyin suç işleyeceği fikrini kabul etmekte, bununla beraber hukuki bir genelleme olan bireyin cezalandırılma riskinin artmasının, cezaların şiddetinden daha büyük bir etkiye sahip olduğu fikrini kabul etmemektedir. Becker makalesinin temel amacının, farklı kanun uygulamaları için ne kadar kaynak harcanmalı ve ne kadar ceza verilmeli sorularına cevap aramak olduğunu belirtmiştir. Yani ne kadar suça izin verilmeli ve ne kadar suçlu ceza görmemelidir sorularının cevabı aranmaktadır (Becker, 1968: 170).

Becker'in modelinde de suçlular faydalarını maksimum yapmaya çalışan bireyler olduğu kabul edilmektedir. Becker, suç sayıları ile suçun belirleyici değişkenleri arasında fonksiyonel bir ilişki olduğunu kabul etmektedir. Bu ilişki fonksiyonel olarak aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

$$O_j = O_j(p_j, f_j, u_j),$$

O_j kişinin belli bir zaman diliminde işlediği suç sayısı, p_j suç başına bireyin mahkûm olma olasılığı, f_j suç başına bireyin cezası, u_j suça etki eden diğer değişkenleri göstermektedir. Bu değişkenler yasal ve yasal olmayan gelirler, yakalanma sıklığı ve yasadışı faaliyetlere katılma istediğidir. Becker yalnızca p_j ve f_j 'deki artışın suç miktarını azaltacağını kabul etmemekte, u_j 'deki değişimin de suç miktarını etkileyeceğini ifade etmektedir. Yasal yollardan elde edilen gelirin yükselmesi veya cezaların para cezasından hapis cezasına dönüşümü suç miktarını azaltacaktır (Becker, 1968: 177).

Yalnızca mahkûm olanların cezalandırıldığını kabul edilirse, birey hüküm giydiğinde f_j kadar bir bedel ödediğini kabul etmektedir. p_j 'deki veya f_j 'deki bir artış suçtan beklenen faydayı düşürür ve bu da suç miktarını düşürür, çünkü suçtan dolayı yüksek fiyat ödeme ihtimali veya suçun kendi fiyatı artmıştır. Bu durum aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

$$Op_j = \partial O_j / \partial p_j < 0$$

Ve

$$\partial f_j = \partial \mathcal{O}_j / \partial \mathcal{F}_j < 0$$

Becker bir suç işlemekten dolayı beklenen faydayı aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

$$EU_j = p_j U_j (Y_j - f_j) + (1 - p_j) U_j (Y_j)$$

EU_j : bireyin beklediği faydayı, p_j : bireyin yakalanma ve mahkum olmasının subjektif olasılığı, Y_j : bireyin geliri (yalnızca maddi olmayıp manevi geliri de kapsar), U_j : bireyin fayda fonksiyonu, f_j : cezanın parasal karşılığını ifade etmektedir.

Bu fonksiyonun p_j ve f_j 'ye göre kısmi türevini alınırsa p_j veya f_j 'deki bir artışın suç işlemekten beklenen faydayı ve suç miktarını düşüreceği görülmektedir:

$$\partial EU_j / \partial p_j = \partial p_j / \partial p_j [U_j (Y_j - f_j)] + \partial 1 / \partial p_j [U_j (Y_j)] - \partial p_j / \partial p_j [U_j (Y_j)]$$

$$\partial EU_j / \partial p_j = U_j (Y_j - f_j) - U_j (Y_j) < 0$$

ve

$$\partial EU_j / \partial f_j = p_j U_j' (Y_j - f_j) (-1) = -p_j U_j' (Y_j - f_j) < 0$$

olarak bulunur. (Burada gelirin marjinal faydasını pozitif olarak kabul edilmektedir).

Becker, suç işlemekten beklenen gelirin sabitlenebilmesi için p_j 'deki artışın f_j 'deki bir düşüşle dengelendiğinde mümkün olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiasını matematiksel olarak şu şekilde ifade etmiştir;

$$\begin{aligned} E Y_j &= p_j (Y_j - f_j) + (1 - p_j) Y_j \\ &= p_j Y_j - p_j f_j + Y_j - p_j Y_j \\ &= Y_j - p_j f_j \end{aligned}$$

Bununla birlikte Becker kişilerin riske karşı olan farklı tutumlarının olmasını kabul ederek, riskin değişmesine bağlı olarak suç işlemekten beklenen faydanın değiştiğini kabul etmiştir. Becker, yakalanma ve mahkum olma olasılığının $m(p_j)$ yoksa cezanın ağırlığının $m(f_j)$ suçu daha fazla önlediğini riske karşı tutuma göre açıklamıştır. Becker'e göre, risk düşkünü kimseler için p_j 'deki bir artış f_j 'deki bir artıştan daha etkilidir. Riskten kaçınan kimseler için durumun tersi geçerlidir. Riske karşı tarafsız olan kimseler için p_j veya f_j 'deki artış aynı etkiyi doğurur (Becker, 1968, 178). Bunu matematiksel olarak, şu şekilde göstermiştir;

$$-\partial EU_j / \partial p_j \times p_j / U_j = [U_j(Y_j - U_j(Y_j - f_j))] p_j / U_j \Leftrightarrow \partial EU_j / \partial \partial f_j = p_j U_j'(Y_j - f_j) f_j / U_j$$

$$U_j(Y_j) - U_j(Y_j - f_j) / f_j \Leftrightarrow U_j'(Y_j - f_j).$$

Riske karşı takınılan tutuma göre sol taraf sağ taraf arasında eşitlik olmayabilir. Çünkü risk düşkünlüğünde $U_j'' > 0$, risk tarafsızlığında $U_j'' = 0$ ve riskten kaçınmada $U_j < 0$ olur.

Becker daha sonra, bir piyasa suç fonksiyonu oluşturmuştur;

$$O = O(p, f, u).$$

O: suçların toplamıdır ve p_j , f_j , ve u_j 'nin toplamına eşittir. Becker, bu değişkenlerin bireylerin zekâ, yaş, eğitim, suç işlemekten önceki hal, zenginlik ve aile yetiştirilmesine göre farklı olduğunu kabul etmiş ve bu değişkenlerin ağırlıklı ortalama değerlerini almıştır. Buna göre örneğin p aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$p = \sum_{j=1}^n O_j \quad p_j / \sum_{i=1}^n O_i$$

2.3.2.2. Ehrlich'in Modeli

Ehrlich modelinde mala karşı işlenen suçları ele almasına rağmen, modeli şahsa karşı işlenen bazı suçlara da uygulanabilmektedir. Ehrlich modeli Becker'in modelinden daha ayrıntılıdır ve modelinde sadece bir ekonometrik model kurmamış modelin geçerliliğini de test etmiştir. Becker'in aksine Ehrlich, suça katılmanın, yasal ve yasal olmayan yollar arasında yapılan bir seçim olmadığını, suçlunun birçok yasal ve yasal olmayan yollarla belli bir zamanda birlikte uğraşabileceğini veya ara sıra hayatının belli bir döneminde, bir yoldan diğer bir yola geçiş yapabileceğini savunmuştur (Dursun, 1997: 14).

Ehrlich'e göre kişi iki piyasaya da katılabilir. Ehrlich yasadışı faaliyetleri "i" ve yasal faaliyetleri de "l" şeklinde göstermiştir. Yasal faaliyetler (l), net geri dönüşüm olarak daha güvenlidir ve $W_1(t_1)$ fonksiyonu ile gösterilmektedir. Bu fonksiyonda "t" zaman ögesidir; bununla birlikte "i" yani yasadışı faaliyetler; bireyin p_i olasılığı ile yakalanması ve cezalandırılması ve bireyin $1-p_i$ olasılığı ile yakalanmaması ve cezalandırılmaması durumlarıyla karşı karşıya olduğu için daha risklidir.

Ehrlich'e göre suçlu sanki bir dönemlik tüketiminden beklediği faydayı maksimum yapmaya çalışan birey gibi davranır. Yani Ehrlich de suçluyu rasyonel bir ekonomik ajan olarak kabul etmektedir. Herhangi bir durumda, fayda fonksiyonu "s", aşağıdaki gibi gösterilebilir;

$$U_s = U(X_s, t_c) \quad (a)$$

X_s : karışık piyasa mallarının stokunu göstermektedir. “s” durumunun oluşumuna bağlıdır. Belli bir dönemde kazanılan mallar ve yasal ve yasadışı faaliyetlerden elde edilen para dışı gelirlerin karşılığı olan gerçek zenginlik de buna dâhildir. t_c : tüketim ve piyasa dışı faaliyetlere ayrılan zamanı göstermektedir.

U dolaylı fayda fonksiyonu ve X_s ile t_c yi tüketim alanına çevirir. X: zaman içinde elde edilen bütün kazançları gerçek anlamında ve karışık mallar kategorisini ifade eder, Ehrlich “i”, ve “l” için “X”e göre iki durumun geçerli olduğunu belirtmektedir;

$$X_b = W' + W_i(t_i) + W_l(t_l), 1-p_i \text{ olasılığı ile} \quad (b) \text{ veya}$$

$$X_a = W' + W_i(t_i) - F_i(t_i) + W_l(t_l), p_i \text{ olasılığı ile} \quad (c)$$

W' malların gerçek değeri olan cari kazançlara eşittir ve yukarıda verilen herhangi bir durumun başında kesin olarak bilinmektedir. Beklenen fayda ise aşağıdaki gibi gösterilir;

$$EU(X_s, t_c) = \sum_{s=a}^n \pi_s U(X_s, t_{cs}) \quad (d)$$

π : s'nin olasılığını gösterir.

Ehrlich beklenen fayda eşitliğini aşağıdaki şekilde kısaltarak bireylerin beklenen faydayı maksimum yapmaya çalıştıklarını kabul etmektedir;

$$EU(X_s, t_c) = (1-p_i)U(X_b, t_c) + p_iU(X_a, t_c).$$

Buradaki problem, kısaltılan eşitliği t_i , t_l ve t_c 'ye göre, (b) ve (c) eşitliğine bağlı ve aşağıdaki zaman kısıtlamasına tabi,;

$$t_o = t_i + t_l + t_c, \text{ ve negatif olmama gerekliliğinde,}$$

$$t_i \geq 0; t_l \geq 0; t_c \geq 0 \text{ olarak nasıl maksimum yapılacağıdır.}$$

(b) ve (c) eşitliğini kısaltılmış eşitlikte yerine koyarak, Ehrlich, Kuhn-Tucker ilk derece maksimum koşulunu aşağıdaki şekilde göstermiştir;

$$\partial EU / \partial t - \lambda \leq 0,$$

$$(\partial EU / \partial t - \lambda) t = 0,$$

$$t \geq 0,$$

t: t_i , t_j , ve t_c 'nin her birinin maksimum durumlarını, λ ise: tüketimde harcanan zamanın marjinal faydasını gösterir.

Ehrlich'e göre suçun yinelenmesi önceden belirli olan durumların sonucudur. Suç için belirli bir dönemden diğer bir döneme geçişte suçlunun tercihlerinde önemli bir değişiklik olmadığı için suçlu kolaylıkla suçunu tekrarlama eğilimindedir, çünkü fırsatlar onun için değişmemiştir. Ehrlich'in işsizlik ve çalışma zamanı hakkındaki görüşleri de şu şekildedir: İşsizlik şansının yükselmesi, riskten kaçınan kimselerin yasadışı faaliyetlere katılıp katılmamasında oldukça belirsiz bir etkiye sahiptir. Çünkü işsizlikteki bir yükseliş zenginliğe olan talebi artırır, bununla birlikte suça katılmayı, düşürebilir çünkü suça katılma zenginliği düşürebilir. En iyi çalışma zamanının ise yasal ve yasadışı faaliyetler arasında yer değiştirmesi konusunda, Ehrlich suçlunun artan veya düşen bir şekilde riskten kaçınma durumuna göre ayırım yapmaktadır. Eğer artan bir şekilde riskten kaçınma durumu varsa bu durum zengin kimselerin fakirlerden daha az bir şekilde suça katılacağını kabul etmektedir.

Ehrlich yasal piyasa fiyatlarında meydana gelen telafi edici ve telafi edici olmayan değişikliklerin yasadışı faaliyetlerde meydana gelen değişikliklerden daha az öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca telafi edici olmayan yasal ve yasadışı fırsatlarda oluşan değişiklikler suçta uzman olan bireylerde oluşturduğu değişiklikler suça amatör bir şekilde katılan bireylerde oluşturduğu değişikliklerden daha küçüktür. Çünkü suçta uzman olan bireyler mutlaka bir çözüm yolu bulurlar ve yasal fırsatlarda meydana gelen küçük değişiklikler onları etkilemez, hatta tüketim zamanını değiştirmede müddetçe yasal işlerde meydana gelen telafi edici olmayan küçük değişiklikler bile onları etkilemez.

Ehrlich mala karşı işlenen suçların yanında şahsa karşı işlenen suçları da incelemiştir. Ehrlich'e göre bireyler şahsa karşı suçları nefretten ve ihtirastan dolayı işlemektedir. Bu yüzden bu suçların piyasa dışı faaliyetler olduğunu belirtmektedir. Şahsa karşı işlenen suçlar insanların dolaysız şekilde ihtiyacını karşıladığından dolayı piyasa veya zenginlik oluşturan faaliyetlerden farklıdır. Şahsa karşı suç işleyen bireyler, mala karşı suç işleyen bireylerden daha farklı bir şekilde tepki vermeyeceğinden, mala karşı işlenen suçlar için söylenenler bazı değişikliklerle şahsa karşı suç işleyenler için geçerlidir. Yani suçtan yakalanma olasılığının artması veya suçun cezasının artması şahsa karşı işlenen suçları da azaltır. Bununla birlikte, yasal piyasa faaliyetlerinde oluşan

bağımsız değişiklikler şahsa karşı işlenen suçlar üzerinde etkilidir. Örneğin w_1 deki bir artış diğer gelirlerde oluşan bir düşme ile telafi edilirse bu durum zaman yoğunluklu tüketim faaliyetlerini düşürecek ve şahsa karşı işlenen suçları da azaltacaktır çünkü nisbi maliyetler artmıştır. Bunun yanında, mala karşı işlenen suçların aksine t_c deki dış faktörler etkisiyle oluşan somut bir düşüş olumsuz ölçü etkisi ile şahsa karşı işlenen suçları düşürebilir çünkü yasal ve yasal olmayan faaliyetler için daha az bir zaman kalmış olacaktır (Ehlich, 1996:4).

Ehlich, toplam suç arz fonksiyonunu, bireylerin yasal ve yasal olmayan alanlarda elde ettiği kazanç fırsatları ve bu fırsatların maliyeti olan hapis cezası bakımından farklılık göstermesini dikkate alarak oluşturmuştur.

Buna göre toplam suç arz fonksiyonu şu şekilde ifade edilebilir:

$$Q_i = \psi_i (P_i, F_i, Y_l, Y_i, U_l, \Pi_i)$$

Burada bütün değişkenler, Π hariç, değişkenlerin ortalama değerleridir. Π çevre değişkenlerinin ve diğer değişken dağılımlarının bütün momentlerini gösterir. Ehrlich, toplam suç arz fonksiyonunu kümülatif yoğunluk dağılımı fonksiyonu olarak ele almıştır. Bu fonksiyon bireyler arasındaki suça girmek için beklenen asgari net kazancın farkını gösterdiği gibi bireylerin söz konusu net kazançtaki değişkenlere nasıl bir tepki verdiğini de göstermektedir. Örneğin risk düşkünleri suçtan beklediği net parasal değer negatif olsa bile suça girebilir, bununla birlikte riskten kaçınanlar suçtan beklediği parasal gelir çok yüksek ise suça girebilirler. Herkes suçta uzman olsa ve değişkenlere cevap vermese de, toplam suç arz fonksiyonu pozitif esnekliğe sahiptir, çünkü yüksek net kazançlar suça yeni insanları çekecektir (Dursun, 1997: 21–22).

2.3.2.3. Heineke'nin Modeli¹

Heineke, Block ile birlikte geliştirdikleri ekonomik modelde mala karşı işlenen suçları incelemişlerdir. Modelde yer alan değişkenler:

W: gerçek gelir, W^o : zenginlik veya dış gelir olmak üzere bireyin von Neumann-Morgenstern fayda fonksiyonu $U(W)$;

$$U_w > 0, U_{ww} < 0$$

¹ J. N.Heineke, **Economics Models of Criminal Behavior: An Overview in Economic Models of Criminal Behavior**, North-Holland Publication, 1978'den aktaran Hasan Dursun, **Suçun Ekonomik Modelleri**, DPT Yayınları, Ankara, 1997, ss; 23–24.

$x : W^0$ nin yasadışı işlere ayrılan belli bir bölümü $0 \leq x \leq 1$, p : yasadışı işin başarısız olma olasılığı, W_s : yasadışı iş başarılı ise kişinin geliri, W_u : yasadışı iş başarısız ise kişinin gelirini ifade etmektedir.

Heineke modelini açık bir hale getirmek için aşağıdaki fonksiyonları da tanımlamıştır;

$G(t_2; \alpha)$: t_2 saat zaman ayrılan ve başarılı olan yasadışı işten elde edilen parasal dönüşüm; $G_2 > 0$, $G_\alpha > 0$ and $G_{2\alpha} > 0$.

$F(t_2, \beta)$: t_2 saat zaman ayrılan ve kişinin yakalanıp tutuklandığı zaman uğradığı parasal ceza; $F_2 > 0$, $F_\beta > 0$ and $F_{2\beta} > 0$.

$L(t_1; \delta)$: t_1 saat zaman ayrılan ve yasal yollardan elde edilen parasal dönüşüm; $L_1 > 0$, $L_\delta > 0$ and $L_{1\delta} > 0$ 'dır.

Eğer yasadışı iş başarılı ise bireyin geliri;

$$W_s : W^0 + L(t_1; \delta) + G(t_2; \alpha),$$

Eğer başarısız ise fonksiyon şu şekilde olacaktır;

$$W_u : W_s - F(t_2; \beta)$$

α , β ve δ bu iki fonksiyondaki değişkenlik parametreleridir

L ; yasal faaliyetin, t_1 , parasal ve parasal olmayan fayda ve maliyetlerini ölçmektedir. G , yasadışı faaliyetlerin, t_2 , parasal ve parasal olmayan fayda ve maliyetleri ölçmektedir. F , cezanın parasal ve parasal olmayan fayda ve maliyetlerini ölçmektedir. Heineke başarısızlık durumunu (W_u); bireyin yakalandığı zaman eldeki geliri, G , harca yapıp harcamadığına göre ise şu şekilde göstermiştir;

$$(W^0 + L + G - F; p), \text{ veya } (W^0 + L - F; p).$$

İlk durumda kişi hiç gelir harcamamış, ikinci durumda suçtan elde ettiği gelirin tamamını harcamıştır. Bu olasılıklardan hareketle, Heineke, bireyin beklediği faydayı şu şekilde açıklamıştır;

$$E[U(W)] = (1 - p)U(W_s) + pU(W_u).$$

Heineke'ye göre birey beklediği faydayı maksimum yapan t_1 ve t_2 değerlerini seçecektir. Bu şartlar altındaki kısıtlamalar ise şunlardır;

$t_1 + t_2 \leq t$, ayrıca $t_i \geq 0$, $i = 1,2$ olduğu kabul edilerek nasıl maksimum yapılacağıdır;

Maksimizasyon için gerekli koşullar;

a) $(1-p) U_s L_{t1} + p U_u L_{t1} = 0$, ve

b) $(1-p) U_s G_{t2} + p U_u (G_{t2} - F_{t2}) = 0$

Alt işaretler türevleri göstermek için kullanılmıştır, ($L_{t1} = \partial L / \partial t_1$, gibi)

İlk durumda, t_1 'in optimum değeri $L_{t1} = 0$ olduğunda bireyin yasal faaliyetlere ayırdığı zamanın bireyin zenginliği ve cezaların karakteri ile ilgisinin olmadığını göstermektedir. Yine bu şarttan yasadışı faaliyetler için oluşan sonucu belli olmayan dönüşümlerin, yasal faaliyetler için ayrılan zamanı etkilemeyeceği çıkartılabilir. Bireyin zenginliği, yasadışı faaliyetlerin getirisinin fazla olması, düşük ceza/tutuklanma olasılığı yasal faaliyetlere ayrılan zamanı etkilemez.

Kişinin yakalanma olasılığında meydana gelen değişikliklerin yasal faaliyetler için ayrılan zamanı etkilemediği de matematiksel açıdan şu şekilde ifade edilebilir:

$$\partial t_1 / \partial p = 0$$

Bununla birlikte, yakalanma olasılığının yükselmesi suça katılmayı düşürür;

$$\partial t_2^o / \partial p = D_{11} [U_s G_{t2} - U_u (G_{t2} - F_{t2})] / J_2,$$

Kişinin riske karşı olan tutumunu göz önüne almayarak, Heineke zenginlikte oluşan harici değişkenlerin yasal faaliyetler için ayrılan zamanı etkilemeyeceğini ileri sürmüştür; bunu şu şekilde ifade etmiştir;

$$\partial t_1^o / \partial W^o = 0$$

Eğer kişi riskten ve mutlak anlamda düşen bir şekilde riskten kaçınıyorsa veya risk düşkünü ve mutlak anlamda artan bir şekilde risk düşkünlüğünde bulunuyorsa zenginlik düzeyinin artması suça katılmayı artıracaktır.

Daha kesin bir ifadeyle,

$$\partial t_2^o / \partial W^o = -D_{11} [(1-p) U_{ss} G_{t2} + p U_{uu} (G_{t2} - F_{t2})] / J_2,$$

Yasadışı faaliyetlerin dönüşümünün değişmesi yasal işe katılma oranını etkilemez; yani,

$$\partial t_1^o / \partial \alpha = 0$$

Mutlak anlamda düşen bir şekilde riskten kaçınma durumu varsa, yasadışı işlere katılım bu işlerden elde edilen getirinin artması ile artacaktır.

Matematiksel olarak,

$$\partial t^0_2 / \partial \alpha = -D_{11} (\partial EU / \partial W^0) G_{2a} / J^0_2 + G_a (\partial t^0_2 / \partial W^0)$$

Mutlak anlamda riskten kaçınma durumu varsa şu sonuç elde edilir;

$$\partial t^0_2 / \partial \alpha > 0$$

Heineke'nin modeline göre bireyin risk yansız, risk tercihli ve riskten kaçınma durumları için değişmelere karşı göstereceği davranışlar tablo 2. 3'de görüldüğü gibi özetlenebilir.

Tablo 2. 3: Bireyin Risk Yansız, Risk Tercihli ve Riskten Kaçınma Davranışları

Risk Yansız	Risk Tercihli	Riskten Kaçınma
$dt^0_2 / dW^0 = 0$	$Dt^0_2 / dW^0 > 0$	$dt^0_2 / dW^0 > 0$
$dt^0_2 / d\delta = 0$	$Dt^0_2 / d\delta > 0$	$dt^0_2 / d\delta > 0$
$dt^0_2 / d\alpha > 0$	$Dt^0_2 / d\alpha > 0$	$dt^0_2 / d\alpha > 0$
$dt^0_2 / d\beta < 0$	belirsiz	$dt^0_2 / d\beta < 0$
$dt^0_1 / d\delta > 0$	$Dt^0_1 / d\delta > 0$	$dt^0_1 / d\delta > 0$

Kaynak: Akkuş, 2003: 27

t^0_2 : ikinci koşuldan elde edilen, yasadışı faaliyetlere harcanan zamanın optimum değeridir ve yasal faaliyetlere ayrılacak zamana bağlıdır.

Suçun cezasının artırılması yasal faaliyetler, t_1 , için ayrılan zamanı etkilemez; Yani;

$$\partial t^0_1 / \partial \beta = 0$$

Bununla birlikte, suç faaliyeti düşer:

$$f) \partial t^0_2 / \partial \beta = pD_{11} [F_b U_{uu} (G_2 - F_2) + U_u F_{2b}] / J^0_2.$$

F_β ve $F_{2\beta} > 0$ olduğu varsayımıyla, riskten kaçınanlar için;

$$\partial t^0_2 / \partial \beta < 0 \text{ dır.}$$

Son olarak, yasal faaliyetlerin getirisinin yükselmesi hem yasal hem de yasal olmayan faaliyetlere katılımı artıracaktır. Bu anlamda yasal ve yasal olmayan faaliyetler birbirlerine katkı sağlamakta, tamamlamaktadırlar; matematik olarak,

$$\partial t^0_1 / \partial \delta = -D_{22} (\partial EU / \partial W^0) L_{18} / J^0_2$$

$$\partial t_1 / \partial \delta > 0$$

$$\partial t_2 / \partial \delta = L_d (\partial t_2 / \partial W^0)$$

$$\partial t_2 / \partial \delta > 0 \text{ dir.}$$

Heineke'nin modelinden risk tarafsız kimseler için aşağıdaki sonuçlar çıkartılabilir;

$$\partial t_2 / \partial W^0 = 0$$

$$\partial t_2 / \partial \delta = 0$$

$$\partial t_2 / \partial \alpha > 0$$

$$\partial t_2 / \partial \beta < 0$$

$$\partial t_1 / \partial \delta > 0 \text{ dir.}$$

2.3.2.4. Schmidt ve Witte'nin Modeli

Peter Schmidt ve Ann. D. Witte bireyin bir işe sahip olup olmamalarını da modellerine ekleyerek iş ve ceza yaptırımlarının sonuçlarının karşılıklı olarak birbirinden bağımsız olduğunu varsayımlardır². Ceza olasılıkları için aşağıdaki indisleri kullanmışlardır;

p_a , tutuklanma olasılığı

$p_{c/a}$, tutuklanan kimselerin mahkum olma olasılığı

$p_{j/c}$, mahkum olan kimselerin hapsedilme olasılığı

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, Schmidt ve Witte ceza adaletinin yaptırımlarını $F^j(t_j/\beta)$ şeklinde göstermişlerdir. Burada $j = 1$ (tutuklanma), 2 (para cezası), 3 (hapis cezası) olarak gösterilmiştir. G ve F^j için de aynı varsayımdan hareketle, $L_t = \partial L / \partial t_L > 0$, $L_d = \partial L / \partial \delta > 0$, $L_{dd} = \partial^2 L / \partial t_L \partial \delta > 0$ olarak kabul edilmiştir.

Schmidt ve Witte bireyin gelirini aşağıdaki üç şeyin birbirini tamamlamasıyla oluştuğunu kabul etmişlerdir:

1) emeğe dayanmayan gelir veya zenginlik, 2) eğer kişi iş sahibi ise emekten kazandığı gelir 3) suçtan elde edilen gelir.

Suçtan elde edilen brüt gelirden uygulanan ceza hukuku müeyyidesi, F^j çıkarılmak suretiyle bulunur. Schmidt ve Witte birey işsiz ise emek gelirinin sıfır

² Schmidt, Peter and Witte, D. Ann, **An Economic Analysis of Crime and Justice**, Academic M. Orlando, 1984'den aktaran Dursun, age, ss:26

olduğunu varsaymışlardır. Sekiz durum ve her bir olasılıkları ile gelir düzeyi Tablo 2.4’de gösterilmiştir;

Tablo 2. 4: Schmidt ve Witte Modelinde Farklı Durumlar, Olasılıklar ve Gelir Düzeyleri

Durum	Olasılığı	Gelir düzeyi
İş sahibi ve suçtan dolayı yakalanmamış	$P_1 = (1-e) (1-p_a)$	$I_1 = A + L(t_l, \delta) + G(t_l, \alpha)$
İşsiz ve suçtan dolayı yakalanmamış	$P_2 = e (1-p_a)$	$I_2 = A + G(t_l, \alpha)$
İş sahibi ve tutuklanmış fakat mahkum edilmemiş	$P_3 = (1-e) p_a (1-p_{c/a})$	$I_3 = A + a(t_l, \delta) + G(t_l, \alpha) - F^1(t_l, \beta)$
İşsiz ve tutuklanmış fakat mahkum edilmemiş,	$P_4 = (e) p_a (1-p_{c/a})$	$I_4 = A + G(t_l, \alpha) - F^1(t_l, \beta)$
İş sahibi, tutuklanmış ve para cezası şeklinde mahkum edilmiş	$P_5 = (1-e)p_a p_{c/a} (1-p_{j/a})$	$I_5 = A + L(t_l, \delta) + G(t_l, \alpha) - F^2(t_l, \beta)$
İşsiz, tutuklanmış ve para cezası şeklinde mahkum edilmiş,	$P_6 = (e) p_a p_{c/a} (1-p_{j/c})$	$I_6 = A + G(t_l, \alpha) - F^2(t_l, \beta)$
İş sahibi, tutuklanmış ve hapsedilmek suretiyle mahkum edilmiş	$P_7 = (1-e) p_a p_{c/a} p_{j/a}$	$I_7 = A + L(t_l, \delta) + G(t_l, \alpha) - F^3(t_l, \beta)$
İşsiz, tutuklanmış ve hapsedilmek suretiyle mahkum edilmiş,	$P_8 = (e) p_a p_{c/a} p_{j/c}$	$I_8 = A + G(t_l, \alpha) - F^3(t_l, \beta)$

Kaynak: Schmidt ve Witte, 1984: 158.

Schmidt ve Witte modelleri için aşağıdaki sembolleri kullanmışlardır;

t_L : Emekte harcanan zaman

t_I : Suçta harcanan zaman

T : Bulunabilen toplam zaman

I_i : i durumundaki toplam gelir veya zenginlik

A : Emeğe dayanmayan gelir veya zenginlik

$U(I)$: geliri belli bir faydaya dönüştüren fonksiyon

$E[U(I)]$: fayda fonksiyonunun beklenen değeri

$F^j(t_l, \alpha)$: j ninci ceza hukuku müeyyidesi uygulanırsa (psikolojik maliyetlerin net parasal karşılığı dahil) t_l saat zaman ayrılan suçtan dolayı uğranılan ceza

$G(t_l, \alpha)$: t_l saat zaman ayrılan suçtan elde edilen kazanç (psikolojik maliyetlerin net parasal karşılığı)

$L(t_l, \delta)$: t_l saat emek piyasasında harcanan iş görmenin değeri (psikolojik maliyetlerin net parasal karşılığı)

β : ceza fonksiyonunda harici değiştirme parametresi

α : Suçtan kazanma fonksiyonunda harici değiştirme parametresi

δ : Emek piyasası getiri fonksiyonunun harici değiştirme parametresi

p_i : i durumunun olma olasılığı

e : Beklenen işsizlik oranı

Kişinin fayda fonksiyonunu $U(I)$ olarak tanımlayarak, Schmidt ve Witte kişinin beklenen fayda fonksiyonunu şu şekilde formüle etmişlerdir;

$$E[U(I)] = \sum_{i=1}^8 p_i U(I)$$

$i = 1, 2, 3, \dots, 8$ şeklinde sekiz durumu göstermektedir. Birey bu fonksiyonu maksimum yapmak için t_L ve t_I yi seçer. Heineke'nin yaptığı gibi Schmidt ve Witte' de bireyin boş zamanlara ayırdığı vaktin değişken olduğunu, t_L ve t_I pozitif olduğunu ve ikisinin toplamının toplam zamanı, T yi aşamayacağını kabul etmişlerdir:

$$t_L \geq 0, \quad t_I \geq 0, \quad t_I + t_L \leq T.$$

Yine, Heineke'nin yaptığı gibi, Schmidt ve Witte, bireylerin suç, çalışma ve boş zaman arasında maksimumu bulacaklarını varsaymışlardır.

Ayrıca Heineke gibi, Schmidt ve Witte de, bireylerin önce zamanlarını, emek piyasasına bu piyasanın marjinal getirisi sıfır olana kadar ayıracaklarına, daha sonra geri kalan zamanı suç için ayıracaklarını kabul etmişlerdir. Schmidt ve Witte, suç için zaman ayırmanın bireylerin ilave suç faaliyetinden beklediği faydanın cezadan dolayı meydana gelen düşmeye eşit olana kadar yapacaklarını kabul etmişlerdir.

Hem Heineke hem de Schmidt ve Witte t_L ve t_I nin tekrar edici bir şekilde belirleneceğini varsaymışlar yani birey yasal faaliyetten beklediği net marjinal fayda sıfır olana kadar zamanını yasal faaliyetlere ayıracak ve bu kararı suç faaliyetinden bağımsız olacaktır; bununla birlikte, t_I nin seçimi t_L nin düzeyine bağlı olacaktır. t_L , emek dışı gelirden, ceza müeyyidelerinde veya işsizlik oranında meydana gelen değişikliklerden etkilenmez. Bununla birlikte, emeğin getirisinin artması yasal faaliyetler için ayrılan zamanı artıracaktır, çünkü $dt_L / d\delta > 0$ dir.

Beklenen yakalanma olasılığının p_a , artması suç için t_I ayrılan zamanı düşürür. Tutuklanmalarda artış potansiyel suçluların beklentilerini azaltması suç için daha az zaman ayrılmasına neden olur. Bununla birlikte, beklenen mahkûmiyet veya hapis cezası olasılıklarının suç için ayrılan zamanı nasıl etkileyeceği şüphelidir. Suçtan elde edilecek gelirle suç için öngörülen maliyet arasındaki farka bağlıdır, yani $(G_t - F^l_t)$ 'nin işaretine bağlıdır. Bununla birlikte, risk tarafsızlığı ve riskten kaçınma durumunda, tutuklanma, mahkûm olma veya hapse girmenin beklenen olasılığının artması suç için

ayrılan zamanı düşürebileceği söylenebilir.

Emek dışı gelirin, A , t_1 üzerindeki etkisi konusunda Schmidt ve Witte kişinin riske karşı olan tutumunu baz almışlardır. Risk tarafsızlığı durumunda böyle bir değişikliğin t_1 üzerinde etkisi olmaz, matematiksel olarak $dt_1 / dA = 0$ dir. Yani, artan gelirle birlikte riskten kaçınma durumu düşüyorsa, emek dışı gelirin artması suç için daha fazla zaman ayrılmasına neden olur; ($dt_1 / dA > 0$)'dır. Buradan, bireylerin, eğer zenginleşirse yasadışı faaliyetlere daha fazla zaman ayracağı anlaşılır. Eğer bireylerin zenginleştikçe riskten nefret ettiği farz edilirse, fakirlerin yasadışı işlere daha fazla zaman ayırdığı kabul edilir. Bununla birlikte, zenginleşme sonucu önceleri bireylerin riskten nefretini artıp sonradan düştüğü varsayılırsa, çok zenginlerin ve çok fakirlerin suça daha fazla zaman ayırdıkları kabul edilebilir. Bu iki gruptan ilk bahsedilenler sokak suçları işlerken, son bahsedilenler beyaz yakalı suçlar işlerler.

Suçun getirisi değişirse, α , sonucun ne olacağı belli değildir. Suçun getirisinde artış suç için ayrılan zamanın artmasına neden olur yani ($dt_1 / d\alpha > 0$)'dır. Risk tarafsızlığı veya mutlak anlamda azalan riskten kaçınma durumunda gelir etkisi pozitif ise yani ($dt_1 / dA \geq 0$) ise bu artış açık olarak görülebilir.

Suç için uygulanan ceza değiştiğinde, sonuç daha karmaşık hale gelir.

$dt_1 / d\beta < 0$ olabilmesi için birey ya risk tarafsız olmalı ya da riskten kaçınan olmalı ve suç için getirilen değişik müeyyideler altında suçun net marjinal getirisi için bazı sınırlamalar konulmalı veya mutlak anlamda azalan riskten kaçınılmalıdır.

Emek piyasasında getirinin artması, emek piyasası için ayrılan zamanı artırır, $dt_1 / d\delta > 0$, bununla birlikte, bu artışın suç için ayrılan zamanı nasıl etkileyeceği belirsizdir. Risk tarafsızlığı durumunda, herhangi bir etki sözkonusu değildir, matematiksel olarak, $dt_1 / d\delta = 0$ dir. Emek piyasasında getirinin artması suç için ayrılan zamanı artırır yani $dt_1 / d\delta > 0$ dir, bununla birlikte, Schmidt ve Witte bu görüşlerinin doğru olmadığını, boş zamanı modellerine kattıkları için bu hususun modelleri için bir dezavantaj olduğunu belirtmişlerdir. Schmidt ve Witte'ye göre ücretlerde meydana gelen artış, suç için ayrılan zamanı düşürür.

Beklenen işsizlik oranının, e , suç için ayrılan zamanı nasıl etkilediğini bulabilmek için bireyin riske karşı takındığı tavrı bilmek gerekmektedir. Risk tarafsızlığı durumunda beklenen işsizlik oranı suç için ayrılan zamanı etkilemez yani $dt_1 / de = 0$ dir. Riskten kaçınma ve artan gelirle birlikte azalan riskten kaçınma durumunda, suça

ayrılan zaman düşer yani; $dt_1 / de < 0$ 'dır.

Schmidt ve Witte suç için ayrılan zamanı göstermek için de şu modeli kullanmışlardır;

$$t_1 = f(p_a, p_{c/a}, p_{j/c}, e, L, G, F^j, A, \text{zevkler}).$$

Model'den suç düzeyinin emek piyasasının şartlarına bağlı olmadığı, ayrıca t_1 ve t_2 nin dönüşümlü olarak belirlendiği yani önce emek piyasasının belirleneceği ve bunun suç kararından bağımsız olacağı anlaşılır.

2.3.2.5. Beklenti Teorisi

Beklenti modeli, beklenen fayda modelinin bazı önermelerini kabul etmemekte ve deneyle dayanamaktadır. Bu teoriyi geliştiren Kahneman ve Twersky³ kişilerin sonuçları kesin olan şeyleri abartarak sonuçları kesin olmayan şeylerden daha fazla değer verdiklerini kabul etmektedirler. Bu eğilime kesinlik etkisi adını vermişlerdir. Bu eğilim beklenen fayda modeline açık bir çelişki oluşturmaktadır. Kesinlik etkisi hem pozitif beklentilerde, hem de negatif beklentilerde de görülebilir. Negatif beklentilerde elde edileceği kesin olarak belli olan sonuçların elde edileceği kesin olarak belli olmayan sonuçlara karşı daha fazla önem verilerek tercih edildiğini belirtmektedirler. Pozitif beklentilerde kesinlik etkisi, kesin olan kazançları yalnızca olasılık olarak elde edilebilecek kazançlara karşı tercih ettirerek riskten kaçınma haline neden olmakta, negatif beklentilerde de olasılıkla kaybedilmesi mümkün olan kayıpları kaybedilmesi kesin olan kayıplara karşı tercih ettirerek risk düşüklüğü durumuna neden olmaktadır.

Kahneman ve Twersky, seçimlik konuları basitleştirmede insanların ortak noktaları gözardı edip ayrık noktalara yoğunlaştıklarını; bununla birlikte, beklentilerin birden fazla farklı yollardan ortak ve ayırıcı noktalara ayrılarak tercihlerin farklı olmasına neden olduğunu savunmuş ve bu duruma *soyutlanma etkisi* adını vermişlerdir.

Bu teoride risk altındaki bireyin iki aşamalı takdir etme işleminin olduğu savunulmaktadır. Bu aşamaların birincisi ilk inceleme, ikincisi ise ilk inceleme sonunda olan değerlendirme aşamalarıdır. İlk aşamada önerilen beklentilerin ilk değerlendirilmesi yapılırken, ikinci aşamada önerilen beklentiler değerlendirilir ve değeri en yüksek olan miktar seçilir. Kahneman ve Twersky ilk inceleme aşamasında kodlama, birleştirme, ayırma, iptal etme, basitleştirme ve baskın olanı belirleme diye altı tane temel işlemin

³ D. Kahneman and A. Tversky, 'Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk', **Econometrica**, 47(2), 1979'dan aktaran Dursun, age, ss. 33-35.

yapıldığını belirtmişlerdir. Daha sonra değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada ilk incelemesi yapılan beklentinin genel anlamda değeri, V , şeklinde gösterilmiş π ve ν şeklinde iki ölçü ile açıklanmıştır. İlk ölçü, π , her bir olasılık p ile beraber $\pi(p)$ şeklinde karar olasılığına dönüşür bu da p nin beklentideki genel etkisini gösterir. π , p ile aynı değere sahip değildir ve $\pi(p) + \pi(1-p) < 1$ dir. İkinci ölçü, ν , her bir sonuca, x , $\nu(x)$ şeklinde numara vererek o sonucun subjektif değerini gösterir. Referans noktası ölçünün sıfırncı noktası olarak kabul edilebilir ve bütün sonuçlar bu referans noktasına göre tanımlanır ve ν referans noktasından sapmaları gösterir ve bu sapmalar kazanç veya kayıp olur.

Beklenti teorisi perspektifinden riske karşı takınılan tavır, beklenen fayda modelinden farklıdır. Beklenti teorisine göre, riske karşı tutum π ve ν nin beraber tutumuyla belirlenir. İnsanların küçük olasılıkları abartması sigorta ve kumarı açıklayabilir.

Kahneman ve Twersky herhangi bir suçun ekonomik modeli oluşturamamalarına rağmen, Pamela Lattimore ve Witte D. Ann⁴ beklenti teorisinden yola çıkarak suçun ekonomik modelini geliştirmişlerdir. Bu model açıklanmaya başlanmadan önce, beklenen fayda modelinin suç tercihi gözden geçirilecek ve beklenti teorisinin suç seçimi modeli ile karşılaştırılacaktır.

Ehrlich (sabit bir zaman yasal veya yasal olmayan herhangi bir faaliyete tahsis edilmiştir) Schmidt ve Witte'nin modeli (fayda fonksiyonunda boş zaman ve zenginlik göz önüne alınmıştır) temel alarak, Lattimore ve Witte beklenen fayda modelinin suç tercihini geliştirmişlerdir.

Onlara göre, suç işlenmesi sonucu elde edilen fayda (U)'nın iki ögesi vardır. Bunlar; elde edilen toplam zenginlik veya gelir (W), ve harcanabilen boş zamanın miktarı (T) dir.

Fonksiyonel olarak bu ilişki şu şekilde ifade edilir:

$$U = U(W, T)$$

W , yasal faaliyetten elde edilen gelir (w^0) ve yasal olmayan faaliyetten elde edilen gelirin toplamıdır. T , yasal ve yasal olmayan piyasa dışı faaliyetlerin ya da bulunabilen boş zamanın miktarını gösterir. Yasa dışı faaliyetlerin getirisi yalnızca yasa

⁴ P. Lattimore and D. Ann Witte, **Models of Decision Making Under Uncertainty: The Criminal Choice in The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending**, Springer-Verlag, 1986'dan aktaran Dursun, age., ss. 41-43.

dışı iş için ayrılan zamana (t_1) bağlı olmayıp mesela güvenlik için korunma araçları şeklindeki diğer faktörlere de bağlıdır. Bu başka faktörler α ile gösterilebilir ve yasadışı iş fonksiyonunda değiştirme işlevine sahiptir.

Lattimore and Witte X_1 fonksiyonu ile yasadışı işten elde edilen bütün kazançların parasal karşılıklarının bulunabileceğini varsaymıştır. Fonksiyonel olarak bu ilişki şu şekilde gösterilir:

$$W = w^0 + X_1(t_1; \alpha)$$

T kişinin toplam zamanı, (T^0)' dan yasal faaliyet için ayrılan zaman çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan miktara eşittir. Yasal faaliyet için ayrılan zamanın sabit olduğu varsayılmış ve t_L ile gösterilmiştir. (t_1) ise yasadışı iş ve bu iş için mahkemece gerekli yaptırımın uygulanabilmesi için gerekli zamanın toplamını gösterir. Mahkeme hükmü, kişi tarafından suç için ayrılan zamana ve mevcut ceza hukuku politikasına bağlıdır. Bu faktörler β ile gösterilebilir ve ceza fonksiyonunda değiştirme işlevi görür. Ayrıca, Lattimore ve Witte bütün ceza yaptırımlarının X_2 şeklinde bu yaptırımları uygulamak için gereken zaman olduğunu varsayarak zamana çevirmişlerdir. Yani;

$$T = T^0 - t_L - t_1 - X_2(t_1; \beta) \text{ 'dır.}$$

Lattimore and Witte suçlu için iki durumun söz konusu olduğunu varsaymışlardır. Bunlar; Kişi p olasılığı ile ya yakalanır ve mahkum olur (A), veya kişi yakalanmaz (B).

A durumu için kişinin pozisyonu aşağıdaki şekildedir;

$$W^A = w^0 + X_1(t_1; \alpha)$$

$$T^A = T^0 - \bar{t}_L - t_1 - X_2(t_1; \beta).$$

B durumu için;

$$W^B = w^0 + X_1(t_1; \alpha)$$

$$T^B = T^0 - \bar{t}_L - t_1 \text{ dir.}$$

Buna göre, kişinin kararının beklenen faydayı maksimum yapma olduğu anlaşılır. Bu da kişinin iki durumdaki toplam faydasına eşit olup, kişinin kendisini bulacağı iki durumdan birisindeki olasılıkla ilişkilendirilerek bulunur. Matematiksel açıdan kişi durumunu t_1 şeklindeki suç için ayrılan zamana göre maksimum yapmaya çalışmaktadır;

$$EU(W, T) = pU(W^A, T^A) + (1-p)U(W^B, T^B) \text{ 'dır.}$$

Suç işleyen kimse T ve W nin artmasından artan bir şekilde tatmin olabilir, fakat bu artış düşen seviyededir. Bu fayda fonksiyonunda bir sınırlama teşkil eder ve şu şekilde gösterilebilir;

$$\partial U(W^i, T^i) / \partial W > 0,$$

$$\partial U(W^i, T^i) / \partial T > 0,$$

$$\partial^2 U(W^i, T^i) / \partial W^2 < 0,$$

$$\partial^2 U(W^i, T^i) / \partial T^2 < 0,$$

i ; A veya B durumunu gösterir.

Lattimore and Witte boş zamanda oluşan değişiklikle zenginliğin marjinal faydasının değiştiği durumda ne olacağının açık olmadığını vurgulamaktadırlar; matematiksel olarak,

$$\partial^2 U(W^i, T^i) / \partial W \partial T > = < 0, \text{ , } (i = A, B \text{ durumları içindir}).$$

Eğer çok değişkenli riskten kaçınma varsa, kişi zenginlikteki artışa boş zamanda meydana gelen artıştan daha az önem verecek ve bu durumda eşitlik negatife dönecektir. Bu durumda fakir insanların boş zamana zenginlerden daha fazla değer verdiğini kabul edilmekte ancak bu durum Lattimore ve Witte'ye göre doğru olmayabilir.

Lattimore ve Witte, beklenti teorisini temel alarak suçun bir ekonomik modelini geliştirmişlerdir. Beklenti teorisi, kişinin potansiyel tercihinin zenginlikte olan değişme (ΔW) ve boş zamanda oluşan değişme (ΔT) ile belirleneceğini kabul etmektedir. Kişi A ve B durumunda ilk inceleme pozisyonundaki sonuçları kodlayacaktır;

A durumu için:

$$\Delta W^A = X_1(t_1; \alpha) \text{ ve}$$

$$\Delta T^A = -t_1 - X_2(t_1; \beta).$$

B durumu için:

$$\Delta W^B = X_1(t_1; \alpha) \text{ ve}$$

$$\Delta T^B = -t_1 \text{ dir.}$$

Değerlendirme safhasından sonra, kişi kazanç ve kayıpları kodlar ve A ile B durumunda suç beklentisini onun subjektif değeri olan v ile ölçer. Bunun yanında, karar ağırlığı, w , kişisel olarak belirlenir. Matematik olarak kişi aşağıdaki eşitliği t_1 e göre maksimum yapmaya çalışır;

$$V(\Delta W, \Delta T) = w(p)v(\Delta W^A, \Delta T^A) + w(1-p)v(\Delta W^B, \Delta T^B)$$

Bu eşitlik beklenen fayda modeli ile karşılaştırılırsa, iki önemli farkın olduğu ortaya çıkar. Bunlar, a) karar ağırlıkları her bir durumun gerçekleşme olasılığına bağlıdır, fakat olasılıkla aynı şey değildirler; b) bir şeye kıymet verme boş zamana ve gelire bağlı olmayıp onlardaki değişkenliklere bağlıdır.

Bu durum beklenti teorisi için sınırlama ifade eder ve aşağıdaki şekle bağlıdır;

$$\partial v(\Delta W^i, \Delta T^i) / \partial W > 0,$$

$$\partial v(\Delta W^i, \Delta T^i) / \partial T > 0,$$

$$\partial^2 v(\Delta W^i, \Delta T^i) / \partial W^2 < 0,$$

$$\partial^2 v(\Delta W^i, \Delta T^i) / \partial T^2 > 0$$

$i = A, B$ dir.

Bu türevlerden, beklenen fayda modelinde olduğu gibi kazançların düşen oranda, kayıpların marjinal artış oranının ise beklenen fayda modelinin tersine artan bir şekilde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Beklenen fayda teorisinde olduğu gibi, boş zamanlardaki değişimle birlikte zenginliğin marjinal faydasının değişmesi durumunda ne olunacağı belli değildir. Bu durum fonksiyonel olarak şu şekilde ifade edilir;

$$\partial^2 v(\Delta W^i, \Delta T^i) / \partial T^i \partial W^i > = < 0, i = A, B.$$

Beklenti teorisinde getiri ve ceza yaptırımları (X_1 ve X_2) beklenen fayda modelinde olduğu gibidir, bununla birlikte, zenginliğin ilk durumunda meydana gelen değişim beklenen fayda modelinden farklıdır. Beklenen fayda modelinde başlangıçtaki zenginlik ile herhangi bir dış faktör arasında fark olmamasına rağmen, beklenti teorisinde bu durum tercih noktasında bir değiştirme rolü oynar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SUÇUN SOSYO EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ VE TÜRKİYE'DE SUÇLULARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde genel olarak Türkiye’de suçun belirleyicisi olarak kabul edilen belli başlı değişkenler ele alınarak, bu değişkenler bağlamında 2000–2007 yılları arasında Türkiye’deki suçlu sayıları analiz edilmiştir.

Suç tek faktörle açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgudur. Bu olgunun ortaya çıkışında etkili olan birçok bağımsız değişkenden söz edilebilir. Suçun türüne, suçun gerçekleştiği çevreye, işleyen kişinin sosyo ekonomik özelliklerine göre bu değişkenlerden bazılarının etkileri suçun ortaya çıkışında diğerlerinden daha fazla olabilir. Bu nedenle suç açıklarken bu özellikler dikkate alınarak analiz yapılmalıdır. Suça etki eden faktörler arasında, ilk anda akla gelen temel değişkenler şöyle sıralanabilir (İçli, 18: 1993):

1. Yaş
2. Cinsiyet
3. Medeni hal
4. Öğrenim durumu
5. Meslek
6. Sosyo ekonomik statü

Bu çalışmanın amacı kapsamında suçun ve suçlunun sadece sosyo ekonomik yapısını etkileyen etmenler incelenecektir.

3.1. YAŞ VE SUÇ

İnsan doğumundan ölümüne kadar birbirini izleyen gelişme aşamalarından geçmektedir. Bu itibarla yaş ile beden gelişmesi ya da değişme aşamaları arasında paralellik bulunmaktadır. Yaşın biyolojik gelişimi ile insanlar için çevre değişmektedir. İnsan büyümekle yeni bir çevrenin içine girmekte, sosyal yapısı değişmekte, yeni problemlerle karşılaşmakta ve sorumluluklarla yüzleşmektedir (Demirbaş, 2005: 156).

Suçla ilişkin tüm faktörler içinde suça katılımında en önemli etmen yaştır. Gençler yetişkinlerin dünyasına adım atarken önemli uyum sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Para, cinsellik, statü, güç, kişilik arayışları, uyuşturucu, yerleşik düzene ve geleneklere

karşıt görüşler, aynı görüşü paylaşan bir arkadaş grubu vb. sorunlar suç işlemeye neden olmaktadır. Ayrıca alkol ve ufak tefek bazı sapmış davranışlar da bu dönemde suça alt yapı hazırlamaktadır. Buna karşın ilerleyen yaşla birlikte kişilik oturmakta, yaşamdan beklentiler değişmekte ve bu bağlamda yasa dışı yollara gitme olasılığı da azalmaktadır. Suçun genç yaşlarda işlenmesinde bilişsel faktörler de etkili olmaktadır. İlk gençlikte etkili olan benmerkezcilik, hazcılık ve taşkınlık duyguları yasalara aykırı olan bazı davranışların gerçekleştirilmesini gencin gözünde haklı kılmaktadır. Yetişkinlik dönemiyle birlikte benmerkezci duygular azalmakta, toplumda yaşayan kişinin davranışlarında etkili hale gelmektedir. Ayrıca yetişkinlikte sosyal değerler daha fazla onay görmekte, sosyal ilişkiler gözlenmekte ve yaşamın anlamı değişmektedir. Yaş, suç ilişkisi içinde fiziksel ve biyolojik faktörlerin de önemli bir payı bulunmaktadır. Gençlikte görülen fiziksel güç, çeviklik ve ataklık bazı suçları hızlandırmaktadır. İlerleyen yaşla birlikte azalan fiziksel güç ve enerji, ciddi suç oranlarında da düşmeye neden olmaktadır. Suç oranı gençlik yıllarının bitimine doğru doruk noktasına ulaşmakta ve bu noktadan sonra düşmeye başlamaktadır (İçli, 2004: 328).

Türkiye’de 8 yıllık bir dönemde her tür suçtan hüküm giymiş olan kişilerin suçlu nüfus içinde yaş gruplarına göre dağılımları incelendiği zaman, Tablo 3. 1’de görüldüğü gibi 11- 17 ve 65+ yaş gruplarının sayılarının diğer gruplara göre çok düşük olduğu görülmektedir. Bu iki grup arasında 11–14 yaşlarda suçluluk daha azdır. 15 yaştan itibaren suçluluk oranları artmakta, 45 yaşlarına kadar bir önceki gruba oranla bu artışlar önemli ölçülere yükselmektedir. 25–34 yaş grubunda suç oranları en yüksek sayıya ulaşmaktadır. 35 yaştan itibaren 55 yaşa kadar yavaş düşmeler görülmekte 55 yaştan itibaren keskin düşüşler görülmektedir.

İleri gençlik çağında suç işleme oranının en üst düzeye çıkması, ailenin kontrolünün azalması, yaş grubu etkisinin artması ve yaşın ilerlemesiyle artan ailevi ve toplumsal kontrol mekanizmaları arası çatışmaya dayandırılabilir.

Gençlik suçluluğunda en önemli nedenlerden biri de gencin içinde yetiştiği ailenin durumudur. Aile alanında sosyal olarak verilenler ve psikolojik etkiler arasındaki ilişki en açık olanıdır. Ailenin iç durumu, çocuğun ve gencin sosyalleşmesi üzerinde ve bununla da, onların davranışına doğrudan doğruya ters etkiler yaparlar. Suç ile biyolojik yaş arasındaki ilişkinin niteliği, suçta doruk yaşın 25 ile 30 olduğu yolundadır. Daha

sonra 50’li yaşların ortalarına kadar aşamalı bir biçimde azalan suç oranı, bu yaştan sonra kararlı bir biçimde düşmeye başlamaktadır.

Tablo 3. 1: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam	98 969	112 955	98 876	99 876	101 308	52 716	77 884	127 304
Yaş Grubu								
11 – 14	81	67	92	82	140	94	43	61
15 – 17	835	740	1 221	923	1 179	802	470	779
18 – 24	3 891	4 432	5 702	20 425	22 172	15 332	17 534	24 391
25 – 34	22 554	24 400	25 944	32 763	33 658	17 429	25 614	41 349
35 – 44	24 203	27 729	21 792	27 373	26 824	11 731	20 807	35 807
45 – 54	9 274	11 094	8 022	13 616	12 915	5 334	9 888	18 616
55 – 64	1 619	2 133	1 478	3 647	3 418	1 508	2 792	5 034
65 +	1 432	2 056	1 332	1 047	1 002	486	736	1 267

Kaynak: TÜİK, 2007 ve 2008 Türkiye İstatistik Yıllığından derlenmiştir.

3.2. CİNSİYET, MEDENİ DURUM VE SUÇ

Suç istatistikleri incelendiğinde cinsiyet ve suç arasında yakın bir ilginin bulunduğunu görülmektedir. İstatistiklerde erkeklerin kadınlara göre daha fazla sayıda suç işlediği görülmektedir. Cinsiyet ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan görüşlerden bir bölümü, erkeklerin kadınlardan daha fazla suç işlemelerinin nedenini erkek ve kadın cinsiyetinin ayrı biyolojik özelliklerine bağlarken, bir bölümü de problemin biyolojik özelliklerle ilgisi olmayıp iki cinsiyetin sosyal durumları ve hareketlerini idare eden sosyal geleneklerle ilgili olmasına bağlamışlardır (Dönmezer,1994: 125).

Aile içindeki otorite modeli, cinsiyete bağlı roller, kadınların ekonomik statüleri günümüz toplumunda giderek değişmektedir. Kadının toplumdaki yerinin giderek artması, sosyalleşme sürecinin farklılaşması aynı zamanda onun suç faaliyetlerinde de yer almasına neden olmuştur.

Tablo 3. 2: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam	98 969	112 955	98 876	99 876	101 308	52 716	77 884	127 304
Medeni Durum								
Hiç Evlenmemiş	18 889	20 622	24 407	27 016	29 889	18 914	23 163	35 091
Evli	77 585	88 707	71 215	69 246	67 512	31 882	51 492	86 034
Eşi Ölmüş	441	525	561	451	463	211	438	540
Boşanmış	2 054	2 383	2 772	3 163	3 444	1 709	2 791	5 639

Kaynak: TÜİK, 2007 ve 2008 Türkiye İstatistik Yıllığından derlenmiştir.

Kadın suçluluğu incelendiğinde kadınların özellikle adam öldürme ve adam yaralama gibi suçları büyük çoğunlukla kendilerini korumak amacı ile işledikleri görülmektedir. Bu tür suçlar, çoğunlukla kötü muamele gören ya da dayak yiyen

kadınlarda aniden görülen şiddetli bir tepki sonucu ortaya çıkmakta ve önceden planlanmış bir nitelik taşımamaktadır (İçli, 1995: 6).

Türkiye’de 2000-2007 döneminde suç işleme sayıları incelendiğinde yukarıdaki Tablo 3. 2’de görüldüğü gibi en fazla suç evliler tarafından işlenmektedir. Boşanmış olanlar, hiç evlenmemiş olanlara oranla daha az suç işlemektedir.

Türkiye’de suçlar genel yapı olarak erkek suçluluğu şeklindedir. Tablo 3. 3’de görüldüğü gibi yıllar itibariyle erkekler kadınlara oranla daha fazla suç işlemektedir.

Tablo 3. 3: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam	98 969	112 955	98 876	99 876	101 308	52 716	77 884	127 304
Cinsiyet								
Erkek	96 188	108 987	96 007	96 633	97 939	51 463	75 777	122 787
Kadın	2 781	3 250	2 948	3 243	3 369	1 253	2 107	4 517

Kaynak: TÜİK, 2007 ve 2008 Türkiye İstatistik Yıllığından derlenmiştir.

3.3. ÖĞRENİM DURUMU VE SUÇ

Okul, çocukların davranışlarını kontrol ederek onları toplumsallaştırmak suretiyle geleceğe hazırlayan, aileden sonra ikinci sosyalleşme kurumudur. Ailede ve okulda edinilen bilgi ve beceriler, kazanılan tecrübe ve dostluklar olumlu bir kişilik, sevgi, saygı, güven, özdenetim, çalışma ve başarılı olma arzusu, sağlıklı bir ortam, çocuğun suç işlemesini engelleyebilmektedir.

Tablo 3. 4: 2000–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam	98 969	112 955	98 876	99 876	101 308	52 716	77 884	127 304
Yaş Grubu								
Okuryazar olmayan	2 241	2 555	2 784	2 976	3 287	1 961	2 373	3 089
Okuryazar Olup Okul Bitirmeyen	2 653	2 614	2 405	2 442	2 407	1 746	2 053	2 397
Bitirilen Son Öğrenim Kurumu	94 075	107 068	93 766	94 458	95 534	49 009	73 458	121 818
İlkokul	71 265	80 562	68 819	68 150	67 514	34 610	49 954	72 844
İlköğretim	-	-	-	82	276	198	754	9 779
Ortaokul ve Dengi	10 733	12 607	11 899	12 579	12 649	6 519	9 386	15 283
Lise ve Dengi	9 943	11 644	10 896	11 334	12 483	6 289	10 898	19 495
Yüksekokul ve Fakülte	2 134	2 255	2 152	2 313	2 692	1 393	2 466	4 417

Kaynak: TÜİK, 2007 ve 2008 Türkiye İstatistik Yıllığından derlenmiştir.

Okulun ana görevi, çocukları ve gençleri toplumsallaştırmak, toplum kültürünü aşılacak ve beklenen insan gücünü yetiştirmek olduğundan ve çocukların zamanının

büyük bir kısmı, burada geçtiğinden, okulun suçluluğu önlemedeki önemi büyüktür. Kaldı ki okul, çocuk ve gençlerin büyük bir kısmını sokakların tehlikelerinden ve suça yönelmekten uzak tutma görevini de görmektedir (Demirbaş, 2005: 182).

Türkiye’de suç sayıları eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde yukarıdaki Tablo 3. 4’de de görüldüğü üzere en fazla suçlu grup ilkökul mezunlarıdır. İkinci sırayı ise ortaokul ve lise mezunları almaktadır.

3.4.TÜRKİYE’DE SUÇLULARIN SUÇ İŞLEDİĞİ BÖLGEYE GÖRE DAĞILIMI

Türkiye’de suçluların suç işlediği bölgeye göre dağılımına bakıldığında büyük şehirlerde nüfusa paralel olarak daha çok suç işlendiği görülmektedir.

Tablo 3. 5: 2005–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Suç İşledikleri İllere Göre Dağılımı

Yıl	2005		2006		2007	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
İBBS 2						
TR Türkiye	51 287	1 252	75 567	2 106	122 621	4 516
TR10 İstanbul	8 994	233	12 297	423	19 456	938
TR21 Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1 404	26	2 405	71	3 893	158
TR22 Balıkesir, Çanakkale	1 430	37	2 965	95	4 450	194
TR31 İzmir	2 730	69	4 262	99	11 068	470
TR32 Aydın, Denizli, Muğla	2 169	77	3 562	116	6 070	287
TR33 Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	2 464	67	4 065	116	6 892	242
TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik	2 710	78	4 175	130	7 001	293
TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	2 167	46	3 166	114	5 398	172
TR51 Ankara	3 436	88	4 525	140	7 028	226
TR52 Konya, Karaman	1 897	36	2 948	71	4 282	87
TR61 Antalya, Isparta, Burdur	2 315	58	3 648	129	6 053	282
TR62 Adana, Mersin	3 233	92	4 381	123	6 073	243
TR63 Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	1 567	43	1 950	37	2 747	68
TR71 Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1 071	28	1 152	42	2 087	81
TR72 Kayseri, Sivas, Yozgat	1 680	50	2 193	59	3 225	95
TR81 Zonguldak, Karabük, Bartın	654	26	1 181	57	2 058	110
TR82 Kastamonu, Çankırı, Sinop	508	23	894	36	1 365	44
TR83 Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	1 974	65	2 970	80	4 923	179
TR90 Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1 397	28	1 679	28	2 764	82
TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt	727	12	1 087	12	1 788	25
TRA2 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	905	6	1 057	10	1 632	9
TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	951	11	1 615	29	2 285	68
TRB2 Van, Muş, Bitlis, Hakkari	864	3	1 558	15	1 841	10
TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1 670	24	2 669	31	3 724	66
TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	1 792	17	2 476	29	3 456	56
TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	578	9	687	14	1 062	31

Kaynak: TÜİK, 2007 ve 2008 Türkiye İstatistik Yılığında derlenmiştir.

Tablo 3. 5’de yer alan istatistiki verilerden aynı zamanda 2005- 2007 yılları arasında kadın ve erkek suçlu sayılarını da görmekteyiz. Yukarıda da bahsedildiği gibi erkek suçluluğunun kadın suçluluğundan daha fazla olduğu görülmektedir.

Kars ilini kapsayan TRA2 bölgesi verilerine bakıldığında 2005 yılında gerçekleşen 911 suç olayının 905’i erkekler tarafından işlenmiştir. Kadın suçluluğu yalnızca 6’dır. 2006 yılı suç sayılarına bakıldığında ise 1067 suç olayının 1057’si erkekler tarafından işlenmiştir. 2007 yılı verilerine bakıldığında ise 1641 suç olayının 1632’si erkekler tarafından işlenmiştir. Bu verilerde de görüldüğü gibi suç sayılarında yıllar itibari ile artış olmuştur.

3.5. SOSYO EKONOMİK DURUM VE SUÇ

Ekonomide suçluların, yasal olmayan faaliyete, bu davranışın bireye sağlayacağı kara dayalı olarak katılma veya katılmama konusunda rasyonel bir seçim yaptıkları varsayılmaktadır (Becker, 1968: 76).

Türkiye’de adam öldürme ve kız kaçırma kırsal kesim suçu olma özelliği göstermektedir. Kırsal nüfusun daha iyi bir yaşam için kente planlanmamış hareketi ve toplumda elit grupların modernleşme arayışları ve ekonomik büyümenin ağırlığını taşımaları suç ögesi içeren örüntüler olarak incelenmiştir. Elde edilen istatistiklere bakıldığında ailede çocuk sayısının fazla olmasının da aile yaşamına bazı olumsuzluklar getirdiği görülmektedir. Kalabalık ailelerde, aileye genellikle sadece baba tarafından getirilen kısıtlı gelir, kalabalık ailenin ekonomik yönden sıkıntı çekmesi sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanında, ailenin çok çocuklu olması, özellikle öğrenim düzeyi düşük ailelerde çocuğun kontrolünü güçleştirmektedir. Ailenin yaşadığı çevrenin olumsuzluğu bu durumda çocuk ve genç üzerinde daha kolay gözlenebilmektedir (İçli, 2004: 351).

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından derlenen Türkiye’de suçluların mesleklere göre dağılım istatistiklerinde meslekler, Tablo 3.6.’da şu şekilde tanımlanmaktadır: Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler; profesyonel meslek mensupları; yardımcı profesyonel meslek mensupları; büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar; hizmet ve satış elemanları; nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları; sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar; tesis ve makine operatörleri ve montajcıları; nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar; silahlı kuvvetler mensupları; ev kadını; öğrenci; emekli ve son olarak işi olmayan şeklinde sınıflandırılmıştır.

Bu sınıflandırma çerçevesinde, en fazla suç işleyen meslek grubu Tablo 3. 6’da da görüldüğü gibi hayvancılıkla uğraşan kesim tarafından işlenmektedir. İkinci olarak en fazla suç işleyen meslek grubu üst düzey yöneticilerdir. Bunlar beyaz yaka suçları olarak da nitelendirilmektedir. İşi olmayanların işledikleri suç sayıları ise 2004’de 1882 iken 2007’de 31936 olmuştur. Oransal en fazla artış işi olmayan grupta olmuştur.

Tablo 3. 6: 2004–2007 Döneminde Türkiye’de Suçluların Mesleklerine Göre Dağılımı

Yıl	2004		2005		2006		2007	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
TOPLAM	97,939	3,369	51,463	1,253	75,777	2,107	122,787	4,517
Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler	15,267	131	7,794	52	11,062	108	17,139	165
Profesyonel meslek mensupları	1,501	110	705	21	976	56	1,539	139
Yardımcı profesyonel meslek mensubu	2,821	107	1,002	24	2,101	61	3,634	169
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	247	21	82	12	314	25	508	69
Hizmet ve satış elemanları	5,141	60	2,875	24	3,841	48	6,149	140
Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları	15,424	26	7,17	4	10,284	13	14,519	20
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	14,217	46	7,474	13	10,322	39	14,475	50
Tesis, makine operatörleri ve montajcı	8,285	40	3,984	28	5,993	32	9,739	57
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	9,068	68	4,59	25	7,337	61	11,652	109
Silahlı kuvvetler	4,348	1	3,751	-	6,134	-	7,789	-
Ev kadını	-	2,529	-	948	-	1,446	-	3,339
Öğrenci	350	22	179	3	163	7	240	16
Emekli	2,45	62	1,01	15	1,937	32	3,468	70
İşi olmayan	1,882	146	10,847	84	15,313	179	31,936	174

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/girenhukumluapp/girenhukumlu.zul>, erişim tarihi, 02.05. 2010

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CEZAEVİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle suç araştırmaları ile ilgili olarak literatür taraması yapılacaktır. Literatür taramasından sonra Kars Kapalı Cezaevinde yapılan araştırma verilerinin analizi yapılacaktır.

Bu analiz kapsamında öncelikle çalışmanın konusu, amacı ve kapsamı açıklandıktan sonra veri analizine geçilecektir. Veri analizi çerçevesinde öncelikle ilgili değişkenlere ait frekans tabloları ve çapraz tablolar oluşturulacaktır ardından bu verilerle ilgili olarak istatistiksel analiz yapılacaktır.

4.1.SUÇ ARAŞTIRMALARI İLE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

Suçla ilgili literatüre bakıldığında oldukça geniş bir literatürden söz edilebilir. Bu bağlamda bu konudaki literatür öncelikle bireylerin suçla ilişkili kararlarına (Block/Haineke, 1975) ve suçlular, mağdurlar ve polis arasındaki ilişkinin değişik yönlerini inceleme açısından ilerlemiştir. Daha sonraki literatürde bazı çalışmalar, optimal cezalandırma gibi sosyal refah konularına (Benoit/Osborne, 1992; Furlong, 1987; Polinsky/Shavell, 1979, 1984; Shavell, 1991), diğer bazıları ise, dinamik konulara (Davis, 1988; Neher, 1978) yoğunlaşırken ve bir üçüncü gruptakiler ise, karşılaştırmalı toplulaştırılmış istatistiklerden yola çıkarak toplulaştırılmış suç seviyesini (Balken/McDonald, 1981; Deutsch vd., 1987) anlamaya çalışmaktadırlar.

Konu ile ilgili çalışmalarda (Ehrlich, 1996; Soares, 2004), birçok ekonomik değişkenin suç ile ilişkilendirildiği ve bu noktada teorik model geliştirmeden çok, eldeki verilerden yola çıkarak çokta “teorik olmayan” (Scorcu/Celini, 1998) bir çerçevenin tercih edildiği göze çarpmaktadır. Dolayısıyla ilgili ampirik literatürde ekonomik koşullara ilişkin bir çok değişkenin suç ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Suçu açıklamaya çalışan farklı disiplinlerin olduğu da kabul edilerek, suç ile ilişkilendirilen değişkenleri, ekonomik, demografik ve kamu politikaları bağlamında sınıflandırmak olanaklıdır. (Cömertler ve Kar, 2007: 4).

Yavuzer ise gençlerin kız kaçıma ve ırza geçme suçlarını genelde evlenme amacıyla işlediklerini, mala karşı işlenen suçların temelinde ise, fakirlik ve ona bağlı fizyolojik ihtiyaçların yer aldığı ifade etmektedir. Şahsa karşı işlenen (adam öldürme, yaralama, öldürme girişiminde bulunma) suçların, diğer ülkelerin aksine, çocuk suçluluğunun başında gelen bir suç türü olduğunu söyleyerek, suç işleme sebepleri

arasında kan davası, hayvan ve arazi, namus temizleme gibi sosyal içerikli sorunların önde gelen nedenler arasında olduğunu belirtmiştir. (Yavuzer, 1986)

Ülkemizde yapılan ampirik çalışmalara baktığımızda ise şu sonuçlara ulaşmaktayız: İçli'nin 1991 yılında 24 cezaevinde bulunan 2934 hükümlüyle gerçekleştirilen Türkiye'de suçlular: sosyal kültürel ve ekonomik özellikleri adlı araştırmasının sonuçları incelendiğinde Türkiye'de suçluluk genelde organize ve profesyonel bir davranış biçimi olmaktan uzaktır. Örnekleme dahil edilen hükümlülerin çoğunluğu erkektir. Örneklemin %62'si adam öldürme suçundan hüküm giymiş ve çoğunun kırsal kesimde yaşaması bu suç türünün Türkiye'de kırsal kesimde önemli bir problem olduğunu ortaya çıkarmıştır. Hükümlülerin çoğunun ve ebeveynlerinin öğrenim düzeyleri düşüktür. Meslekleri de iyi gelir getiren nitelikli bir ekonomik faaliyet olmaktan uzaktır. Çoğu tarımla ilgili bir işte çalışmakta ya da serbest meslekle uğraşmaktadırlar. Hükümlülerin çoğunluğu kalabalık ailelerden gelmekte, köyde yaşamakta ve adam öldürme suçundan hükümlüdürler. Suçluların ailelerinde ve arkadaş çevrelerinde de suçlular bulunmaktadır. Suçluların daha önce başka suçlardan tutuklanma ve/veya hüküm giyme oranlarının düşüklüğü kişilerin bu işi meslek edinmemelerinin ve yaşam tarzı olarak seçmemelerini göstermektedir. (İçli, 1993)

Kızmaz ve Çopuroğlu'nun 1999 yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde 14 il merkezindeki cezaevlerinde bulunan adli suçlu 933 hükümlü üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında suç durumu değerlendirildiğinde oran olarak Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur. Bunun nedenleri ise şöyle sıralanmıştır:

1. Etkili bir sosyal denetimin oluşu
2. Görece güçlü bir aile kurumunun varlığı
3. Özellikle servete yönelik suçlarda kültürün olumsuz değer yargısı içermesi
4. Suçluluk için alt kültürün olmayışı
5. Kentsel alanlarda kronik kriminal bölgelerin oluşmaması
6. Suç mağdurlarının suçluyu kendi yöntemleri ile cezalandırma girişimlerinin yaygınlığı ve bunun yarattığı caydırıcılık
7. Araştırma bölgesinde "bireyselleşme" sürecinin tam olarak gerçekleşmemesi

Genel olarak bakıldığında köy kökenli olanların en çok işledikleri suç türünün şiddet suçları olduğu görülmektedir. Ekonomik suçların köy kökenli olanlar için işlenme sıklık oranı, şiddet suçlarının kıyasla daha azdır. Düşmanlık/kan davaları ve namus ile ilgili suçları en fazla köylerde ikamet edenler tarafından gerçekleştirilmiştir. İl ve ilçelerde ikamet edenler içerisinde, kan davası ve namus gerekçesi ile suç işleyenlerin oranı, köy yerleşim yerine kıyasla daha azdır. Bu tespitler, kan davası ile namus cinayetlerinin daha çok köy gibi kırsal alanlara özgü olduğunu göstermektedir. Kan davaları nedeniyle adam öldürme suçlarının nedenlerine ilişkin kültür ögesinin dışında diğer önemli nedenlerini; eğitim düzeyinin düşüklüğü, arazi anlaşmazlıkları, kız kaçırma veya ırza tecavüzler, hayvan veya servet ile ilgili faktörler şeklinde belirtmek mümkündür. Çünkü araştırma bulguları ile ilgili anlaşmazlıkların ve bilgisizlik faktörünün de önemli bir suç nedeni olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. (Kızmaz ve Çopuroğlu, 2002)

Dinler ve İçli'nin Isparta E Tipi Kapalı Cezaevinde 2005 yılında yaptıkları çalışmada hükümlülerin yaşlarının 35 yaş altı genç insanlar tarafından işlenmektedir. Evlendikten sonra dul kalanlar ve boşananlar dikkate alındığında cezaevinde bulunan hükümlülerin büyük çoğunluğu hiç evlenmemiş kişilerdir. Hükümlüler arasında yüksek öğrenim görmüş kişi sayısı oldukça azdır. Hükümlüler arasında ilkökul mezunları ağırlıkta olmakla birlikte, bu grup okuryazar olmayanlar ve diplomasızlarla birlikte en büyük kesim oluşmaktadır. Hükümlülerin büyük çoğunluğu okul yıllarında çalışmak durumunda kalmış ve öğrenimini yarıda bırakmış kimselerdir. Hükümlülerin öğrenimlerini yarıda bırakmalarının en önemli sebebi ise ekonomik kaygılardır.

Dinler ve İçli'nin bu çalışmasına göre hükümlülerin hemen hepsi emek yoğun işlerde çalışmaktadır. En son yaptıkları işten elde ettikleri gelir, çoğunlukla geçimlerini güçlkle sağlamalarına neden olmaktadır. Bunların bir kısmı ya işsizdir ya da ancak başkalarının yardımıyla geçimlerini sağlayabilmektedirler. Ailelerin ekonomik durumu da hükümlülerinkine paraleldir ve genellikle hükümlüler güçlkle geçinen ailelerden gelmektedir. Hükümlüler çoğunlukla çocukluk yıllarını yoksullukla geçirmiş ve isteklerine büyük ölçüde sahip olamamış kimselerdir. Hükümlülerin cezaevine düşmelerinden sonra ailelerinin ekonomik sorunları devam etmektedir. Nitekim aile geçimini çok az ölçüde dışarıda kalan eşin çalışması sürdürmekte, ailenin geçimi daha ziyade yakın akrabalar, uzak akrabalar, komşu ve arkadaşların yardımı ile olmaktadır. Ayrıca cezaevi sonrası en önemli kaygı iş bulamamaktır. Hükümlülerin yoksulluk

durumu ile işledikleri suç türü birlikte değerlendirildiğinde, yoksulluğun işlenen suç türünde etkili olduğu gözlenmiştir. Mala karşı suçlar büyük ölçüde yoksullar tarafından işlenmektedir. Uyuşturucu ve kalpazanlık suçu işleyenler ise daha çok gelir düzeyi yüksek kimselerdir. Ayrıca ekonomik kaygılar (para ihtiyacı, çaresizlik) nedeniyle suç işlenmesinde yoksulların oranı daha yüksektir. (İçli ve Dinler, 2009)

Ataseven'in Burdur E Tipi Kapalı Cezaevinde 200 hükümlü ile yapmış olduğu araştırmada, hükümlülerin öğrenim durumuna bakıldığında hükümlülerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu bulunmuştur. Hükümlülerin yarıdan çoğu (%55,6) ilkökul mezunu, %19,4'ü ortaokul mezunu, %13,3'ünü lise mezunu oluşturmaktadır. Hükümlülerin ailelerinde suç işleyenlerin oranı %19,5'tir. Yine hükümlülerin çocukluk ve gençlik yıllarında arkadaşlarıyla birlikte suç işleyenlerin oranı %51,5 tir. Ataseven'in bu çalışmasına göre hükümlülerin cezaevine girmeden önceki meslekleri oranlara göre sıralandığında ilk sırada çiftçilik (%20,6) gelmektedir. Bunu sırasıyla esnaf (%15,6), şoför (%10,1) ve işsizler (%4,5) takip etmektedir. Hükümlülerin büyük bölümünün (%60,9) en son çalıştıkları işten aldıkları gelirin geçinmelerine yetmediği ya da bu gelirle geçinmekte güçlük çektikleri görülmüştür. Hükümlüler içinde anne ve babalarıyla birlikte yaşarken ekonomik sıkıntı çektiğini söyleyenlerin oranı %59,6 dır. İş bulmak ve daha iyi yaşam ümidiyle göç edenlerin toplamı %60,3'tür. Hükümlülerin göç ettikten sonra karşılaştıkları güçlükler arasında ilk sırada işsizlik (%32,8), ikinci sırada geçim sıkıntısı (%30,1) gelmektedir. Göç sonrası güçlük çekmeyenlerin oranı ise oldukça düşüktür. (%20,4). Öte yandan suç en çok ilde (%52,6), sonra ilçede (%26) ve en az köyde (%20,4) işlenmektedir. Öte yandan hükümlülerin %21,7'sinin daha önce hüküm giydiği, %20,2'si ise tutuklandığı tespit edilmiştir. Daha önce tutuklanan ya da hüküm giyenlerin arasında en yüksek oran birden fazla suç işleyenlere aittir, bunu yaralama ve hırsızlık suçları takip etmektedir. Hükümlülerin hüküm giydikleri suç türlerine göre ilk sırada adam öldürme (%37), ikinci sırada hırsızlık (%13,5) suçu gelmektedir. Bunları gasp, soygun (%10,5), birden fazla suç (%8) ve diğer (%7) suçlar takip etmektedir. En düşük oran ise (%2,5) kız kaçırma suçuna aittir. Hükümlüler suç işleme nedenleri arasında en çok maddi sıkıntıyı sebep olarak göstermişlerdir. Hükümlülerin, tamamına yakınının (%84) suç işlediği zaman alacağı cezayı bilmediği görülmüştür. Her suç türü kendi içinde incelendiğinde, adam öldürme, yaralama, hırsızlık, cinsel suç, kız kaçırma, gasp, soygun ve birden fazla suçu işleyenlerin anne ve babalarıyla birlikte yaşarken ekonomik yönden sıkıntı çektikleri görülmüştür. Uyuşturucu madde suçundan hüküm

giyenler hariç diğer suçlardan hüküm giyenlerin yarısından fazlası kendi ekonomik durumları açısından sıkıntıları olduğu görülmüştür. Ataseven'in bu çalışmasına göre, hükümlülerin gençlere suçtan uzak durmaları için yaptıkları önerilerde eğitim, iş, arkadaş grubu ve aile konularında yoğunlaştıkları görülmektedir. (Ataseven, 2006)

Üresinler'in Kırıkkale'de bulunan cezaevlerinde 170 erkek hükümlüye anket uygulaması yapmış ve hükümlülerin % 46.7' si hırsızlık ve gasp suçlarından hüküm giymiş, hırsızlık ve gasp suçu işleyenlerin % 72.4' ü de 18-25 yaşları arasındaki kişiler tarafından işlenmiştir. Suçluların % 71'i lise düzeyinden daha düşük öğrenim kategorilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmaya göre, suç olgusunun açıklanmasında, öne çıkan diğer başka önemli bir faktör, demografik faktörlerdir. Genel olarak yapılan araştırmaların bulguları, şehirde suç islenme oranının en yüksek düzeyde gerçekleştiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bir anlamda kırsal alanlar, düşük suçluluk oranına sahiptir. Bu çalışmada meslek grupları ile suç işleme nedenleri arasındaki ilişkiye dair veriler incelendiğinde, en fazla suç işleyen meslek grubu serbest meslekle uğraşanlar olarak görülürken, tüm meslek gruplarında en büyük suç işleme nedenini maddi sıkıntıların oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Genel itibariyle suç işleyenlerin büyük çoğunluğu kalabalık ailelerin üyeleridir. Hükümlülerin isledikleri suçtan dolayı pişmanlık durumlarına bakıldığında ise; suçluların büyük bir yüzdesi, işledikleri suçtan dolayı pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir. Ancak özellikle, namus ve kan davası yüzünden suç işleyenlerin tamamı işledikleri suçtan dolayı pişman olmadıklarını dile getirmişlerdir. Hükümlülerin cezaevi sonrasına dair korku ve çekincelerinin başında, tahliye sonrası işsiz kalmak gelmektedir. Çünkü hükümlülerin yaklaşık olarak yarısı, cezaevinden sonra en çok korktukları sorunun " işsiz kalma" olduğunu belirtmişlerdir. Bunu, "düşmanlarım tarafından takip edilme korkusu" izlemektedir. (Üresinler, 2005)

4.2. CEZAEVİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

4.2.1. Araştırmanın Konusu

Toplumların sosyo-ekonomik yapısının suç üzerindeki etkisi bu tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Kars ilinde bulunan Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan hükümlülerle yaptığımız yüz yüze anket araştırmasıyla, konu ampirik olarak araştırılmaya çalışılmıştır.

4.2.2. Araştırmanın Amacı

İnsanların toplum içerisinde yaşadığı ve birçok özelliğinin toplumsal yaşamda sosyal ve ekonomik özelliklere göre şekillendiği göz önüne alındığında insanın çoğu davranışının ve fiillerinin kaynağının ekonomik faktörler olduğu sonucuna varmak mümkündür. Bu çerçevede toplumdaki suç olaylarında bireyin üyesi olduğu toplumun sosyo-ekonomik yapı özelliklerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı suç ve ekonomi arasındaki ilişkiyi vurgulamak ve sosyo ekonomik özelliklerin suç üzerindeki etkisi ve derecesini incelemektir.

4.2.3. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın yöntemi tanımlayıcı-betimleyici yöntemdir. Kuramsal kısımda kabul edilen ilkelere hareketle, varsayımlar oluşturulup bu varsayımları test etmek üzere anket tekniği uygulanarak veriler toplanmıştır. Anket formu toplam 42 sorudan oluşmuştur. Adalet Bakanlığı'ndan izin alınması sürecinden sonra cezaevi müdürlerinin, savcılarının ve infaz koruma memurlarının yardımları ile 5 günde uygulanmıştır. Verilerin toplanmasında, yüz yüze anket yolu izlenmiştir. Anket sorularının sonucusu katılımcıların fazladan belirtmek istedikleri görüşlere ayrılmış ve bu görüşler not edilerek değerlendirme esnasında göz önünde bulundurulmuştur.

Anket formunda yer alan sorular üç temel başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

1. Bireylerin sosyo ekonomik bilgilerini içeren sorular (yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, meslek, yerleşim, ekonomik durum vb.)
2. Bireylerin işledikleri suçla ilgili sorular (suç türü, suçun öncesi, suç anı ve sonrası, neden işlendiği, vb.)
3. Cezaevinden çıktıktan sonrasına dair sorular (beklentiler, korkular)

Son aşamada araştırma verileri "SPSS 15.0" paket programı kullanılarak analiz edilmiş, bulgular çerçevesinde varsayımlar test edilip, bu varsayımlar çerçevesinde değişkenler arasındaki bağımlılığı ölçen Ki-Kare analizi ve grupların karşılaştırılmasının yapıldığı Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans analizi yapılmıştır.

Bu araştırmanın evreni, Kars ili merkezinde bulunan ceza infaz kurumunda işledikleri suçlardan dolayı hüküm giyen suçlulardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini 63 hükümlüdür. Anket yalnızca hükümlülere uygulanmıştır. Çünkü tutuklu, işlenmiş bir suç eyleminden sorumlu olarak görülen, yargılama ve soruşturma işlemleri

henüz tamamlanmamış zanlı suçlulardır. Hükümlü ise, "hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşmiş olan kişiler" olarak tanımlanmaktadır. Örnekleme oluşturan hükümlüler, Kars ilindeki ceza infaz kurumunda bulunan tüm hükümlülerin % 90'ını oluşturmaktadır. Anketin yapıldığı tarihteki verilere göre 70 mahkûm bulunmakta ve bunlardan terör ve cinsel saldırı suçu hükümlüleri olan 7 mahkûm görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Araştırma örneklemini kapsayan 63 hükümlüden yalnızca 3 tanesi kadın mahkûmdur.

4.2.4. Araştırmanın Hipotezleri

Ana Hipotezler

- 1- Bireylerin sosyo-ekonomik yapısı ile suç arasında bir ilişki vardır.
- 2- Eğitim seviyesi düşük ve ekonomik yönden alt tabakalara mensup kişiler suç işlemeye daha fazla meyillidir.
- 3- Kişileri suça iten nedenlerin başında maddi sıkıntılar gelmektedir.

Alt Hipotezler

- 1- Yaş değişkeni ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.
- 2- Medeni hal ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.
- 3- Öğrenim durumu ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.
- 4- Gelir ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.

4.2.5. Çalışma Verilerinin Frekans Tabloları ve Çapraz Tablolar ile Analizi

Bu çalışma bir cezaevi araştırması olması nedeniyle sadece araştırmanın yapıldığı dönemdeki hükümlüleri kapsamaktadır. Bu da örneklemin bütün suçluları ya da hükümlüleri temsil etmelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Saha verilerinin değerlendirmesinde ilk olarak frekans tabloları incelenecek, daha sonra ilgili değişken ile suç arasındaki çapraz tablolar yardımıyla analiz genişletilecek, ardından istatistiksel analiz yapılacaktır.

4.2.5.1. Hükümlülerin İşledikleri Suç Türüne Göre Dağılımı

Araştırmanın yapıldığı bölgede en fazla işlenen suç türü yaklaşık %65 ile şiddet suçlarıdır. Bu bölge şiddeti bir davranış biçimi olarak hazırlayan ve bunu pekiştiren toplumsal faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Çopuroğlu ve Kızmaz, 2002: 25):

1. Bireylerin sosyalleşme biçimi

2. Aile içinde gerçekleşen dayak ve dövme gibi fiziksel güç kullanımı
3. Bölgede yaygınlığını sürdüren kan davaları ve namus cinayetleri
4. Etkisiz adalet biçimi
5. Terör olgusu
6. Ekonomik yetersizlik

Şiddet suçları içerisinde en fazla işlenen suç türü ise adam öldürmedir (%52,4). Bu oranda bütün suç türlerinin yarısından fazladır. Şiddet suçları içerisinde adam öldürme suçunu gasp ve adam yaralama suçları izlemektedir. Ekonomik olarak değerlendirdiğimiz genellikle mal aleyhine işlenen suçlardan en fazla işlenen suç türü %12,7 ile hırsızlık suçudur. Diğer bir ekonomik suç olarak kabul edebileceğimiz uyuşturucu suçu işlenme oranı ise %6,3'dür.

Tablo 4. 1: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Hırsızlık	8	12,7
Yankesicilik	1	1,6
Gasp kapkaç	9	14,3
Adam yaralama	3	4,8
Adam öldürme	33	52,4
Cinsel saldırı	1	1,6
Kız kaçırma	2	3,2
Uyuşturucu	4	6,3
Diğer	2	3,2
Toplam	63	100

Suçun analizi bakımından ele alınması gereken en önemli konulardan biri suçun nedenine ilişkin bulgulardır. Bu araştırma bulguları analiz edildiğinde hükümlüler en çok suç işleme nedeni olarak karşı taraftan kaynaklanan nedenler şeklinde belirtmişlerdir. Karşı taraftan kaynaklanan nedenler kavga anında tahrik ya da küfür olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda araştırma bölgesinde suçun en önemli nedenleri; maddi sıkıntılar, kavga, küfür, hakaret, aile sorunları ve namus şeref olarak sıralanabilir.

Araştırma bölgesinin ekonomik göstergeleri incelendiğinde diğer bölgelere oranla en olumsuz koşullara sahiptir. Gerek coğrafi koşullar gerekse ekonomik koşullar nedeniyle bölgenin gelişmişlik düzeyi düşüktür. Bu bölgenin düşük ekonomik değerlere sahip olması, insanların suç işlemlerinde belli bir düzeyde etkili olabilmektedir. Kültürel suçlar olarak bilinen kan davası, kız kaçırma gibi suçların temelinde de

ekonomik nedenler yatmaktadır. Suç ilenmesinde diğer önemli etken olan hakarete uğrama faktörü namus şeref kavramının toplumsal kültürün temelinde yatan bir öge olmasından kaynaklanmaktadır. Şeref ve namus olgusunun ülkemizdeki kurgulanma biçimi büyük ölçüde bireyin ailenin ya da toplumsal grubun sosyal itibar ve prestijini içermektedir. Ayrıca şerefin onarılmasını devlet kurumları sağlayamaz. Şeref ve namus olgusu sosyo kültürel, psikolojik, ekonomik ve cinsel roller barındırmaktadır. (Çopuroğlu ve Kızmaz, 2002: 29)

Tablo 4. 2: Hükümlülerin İşledikleri Suçlar ve Suç İşleme Nedenleri Arasındaki İlişki

			Suç									
			Hırsızlık	Yan Kesici.	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Top.
Suçun neden işlendiği	Evlenme	Sayı	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	100	0	0	3,2
	Namus şeref	Sayı	0	0	0	0	7	0	0	0	0	7
		Oran (%)	0	0	0	0	21,2	0	0	0	0	11,1
	Kan davası	Sayı	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
		Oran (%)	0	0	0	0	9,1	0	0	0	0	4,8
	Sarhoşken çıkan kavga	Sayı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1,6
	Para alacağı	Sayı	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	33,3	0	0	0	0	0	1,6
	Arazi anlaşmazlığı	Sayı	0	0	0	0	6	0	0	0	0	6
		Oran (%)	0	0	0	0	18,2	0	0	0	0	9,5
	Maddi sıkıntı	Sayı	6	1	2	0	0	0	0	0	0	9
		Oran (%)	75	100	22,2	0	0	0	0	0	0	14,3
	Kavga küfür hakaret	Sayı	0	0	0	0	8	0	0	0	1	9
		Oran (%)	0	0	0	0	24,2	0	0	0	50	14,3
	Aile sorunları	Sayı	0	0	1	1	2	0	0	3	0	7
		Oran (%)	0	0	11,1	33,3	6,1	0	0	75	0	11,1
	Bunalım tahrik	Sayı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1,6
	Karşı taraf	Sayı	2	0	4	1	5	0	0	1	0	13
		Oran (%)	25	0	44,4	33,3	15,2	0	0	25	0	20,6
	Diğer	Sayı	0	0	2	0	0	1	0	0	1	4
		Oran (%)	0	0	22,2	0	0	100	0	0	50	6,3
Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63	
	Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Suç işleme nedenlerinin suç türlerine göre dağılımı analiz edildiğinde namus şeref uğruna, kan davası, sarhoşken çıkan kavga, arazi anlaşmazlığı, bunalım, tahrik ve

kavga küfür hakaret nedeniyle yalnızca adam öldürme suçu işlenmiştir. Evlenmek için kız kaçırma, para alacağı için ise sadece adam yaralama suçu işlenmiştir. Maddi sıkıntı nedeniyle yalnızca ekonomik suçlar işlenmiştir. Maddi sıkıntı yüzünden suç işlediklerini belirten 9 hükümlünün 6'sı hırsızlık, 1'i yankesicilik, 2'si de gasp ve kapkaç suçu hükümlüsüdür. Ailevi sorun nedeni ile suç işlediğini belirten 7 hükümlünün 1'i gasp kapkaç, 1'i adam yaralama, 2'si adam öldürme, 3'ü uyuşturucu suçu hükümlüsüdür.

4.2.5.2. Hükümlülerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Hükümlülerin cinsiyetine göre suç durumlarına bakıldığında tablo 4. 1'de görüldüğü gibi, 63 hükümlüden 3'ü kadın diğer 60 hükümlü ise erkektir. Yani kadın hükümlüler toplamın %4,8, erkekler ise %95,2'sini oluşturmaktadır. Bu bulgu Türkiye ve dünyadaki genel eğilimi yansıtmaktadır. Çünkü cinsiyet ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, erkeklerin suç işleme oranı kadınların suç işleme oranından yüksek olduğu görülmektedir. Burada kadın suçluluk oranının düşük çıkmasının nedenleri arasında bu bölgede kadının sosyo ekonomik yapıdaki ikincil konumu, kadının sosyalleşme biçimi ve bazı kadın suçlarının saklanması sayılabilir.

Tablo 4. 3: Hükümlülerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	3	4,8
Erkek	60	95,2
Toplam	63	100

Öte yandan kadınların işledikleri suç türüne bakıldığında 3'ü cinayet suçundan hükümlüdür ve bu cinayetlerin ikisi “namus” gerekçesiyle işlenmiştir. Erkeklerin hükümlü buldukları suçlardan ilk üç sırayı 33 ile cinayet, 9 ile gasp/kapkaç, 8 ile hırsızlık almaktadır. Erkeklerin işledikleri suçların gerekçeleri ise farklılık arz etmektedir. Ama temel sıkıntılar ekonomik durum, kan davası ve hakarete uğramadır.

4.2.5.3. Hükümlülerin Yaşa Göre Dağılımı

Suç analizlerinde önemli diğer değişken ise yaştır. Suç araştırmalarında da genel kabul gören yaklaşım suç işleme oranlarının özellikle genç yaş diliminde en yüksek değeri aldığı ve yaşın ilerlemesiyle birlikte suç işleme oranında bir düşmenin görüldüğü düşüncesidir. Bu çalışma bulguları suç işleme sıklığının en çok 23–27 ve 28–32 yaş gruplarında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Anket soruları hazırlanırken yaş değişkeninin etkisini daha güvenilir ölçebilmek için aralık 4 olarak belirlenmiştir. 23–27 yaş aralığında suç işleyenler

toplamin %22,2'sini, 28–32 yaş aralığında suç işleyenler ise toplamın %23,8'ini oluşturmaktadır. Yaş aralığını biraz daha genişletip suç işleme yaşını 23–32 olarak ele aldığımızda, bu aralıkta suç işleyenler toplamın %46'sını oluşturmaktadır.

Tablo 4. 4: Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	%
18–22	5	7,9
23–27	14	22,2
28–32	15	23,8
33–37	11	17,5
38–42	3	4,8
43–47	10	15,9
48–52	3	4,8
53–57	1	1,6
58 ve üstü	1	1,6
Toplam	63	100

Yaş grupları ve işlenen suç türü arasındaki ilişkiye bakıldığında hırsızlık suçu en fazla 23–27, gasp kapkaç suçu 28–32, cinayet suçu 43–47 yaş aralığında işlenmiştir.

Tablo 4. 5: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Yaşları Arasındaki İlişki

		Suç									Toplam	
		Hırsızlık	Yankesicilik	Gasp Kapkaç	Adam Yaralama	Adam Öldürme	Cinsel Saldırı	Kız Kaçırma	Uyuşturucu	Diğer		
Yaş	18–22	Sayı	0	0	1	0	3	1	0	0	0	5
		Oran (%)	0	0	11,1	0	9,1	100	0	0	0	7,9
	23–27	Sayı	6	0	1	1	4	0	1	1	0	14
		Oran (%)	75	0	11,1	33,3	12,1	0	50	25	0	22,2
	28–32	Sayı	1	1	4	0	6	0	1	1	1	15
		Oran (%)	12,5	100	44,4	0	18,2	0	50	25	50	23,8
	33–37	Sayı	0	0	2	2	6	0	0	1	0	11
		Oran (%)	0	0	22,2	66,7	18,2	0	0	25	0	17,5
	38–42	Sayı	1	0	0	0	1	0	0	0	1	3
		Oran (%)	12,5	0	0	0	3	0	0	0	50	4,8
	43–47	Sayı	0	0	0	0	9	0	0	1	0	10
		Oran (%)	0	0	0	0	27,3	0	0	25	0	15,9
	48–52	Sayı	0	0	1	0	2	0	0	0	0	3
		Oran (%)	0	0	11,1	0	6,1	0	0	0	0	4,8
	53–57	Sayı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1,6
	58+	Sayı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1,6
	Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Cinayetler genellikle kan davası, hakarete uğrama ve namus gerekçesiyle işlendiği için herhangi bir yaş grubu ile sınırlı değildir. Ancak hırsızlık suçu ve gasp gibi servete yönelik suçlar daha çok genç yaş grubunda yer alanlar tarafından işlenmiştir.

4.2.5.4. Hükümlülerin Medeni Hale Göre Dağılımı

Suç analizinde ele alınan bir diğer faktörde medeni durumdur. Hükümlülerin suç işledikleri zamanki medeni durumlarına bakıldığında en çok yığılma %55,6 ile evli olanlardır. Bekar olanların suçluluk oranı ise %39,7'dir. Evli olanların daha çok suç işleme nedenleri arasında evlenme ile ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar buna bağlı olarak aile geçimsizliği olabilir.

Tablo 4. 6: Hükümlülerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Hiç evlenmemiş	25	39,7
Evli	35	55,6
Eşi ölmüş	1	1,6
Boşanmış	2	3,2
Toplam	63	100

Öte yandan araştırma bulguları hem evli olanların hem de bekârların adam öldürme suçu işlediklerini ortaya koymaktadır. Evli olan hükümlülerden 6'sı hırsızlık, 6'sı da gasp/kapkaç suçu hükümlüsüdür. Bu sonuç yukarıda da açıklanan evlilikle birlikte ortaya çıkan ekonomik sıkıntılarının suçu doğurduğu savını destekler niteliktedir.

Tablo 4. 7: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Medeni Durumları Arasındaki İlişki

		Suç										Toplam
		Hırsızlık	Yankesicilik	Gasp Kapkaç	Adam Yaralama	Adam Öldürme	Cinsel Saldırı	Kız Kaçırma	Uyuşturucu	Diğer		
Medeni Hal	Bekar	Sayı	2	0	2	2	12	1	2	2	2	25
		Oran (%)	25	0	22,2	66,7	36,4	100	100	50	100	39,7
	Evli	Sayı	6	1	6	1	19	0	0	2	0	35
		Oran (%)	75	100	66,7	33,3	57,6	0	0	50	0	55,6
	Eşi Ölmüş	Sayı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1,6
	Boşanmış	Sayı	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2
		Oran (%)	0	0	11,1	0	3	0	0	0	0	3,2
	Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

4.2.5.5. Hükümlülerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Bu çalışmada ele alınan bir diğer değişken ise öğrenim düzeyidir. Öğrenim düzeyi bağlamında hükümlünün kendi öğrenim düzeyi, annesinin ve babasının öğrenim düzeyi incelenmiştir.

Tablo 4. 8: Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	3	4,8
Okuryazar ilkokul mezunu değil	6	9,5
İlkokul mezunu	37	58,7
Ortaokul mezunu	9	14,3
Lise mezunu	5	7,9
Üniversite veya yüksekokul mezunu	3	4,8
Toplam	63	100

Araştırma bulguları yüksek suç oranının en çok ilkokul mezunu kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Hükümlülerin %58,7'si ilkokul mezunudur. Bu kategoriden sonra öğrenim düzeyinin artışına paralel olarak suç oranları düşmektedir. Üniversite ve yüksekokul mezunları en az suç işleyen kesimdir. Suçların yaklaşık %87'si lise düzeyinden daha düşük öğrenim düzeyine sahip olanlar tarafından işlenmiştir. Buradan suç olgusunun düşük öğrenimli bir nitelik gösterdiği sonucuna varılabilir.

Tablo 4. 9: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Öğrenim Durumlarına Arasındaki İlişki

			Suç									Topl
			Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kaç kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	
Öğrenim durumu	Okur yazar değil	Sayı	1	0	0	0	2	0	0	0	0	3
		Oran (%)	12,5	0	0	0	6,1	0	0	0	0	4,8
	Okur yazar ilkokul mezunu değil	Sayı	2	1	0	0	1	0	1	1	0	6
		Oran (%)	25	100	0	0	3	0	50,0	25	0	9,5
	İlkokul mezunu	Sayı	4	0	7	2	20	0	1	2	1	37
		Oran (%)	50	0	77,8	66,7	60,6	0	50	50	50	58,7
	Ortaokul mezunu	Sayı	1	0	0	0	5	1	0	1	1	9
		Oran (%)	12,5	0	0	0	15,2	100	0	25	50	14,3
	Lise mezunu	Sayı	0	0	2	1	2	0	0	0	0	5
		Oran (%)	0	0	22,2	33,3	6,1	0	0	0	0	7,9
	Üniversite/ yüksekokul mezunu	Sayı	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
		Oran (%)	0	0	0	0	9,1	0	0	0	0	4,8
	Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Öte yandan öğrenim düzeyi ile işlenen suç türleri arasındaki ilişkiye bakıldığında tüm öğrenim kategorilerinde en fazla adam öldürme suçunu ilkökul mezunları işlemiştir. İkinci sırada yer alan suç türü ise yine ilkökul mezunları tarafından işlenen gasp ve kapkaç suçudur.

Hükümlülerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında, annelerinin %54'ü okuma yazma bilmemektedirler. En yüksek öğrenim düzeyi 1 kişi ile ortaokul mezunudur. Burada kayıp gözlemin nedeni 1 hükümlünün yetiştirme yurdunda büyümesi dolayısıyla anne ve babasını tanımamasından kaynaklanmaktadır. Babanın öğrenim düzeyine bakıldığında ise %31,7'si ilkökul mezunudur. Bunu %28,6 ile okuryazar olmayanlar takip etmektedir. Bu sonuçlardan suçluların öğrenim düzeyleri düşük ailelerden geldiği sonucu çıkarılabilir.

Yine öğrenim düzeyi ile ilgili olarak okulu yarıda bırakma nedeni incelendiğinden yalnızca 5 hükümlünün okula devam ettiği görülmektedir. Bunlardan bazıları cezaevinde eğitimlerine devam etmektedirler. Bazıları ise okul yıllarında cezaevine girdikleri için onlarda eğitime devam ediyor olarak kabul edilmiştir. Okula devam edememe nedenlerine bakıldığında hükümlülerin %39,7'si ekonomik sıkıntı nedeni ile okula devam edememiştir. Okulu bırakmanın ikinci önemli nedeni ise %25,4 ile başarısız bir öğrenci olmasıdır. Bu bulgudan hareketle hükümlülerin okul yıllarındaki başarılarının, okula olan ilgilerinin, okuldaki arkadaş grubunun ve okul yönetiminin suçlulukta etkisini görece bir nitelik taşıdığını söylemek mümkündür.

Tablo 4. 10: Hükümlülerin Okulu Bırakma Nedenlerine Göre Dağılımı

Okulun Bırakılma Nedeni	Frekans	Yüzde
Yarıda bırakmadım	5	7,9
Ekonomik sıkıntı	25	39,7
Anne baba ölümü/boşanması	5	7,4
Başarısız bir öğrenci	16	25,4
Kişisel ailevi sorunlar	4	6,3
Sosyal sorunlar imkânsızlıklar	8	12,7
Toplam	63	100

Okulu bırakma nedeni olarak diğer bir faktör ise %12,7 ile sosyal imkânsızlıklar ve sorunlardır. Aslında sosyal imkânsızlıklar ekonomik sıkıntılarının içinde değerlendirilebilir ancak burada sorunlarla birlikte değerlendirildiğinde yaşanan köylerde okulların bulunmaması nedeniyle okula devam edememe ve köylerin boşaltılmasıyla birlikte, göç edilen yerde okula devam edilememesi gibi faktörler yer

almaktadır. Genel olarak eğitim düzeyinin artması ile bireylerde hukuka saygılı olma bilincinin geliştiğini varsayarak eğitim düzeyinin artışıyla birlikte suçluluk daha düşük düzeyde gerçekleşebilir.

Hükümlülerin %49,2'si okul dönemlerinde öğrencilik ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirirken, aynı zamanda ailenin bütçesine katkıda bulunmak için çalışmaktadır. Bu da örneklem grubunun büyük bir çoğunluğunun alt sosyo ekonomik gruplara ait olduklarını göstermektedir.

4.2.5.6. Hükümlülerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek- suç açısından araştırma bulguları, hükümlülerin en çok %39,7 ile esnaf ve %22,2 ile çiftçi iş kollarında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bunu %14,3 ile gündelik işlerde çalışanlar izlemektedir. İşsizlerin suç oranı içindeki payı ise %6,3'dür.

Tablo 4. 11: Hükümlülerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek Grubu	Frekans	Yüzde
Esnaf	25	39,7
Çiftçi	14	22,2
İşçi sanayi	2	3,2
İşçi hizmet	3	4,8
Gündelik işler	9	14,3
Kamu çalışanı	1	1,6
Ev hanımı	2	3,2
Öğrenci	3	4,8
İşsiz	4	6,3
Toplam	63	100

Suç ile meslek arasındaki ilişki ayrıntılı olarak analiz edilmeden önce hükümlülerin işlerini zorunluluktan mı yoksa kendi istekleriyle mi yaptıklarını işten memnuniyet bağlamında incelemek için bu işleri tercih etme nedenlerine bakıldığında esnaf grubunda yer alanların 25 hükümlüden 9'u bu işten hoşlandıklarını, 8'i baba mesleği olduğu için yaptıklarını belirtmişlerdir. Çiftçilikle uğraşanlarda durum biraz farklıdır. Çiftçilikle uğraşan 14 hükümlünün tamamı başka iş bulmadıkları için bu işi yaptıklarını ifade etmişlerdir. Gündelik yani geçici işlerle uğraşan hükümlüler de başka iş bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Tüm meslek gruplarında 63 hükümlüden yaptıkları meslekleri tercih nedeninin başka iş bulunamaması olarak ifade eden hükümlü sayısı 26'dır. İşten memnuniyet anlamında yaptıkları işi sevdikleri için yapan hükümlü sayısı ise sadece 12'dir. Suçun en çok esnaf kategorisinde işlenmesi, esnaflığın daha çok insan

ilişkilerini gerekli kılan bir yapısının olmasından kaynaklanabilir. Yani ekonomik durumdaki kötüleşmelere paralel olarak, meslek gereği ortaya çıkan parasal anlaşmazlıklar şiddete başvurularak çözülmeye çalışılmaktadır. Esnaflık kategorisinde en fazla işlenen diğer suç türleri ise hırsızlık (5 hükümlü) ve gasp (8 hükümlü) gibi mala karşı işlenen suçlardır. Çiftçilikle uğraşanların tamamı ise şahsa karşı işlenen suçlardan hükümlüdürler. 14 hükümlüden 13'ü cinayetten hükümlü iken, 1 tanesi adam yaralamadan hükümlüdür. Bu bulgularda önemli bir noktada işsiz kategorisinde çok fazla suç işlenmediğidir. Bu da araştırma alanında işsizliğin en baskın suç faktörü olmadığını göstermektedir. Bu nedenle işsizlik faktörü suç işleme nedeni olarak tek başına yeterli değildir.

Tablo 4. 12: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Meslekleri Arasındaki İlişki

			Suç									Top.	
			Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer		
En son yapılan iş	Esnaf	Sayı	5	1	8	0	6	0	0	3	2	25	
		Oran (%)	62,5	100	88,9	0	18,2	0	0	75,0	100	39,7	
	Çiftçi	Sayı	0	0	0	1	13	0	0	0	0	0	14
		Oran (%)	0	0	0	33,3	39,4	0	0	0	0	0	22,2
	İşçi sanayi	Sayı	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2
		Oran (%)	0	0	11,1	0	3,0	0	0	0	0	0	3,2
	İşçi hizmet	Sayı	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	3
		Oran (%)	0	0	0	0	9,1	0	0	0	0	0	4,8
	Günlük işler	Sayı	1	0	0	1	5	0	2	0	0	0	9
		Oran (%)	12,5	0	0	33,3	15,2	0	100	0	0	0	14,3
	Kamu çalışanı	Sayı	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	33,3	0	0	0	0	0	0	1,6
	Ev hanımı	Sayı	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2
		Oran (%)	0	0	0	0	6,1	0	0	0	0	0	3,2
	Öğrenci	Sayı	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	3
		Oran (%)	0	0	0	0	6,1	100	0	0	0	0	4,8
	İşsiz	Sayı	2	0	0	0	1	0	0	1	0	0	4
		Oran (%)	25	0	0	0	3	0	0	25	0	0	6,3
	Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63	
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Meslek ile suçun işlenme nedenine bakıldığında esnafın daha çok karşı taraftan kaynaklanan suç işlediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu da yukarıda belirtilen esnafın özelliklerini doğrular niteliktedir. Çiftçilerin ise daha çok arazi anlaşmazlığı nedeni ile suç işlediği gözlenmektedir. Hizmet sektöründe çalışan işçiler ve gündelik işlerde çalışanlar namus/şeref nedeniyle suç işlerken, öğrenciler ise genellikle aile anlaşmazlıkları nedeni ile suç işlemektedir.

Tablo 4. 13: Hükümlülerin Meslekleri ve Suç İşleme Nedenleri Arasındaki İlişki

		Suçun neden işlendiği													
		Evlilik	Namus	Kan davası	Sarhoşken çıkan kavga	Para alacağı	Arazi	Mad sıkıntı	Kavga	Aile	Bunah m	Karşı taraf	Diğer	Top	
En son vamlanış	Esnaf	Sayı	0	0	1	1	0	1	6	3	3	0	7	3	25
		Oran (%)	0	0	33,3	100	0	16,7	66,7	33,3	42,9	0	53,8	75	39,7
	Çiftçi	Sayı	0	1	1	0	1	5	0	2	1	0	3	0	14
		Oran (%)	0	14,3	33,3	0	100	83,3	0	22,2	14,3	0	23,1	0	22,2
	İşçi sanayi	Sayı	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	11,1	11,1	0	0	0	0	3,2
	İşçi hizmet	Sayı	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3
		Oran (%)	0	28,6	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	4,8
	Günlük işler	Sayı	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0	3	0	9
		Oran (%)	100	42,9	33,3	0	0	0	0	0	0	0	23,1	0	14,3
	Kamu çalışanı	Sayı	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	0	0	14,3	0	0	0	1,6
	Ev hanımı	Sayı	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
		Oran (%)	0	14,3	0	0	0	0	0	11,1	0	0	0	0	3,2
	Öğrenci	Sayı	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	3
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	0	11,1	14,3	0	0	25	4,8
	İssiz	Sayı	0	0	0	0	0	0	2	1	1	0	0	0	4
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	22,2	11,1	14,3	0	0	0	6,3
	Toplam	Sayı	2	7	3	1	1	6	9	9	7	1	13	4	63
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

4.2.5.7. Hükümlülerin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı

Suç olgusunda en önemli faktör ekonomik durumdur. Özellikle sosyo ekonomik faktörlerle suçu çözümlenme çabaları, günümüz suç araştırmalarında büyük bir önem taşımaktadır. Ekonomik yapı ile suç arasındaki ilişki aşağıdaki şekillerde kurulabilir;

1. Ekonomik geçim sıkıntısı çeken bireyler daha çok suç eylemine yönelirler,

2. Düşük ekonomik duruma sahip olanların toplumsal kurumlara ve değerlere olan bağlılıkları daha azdır,
3. İşsiz bireyler herhangi bir işe sahip olmadıkları için, daha kolay hukuk dışı davranışlara yönelirler,
4. Kötü bir ekonomik durum içinde olan bireyler psikolojik ve zihinsel olarak, bu durumdan olumsuz olarak etkilenirler ve bu nedenle suç eylemine yönelirler,

Bunlardan ayrı olarak ekonomik dalgalanmaların, piyasa durumunun, enflasyon değerlerinin, bireylerin sahip olduğu işin niteliği gibi unsurların suçla ilişkili faktörler olduğu söylenebilir. (Kızmaz, 2002, 22)

Tablo 4. 14: Hükümlülerin Gelirlerine Göre Dağılımı (TL)

Gelir Grubu	Frekans	Yüzde
0-499	20	31,7
500-999	15	23,8
1000-1499	13	20,6
1500-1999	7	11,1
2000 üstü	8	12,7
Toplam	63	100

Araştırma bulguları hükümlülerin %31,7'sinin 500 liradan daha az gelirlerinin olduğunu göstermektedir. Geliri 500 ile 1000 lira olanlar da hükümlülerin %23,8'ini oluşturmaktadır.

Hükümlülere gelirlerinin geçimlerine yetip yetmediği sorusu sorulduğunda %49,2'si rahatça geçindiklerini ifade etmiştir. %27'si geçinmekte güçlük çektiklerini, %19'u gelirlerinin geçimlerine yetmediğini belirtmiştir. Gelirlerinin 500 lira altında olduğunu belirten 20 hükümlüden 8'i çiftçilikle uğraştıklarından günlük ihtiyaçlarını kendileri temin ettiği için bu gelirin kendilerine yettiğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler ve ev hanımları da 0-499 gelir aralığının gelirlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Gelirleri 500 liradan az olanların 4'ü rahatça geçindiklerini ifade ederken, 8 tanesi geçinmekte güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. 500-999 gelir aralığında yer alan 15 hükümlüden 8'i gelirleri ile rahatça geçindiklerini, 5'i geçinmekte güçlük çektiklerini, 4'ü de gelirlerinin geçimlerine yetmediğini ifade etmektedir. 1500- 2000 lira üstü gelire sahip olan hükümlüler ise geçimlerinde bir sıkıntı olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4. 15: Hükümlülerin İşledikleri Suçlar ve Gelirleri Arasındaki İlişki

		Suç										
		Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Toplam	
Gelir	0-499	Sayı	2	0	1	0	15	1	0	1	0	20
		Oran (%)	25	0	11,1	0	45,5	100	0	25	0	31,7
	500-999	Sayı	2	0	2	2	7	0	2	0	0	15
		Oran (%)	25	0	22,2	66,7	21,2	0	100	0	0	23,8
	1000-1499	Sayı	3	1	1	0	8	0	0	0	0	13
		Oran (%)	37,5	100	11,1	0	24,2	0	0	0	0	20,6
	1500-1999	Sayı	1	0	2	0	0	0	0	2	2	7
		Oran (%)	12,5	0	22,2	0	0	0	0	50	100	11,1
	2000 üstü	Sayı	0	0	3	1	3	0	0	1	0	8
		Oran (%)	0	0	33,3	33,3	9,1	0	0	25	0	12,7
	Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Suç ve gelir düzeyi arasındaki ilişki bağlamında araştırma bulguları, gelir düzeyi 500 liradan az hükümlülerin en fazla cinayet suçunda yoğunlaştığını göstermektedir. Ancak ikinci olarak cinayet suçunun işlendiği gelir grubu 1000-1499'dur. Cinayet suçu gelir grubu açısından değerlendirildiğinde dağınıklık arz etmektedir. Bu da araştırma bölgesinde cinayet suçunun ekonomik durumdan bağımsız olduğunu ve daha çok kültürel bir yapı arz ettiğini göstermektedir. Hırsızlık suçu gelir düzeyi yükseldikçe azalmakta, uyuşturucu suçunda ise gelir düzeyi yükseldikçe yükselmektedir. Gasp ve kapkaç suçları analiz edildiğinde ise bu suç türünün de her gelir grubunda işlendiği görülmektedir. Bunun nedeni gelir düzeyi düşük hükümlülerde kapkaç suçu görülürken, gelir düzeyi yüksek hükümlülerde ise gasp suçu görülmektedir. Diğer adı altında gruplandırılan suç türleri ise dolandırıcılık ve devlet memuruna mukavemet suçları yer almaktadır ki bu suçları işleyen hükümlüler 1500-1999 gelir grubunda yer almaktadırlar.

Suç ve ekonomik durum arasındaki ilişki bağlamında son olarak hükümlülerin çocukluk ve gençlik dönemlerinde maddi yönden isteklerine sahip olma durumuna bakıldığında ise %71,4'ü istedikleri hiçbir şeye sahip olamadıklarını belirtmiştir. Hükümlülerden yalnızca %9,5'i maddi olarak istediği her şeye sahip olduğunu belirtmiştir. Hırsızlık suçu hükümlüsü 8 hükümlüden 7'si maddi olarak isteklerine hiçbir zaman ulaşamadığını belirtmiş, 1'i nadiren isteklerine ulaşabildiğini ifade etmiştir. İnsanların bazı şeyler çalmaları çoğu kez onların çaldıkları nesneye sahip olma

isteklerinden doğar. Cinayet suçu hükümlülerinin çocukluk ve gençlik yıllarında maddi isteklerine sahip olma durumlarına bakıldığında 33 hükümlüden 24'ü maddi olarak isteklerine sahip olamadıklarını belirtmişlerdir. 8'i ise kısmen de olsa isteklerine sahip olabilmişlerdir. Cinsel saldırı, kız kaçırma ve uyuşturucu suçlarından hükümlü bulunan bütün suçluların maddi yönden isteklerine sahip olamadıkları da görülmüştür.

4.2.5.8. Hükümlülerin Aile Yapılarına Göre Dağılımı

Suç olgusunun analizinde diğer önemli bir değişkende aile yapısıdır. Çünkü birey aile içinde sosyal bir kimlik kazanır. Bu sosyalleşme sürecinin gözetilmesinde ve disipline edilmesinde temel rol ailenindir. Birey büyük ölçüde, ailenin taşıdığı değerler etrafında şekillenmektedir. Yani birey; dürüst, namus, doğru, yanlış, kötü ve suç gibi yaşam ile ilgili değer ve normların öğrenilmesini ve kişilik oluşumunu büyük ölçüde aile içinde gerçekleştirmektedir. Aile suç ilişkisi bağlamında öncelikler ailede suçlunun olup olmaması analiz edilecek, ardından çocuk sayısı, kardeş sayısı ve suç sonrası geride kalan aile bireylerine kimin baktığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 4. 16: Hükümlülerin Ailelerinde Suçlu Bireyin Olup Olmamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	21	33,3
Hayır	42	66,7
Toplam	63	100

Hükümlülerin %33,3'ünün ailesinde suç işleyen varken, %66,7'sinde suçlu birey yoktur. Ailede suç işleyenler suç türlerine göre sınıflandırıldığında uyuşturucu suçu hükümlüsü 3 kişiden ikisinin ailesinde de suçlu olduğu gözlenmektedir. Hırsızlık hükümlüsü 8 kişiden 2'sinin, gasp ve kapkaç hükümlüsü 9 kişiden 3'ünün, cinayet suçu hükümlü 33 kişiden 10'nun ailesinde suçlu birey mevcuttur. Buradan suç işlemede ailenin kısmen bir model oluşturduğu sonucuna varılabilir.

Aile suç ilişkisi bağlamında hükümlülerin kardeş sayılarına bakıldığında, hükümlülerin kalabalık ailelerinden geldiği bulgularına ulaşılmaktadır. Hükümlüler içerisinde kardeş sayılarının 1-3 aralığında olduğunu belirtenlerin oranı %11,1 iken kardeşlerinin sayısını 4-6 aralığında belirtenlerin oranı %33,3'dür. Hükümlülerin %46'sı ise 7-9 aralığında kardeşi olduğunu belirtmiştir. Yaklaşık olarak hükümlülerin %79'u 5'den fazla kardeşe sahiptir. Suç türü ve kardeş sayısı bağlamında araştırma verileri analiz edildiğinde, hırsızlık suçu hükümlüsü 8 kişiden 4'ü 4-6 kardeşe sahipken, 3'ü 7-9, 1'i de 1-3 kardeşe sahiptir. Gasp/kapkaç hükümlüsü 9

kişiden 3'ü 1-3 kardeşe sahipken 6'sı 7-9 kardeşe sahiptir. Cinayet suçundan hükümlü 33 kişiden 12'si 4-6 kardeşe sahip, 14'ü 7-9 kardeşe sahip, 4'ü de 10 ve üstü kardeşe sahiptir. Uyuşturucu hükümlüsü 4 kişiden 2'si 7-9 kardeşe sahipken 1'i 4-6, 1'i de 10 ve üstü kardeşe sahiptir. Bu araştırma bulguları genel itibariyle göstermektedir ki kalabalık ailelerde suç işleme oranı daha yüksektir.

Tablo 4. 17: Hükümlülerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
1-3	7	11,1
4-6	21	33,3
7-9	29	46,0
10 ve üstü	5	7,9
Kardeş yok	1	1,6
Toplam	63	100

Hükümlülerin suç ve aile ilişkisi bağlamın ele alınan diğer bir değişkende çocuk sayısıdır. Daha önce yapılan medeni hal analizlerinde de görüldüğü üzere hükümlülerden 25'i bekâr, 35'i evli, 2'i eşinden boşanmış ve 1'i de eşinden ayrılmıştır. Buradan toplam 38 evli hükümlüden yalnızca 2 tanesinin çocuğu olmadığı bulguları elde edilmektedir. 1-3 çocuğu olan hükümlü toplam hükümlülerin %34,9 unu oluştururken, 4-6 çocuğu olan hükümlü ise %19'unu oluşturmaktadır. Toplam hükümlülerin %3,2'si ise 7-9 çocuğa sahiptir.

Tablo 4. 18: Hükümlülerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
Yok	27	42,9
1-3	22	34,9
4-6	12	19,0
7-9	2	3,2
Toplam	63	100

Suç işleme sonrası hükümlünün bakmakla yükümlü olduğu kişilere kimin baktığı sorulduğunda ise toplam hükümlülerin %19'u bakmakla yükümlü kimseleri olmadığı ifade etmiştir. Toplam hükümlülerin %20,6'sı ise geride kalanlara kendi anne ve babasının baktığını belirtmişlerdir. İkinci olarak en fazla suç sonrası yükümlülük %17,5 ile kardeşlere düşmektedir. Yaklaşık toplam hükümlülerin % 45'inin ailesine, onlar cezaevindeyken kendi anne babaları ve kardeşleri bakmaktadır. %7,9'unun ailesi ise devlet yardımları ile geçinmektedir. Durumunu diğer olarak belirten 1 hükümlü ise eşi ve çocuklarından haber alamadığını belirtmiştir.

Tablo 4. 19: Hükümlülerin Cezaevine Girdikten Sonra Ailelerine Kimin Baktığına Göre Dağılımı

Bakan Kişi	Frekans	Yüzde
Eşim	6	9,5
Benim annem babam	13	20,6
Eşimin anne babası	3	4,8
Kardeşlerim	11	17,5
Çocuklarım	5	7,9
Komşu akraba arkadaş	2	3,2
Devlet	5	7,9
Bakmakla yükümlü olduğum kimse yok	12	19,0
Diğer	1	1,6
Benim annem babam ve kardeşlerim	4	6,3
Eşimin anne babası ve benim kardeşlerim	1	1,6
Toplam	63	100

4.2.5.9. Hükümlülerin Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı

Bireyin sosyal davranışının şekillenmesinde ve yaşam tarzının oluşumunda aileden sonra en önemli etken çevre faktörüdür. Çevre faktörünün birey yaşantısına etkisini belirleyen en önemli etken ise yaşanılan yerdir.

Tablo 4. 20: Hükümlülerin Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı

Yaşanılan Yer	Frekans	Yüzde
İl	26	41,3
İlçe	11	17,5
Köy	25	39,7
Diğer	1	1,6
Toplam	63	100

Suç ve yaşanılan yer arasındaki ilişki bağlamında araştırma bulgularına bakıldığında hükümlülerin %41,3'ü ilde yaşamakta, %39,7'si ise köyde yaşamaktadır. Hükümlülerin %17,5'i ise ilçelerde yaşamaktadır.

Hükümlülerin cezaevine girmeden önceki yerleşim yerleri ile suç türleri arasındaki ilişkide, il, ilçe ve köyde ikamet eden hükümlülerin en çok işledikleri suç türü adam öldürmedir. 33 cinayet hükümlüsünden 20'si köyde ikamet etmektedir. Bu bulgu cinayetin köy kökenli yani kırsal kesim suçu olduğunu göstermektedir. Köyde ikamet eden hükümlülerin işlediği diğer suç türleri ise, yaralama, cinsel saldırı ve kız kaçırmadır. İlde yaşayan 26 hükümlünün 8'i cinayet, 7'si hırsızlık ve 5'i ise gasp/kapkaç suçu hükümlüsüdür. İlçede ikamet eden 11 hükümlünün 5'i cinayet, 3'ü gasp/kapkaç ve 2'si uyuşturucu suçu hükümlüsüdür.

Sosyo ekonomik olarak suç ile ilişkili olarak incelenmesi gereken diğer bir önemli unsur ise göçtür. Göç olgusunun suç ile ilişkilendirilmesinin nedenleri arasında göçün toplumsal denetim mekanizmasını zayıflatması, göç edenlerin göç ettikleri yerde dışlanma veya düşmanca tutumlara maruz kalmaları ve göç edilen yerde daha fazla ekonomik sorunlarla karşı karşıya gelinmesi sıralanabilir. (Kızmaz, 2002: 21)

Hükümlülere “kaç yıldır aynı yerde ikamet ediyorsunuz?” şeklinde sorulan soruya %71,4’ü doğduğumdan beri şeklinde yanıt vermişlerdir. Hükümlülerin %28,6’sı ise başka yerden göç ettiklerini belirtmiştir.

Göç eden hükümlülerin %11,1’i göç ettikleri yerlere ilden göç etmişlerdir. %9,5’i köyden, %7,9’u ise ilçeden göç etmiştir.

Tablo 4. 21: Hükümlülerin Göç Etme Sebebine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İş bulmak	3	4,8
Daha iyi yaşam	4	6,4
Akrabalar orada olduğu için	3	4,8
Kan davası	1	1,6
Sosyal ve toplumsal problemler	5	7,9
İş bulmak ve çocukları okutmak	2	3,2
Toplam	18	28,6

Göç ve suç ilişkisi bağlamında hükümlülerin göç etme sebeplerine bakıldığında araştırma bulgularına göre hükümlülerin %7,9’u sosyal ve problemler olarak sınıflandırdığımız nedenlerden ötürü göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu toplumsal problemlerin içinde köy boşaltmaları yer almaktadır. İkinci olarak en fazla görülen göç etme sebebi ise %6,4 ile daha iyi bir yaşam ümididir. Genel olarak bakıldığında göçün en temel noktası ekonomik sebeplerdir. Hükümlülerin yaklaşık olarak %8’i iş bulmak ve çocuklarını okutmak için göç etmişlerdir. Göç eden hükümlülerden yalnızca %3,2’si göç edilen yerde beklentilerinin karşılandığını, %12,7’si kısmen beklentilerinin karşılandığını, %12,7’si ise beklentilerinin karşılanmadığını ifade etmiştir.

Öte yandan bilindiği gibi göç, çoğu zaman sorunlara çözüm getirememektedir. Yukarıdaki analizde de hükümlülerin büyük çoğunluğunun beklentilerine ulaşamadığı sonucuna varılmıştır. Göç eden hükümlülere göç sonrası ne tür güçlüklerle karşılaştığı şeklinde sorulan soruda yalnızca %6,3’ü hiç güçlük yaşamadıklarını belirtmiştir.

Hükümlülerin en çok karşılaştıkları sorun işsizliktir (12,7). Hükümlülerin karşılaştıkları diğer sorunlar ise %3,2 ile barınma ve %4,8 ile aile geçimsizliğidir.

Hükümlülerin suç işlediklerinde alacakları cezaları bilip bilmedikleri analiz edildiğinde %28,6'sı bildiğini, %71,4'ü alacağı cezayı bilmediklerini belirtmişlerdir. Planlanarak işlenen suçlarda genellikle alınacak ceza kısmen de olsa tahmin edilebilirken, kazayla işlenen suçlarda alacakları cezaları bilmediklerini ifade etmektedirler. Hükümlüler alınacak cezanın bilinmemesini cezaların çok ağır olmasından kaynaklandığını belirtmektedir.

Alınacak cezanın bilinmesi ve suç türü arasındaki ilişki analiz edildiğinde genellikle servete yönelik suçlarda alınacak cezanın tahmin edildiği ya da bilindiği sonucuna ulaşılmaktadır. Adam öldürme suçundan hükümlü 33 kişinin 8 tanesi alacağı cezayı bildiğini ifade etmiştir. Bu suçlar genellikle namus uğruna ve kan davası nedeniyle işlenen suçlardır. Çünkü bu suçlar genellikle toplumsal ve kültürel bir dayatma niteliği taşıdığı için ceza unsuru önemli değildir.

Tablo 4. 22: Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Cezanın Caydırıcılığı Arasındaki İlişki

			Cezanın ağır olmasının caydırıcılığı		
			Evet	Hayır	Toplam
Halen hükümlü bulunan suç	Hırsızlık	Sayı	5	3	8
		Oran (%)	27,8	6,7	12,7
	Yankesicilik	Sayı	0	1	1
		Oran (%)	0	2,2	1,6
	Gasp kapkaç	Sayı	2	7	9
		Oran (%)	11,1	15,6	14,3
	Adam yaralama	Sayı	1	2	3
		Oran (%)	5,6	4,4	4,8
	Adam öldürme	Sayı	8	25	33
		Oran (%)	44,4	55,6	52,4
	Cinsel saldırı	Sayı	0	1	1
		Oran (%)	0	2,2	1,6
	Kız kaçırma	Sayı	1	1	2
		Oran (%)	5,6	2,2	3,2
	Uyuşturucu	Sayı	0	4	4
		Oran (%)	0	8,9	6,3
	Diğer	Sayı	1	1	2
		Oran (%)	5,6	2,2	3,2
Toplam	Sayı	18	45	63	
	Oran (%)	100	100	100	

Suç ve ceza bağlamında analiz edilen diğer bir değişken ise cezaların ağır olmasının suç işlenmesindeki caydırıcılığıdır. Cezanın ağır olmasının suçun caydırıcılığı konusundaki araştırma bulguları incelendiğinde, 63 hükümlüden 18'i

caydırıcı olduğunu ifade ederken 45 hükümlü caydırıcı olmadığını ifade etmiştir. Hükümlülere göre cezaevi insanları daha çok suça itmekte ve insanlar yeni suç türleri öğrenmektedir. Ayrıca birçok hükümlü aldıkları cezanın fazla olduğuna inandıkları için tekrar suç işleyeceklerini ifade etmişlerdir.

Yan kesicilik, gasp kapkaç, adam yaralama, adam öldürme, cinsel saldırı ve uyuşturucu suçlarından hüküm giyenlerin çoğunluğu cezaların ağır olmasının kişileri suçtan alıkoymayacağına inanmaktadır.

Bu araştırmada son olarak hükümlülerin cezaevi yaşantıları sonrasındaki korkuları analiz edildiğinde hükümlülerin %22,2'si herhangi bir korkularının olmadığını ifade etmişlerdir. Cezaevi sonrası hükümlülerin %27 gibi büyük bir çoğunluğu iş bulamama kaygısı taşımaktadır. İkinci en çok korkulan şey %19 ile tekrar suç işlemektir. Yukarıda belirtildiği gibi hükümlüler suç işlemeyi öğrenmekte ve tahliye sonrası tekrar aynı suçu işlemekten korkmaktadırlar. Bunda diğer bir etken de iş bulamama kaygısıdır. Cinayet suçu hükümlüsü kişilerin tekrar suç işleme kaygısı kan davasının devam edeceği kaygısını taşımalarından kaynaklanmaktadır. Zaten hükümlülerin %12,7'si hasım taraf edinme kaygısı taşıdıklarını ifade etmektedir. Kısacası tahliye sonrası kaygılarda ilk sırayı toplumsal kaygılar alırken ikinci sırada ekonomik kaygılar yer almaktadır.

Tablo 4. 23: Hükümlülerin Cezaevinden Çıktıktan Sonraki Korkularına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İş bulamamak	17	27,0
Ailemin beni kabul etmemesi	2	3,2
Arkadaşlarımın ve yakın çevrem beni kabul etmemesi	3	4,8
Tekrar suç işleme	12	19,0
Topluma ayak uyduramama	7	11,1
Hasım taraf	8	12,7
Korkum yok	14	22,2
Toplam	63	100

4. 3. ÇALIŞMA VERİLERİNİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Diğer bölümlerde ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi suça etki eden faktörler değişkenlik göstermektedir. Ancak bu çalışmanın amacı gereği suça etki eden en önemli sosyo ekonomik faktörlerden yalnızca yaş, medeni durum, öğrenim durumu ve ekonomik durum değişken olarak kabul edilmiş ve istatistiksel analiz bu değişkenler çerçevesinde yapılmıştır.

Cinsiyet faktörü de suç üzerinde önemli bir değişken olmasına rağmen bu çalışma için göz ardı edilmiştir. Çünkü 63 örneklemden yalnızca üç tanesi bayandır.

Çalışmada istatistiksel analizin başlangıcında öncelikle uygun analiz türünün belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü SPSS paket programında analiz yöntemleri verilerin özelliklerine göre iki temel gruba ayrılmaktadır:

1. Parametrik veriler için kullanılan varyans analizi, T-Testi, Pearson korelasyonu.
2. Parametrik olmayan veriler için kullanılan ki-kare testleri, Kruskal-Wallis tek yönlü varyans analizi, Spearman Korelasyonu.

Örneklem büyüklüğü 30'dan büyük olduğu için bu çalışma için parametrik yöntemlerin kullanılması öngörüsünde bulunulmuştur. Ancak parametrik testleri kullanabilmenin ön şartı her bir faktörün normal dağılıma sahip olup olmadığı ve verilerin homojen dağılıp dağılmadığının tespitidir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu tek örneklem Kolmogorov Smirnov Testi kullanılarak belirlenmektedir. Kolmogorov Smirnov testi sonuçları Tablo 4. 1'de gösterilmektedir.

Tablo 4. 1: Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Test Tablosu

		Yaş	Medeni hal	Öğrenim durumu	Gelir
N		63	63	63	63
Normal Parameters(a,b)	Mean	3,73	1,68	3,25	2,49
	Std. Deviation	1,894	0,668	1,062	1,378
Most Extreme Differences	Absolute	0,190	0,286	0,325	0,195
	Positive	0,190	0,270	0,325	0,195
	Negative	-0,123	-0,286	-0,263	-0,139
Kolmogorov-Smirnov Z		1,506	2,269	2,577	1,548
Asymp. Sig. (2-tailed)		0,021	0,000	0,000	0,017

Tabloda anlamlılık satırındaki değerlerin istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değeri kabul edilen 0,05'den küçük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının normal olmadığını göstermektedir.

Homojenlik testi yapıldığında ise aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

Tablo 4. 2: Homojenlik Testi Tablosu

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Yaş	1,934	6	54	0,092
Medeni hal	0,964	6	54	0,459
Öğrenim durumu	0,334	6	54	0,916
Gelir	1,872	6	54	0,103

Bu tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerin 0,05'den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının homojen olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki bulgular sonucunda veriler homojenlik göstermesine rağmen normal dağılıma sahip olmadığından bu çalışma için parametrik analizlerin kullanılması uygun değildir. Bu nedenle parametrik olmayan analiz yöntemleri uygulanacaktır. Parametrik olmayan testlerde değişken değerleri yerine sıralama puanları kullanılarak analiz yapılır. (Sipahi, Yurtkoru, 2008, 183) Parametrik olmayan analiz yönteminde uygulanacak analizler: Ki- Kare Bağımsızlık Testi, Mann- Whitney U Testi, Kruskal- Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi, Kendall ve Spearman Testleridir.

Biz bu çalışmada Ki-Kare Bağımsızlık Testi ve Kruskal-Wallis Tek Yönlü Varyans analizlerini kullanacağız. Bağımsız değişken olarak kabul ettiğimiz yaş, medeni durum, öğrenim durumu ve gelir (ekonomik durum) faktörleri ile işlenen suç arasında bir bağımlılık ilişkisinin olup olmadığı ölçülmek istendiği için ki-kare testi, faktörlerin karşılaştırmasını yapmak için de Kruskal- Wallis testi yapılacaktır.

4.3.1. Ki-Kare Bağımsızlık Testi

Ki-Kare bağımsızlık testi iki veya daha fazla sınıflı ölçekle ölçülmüş değişkenler arasında bağımlılık olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır.

Bu analizde hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H_0 : değişkenler birbirinden bağımsızdır.

H_1 : değişkenler birbirine bağımlıdır.

H_0 hipotezi altında elde edilen test istatistiği ki-kare dağılımına sahip olacaktır.

Yukarıda belirtildiği gibi bu çalışmadaki değişkenler yaş, medeni durum, eğitim durumu ve ekonomik durumdur. Bu değişkenlerin halen hükümlü bulunan suçtan bağımsız olup olmadıkları analiz edildiğinde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

4.3.1.2. Yaş ve Suç Arasındaki Bağımlılık İlişkisi

Tablo 4.3.'e bakıldığında ilk sırada yer alan Pearson Chi-Square test istatistiğinin p değeri 0,05'den büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edileceğinden değişkenlerin bağımlı olmadıklarına karar verilecektir. Yani suç işleyenlerin suç türleri yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 4. 3. Yaş ve Suç Ki-Kare Test Tablosu

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	61,625(a)	64	0,561
Likelihood Ratio	53,142	64	0,832
Linear-by-Linear Association	2,449	1	0,118
N of Valid Cases	63		

Tablo 4. 4’de halen hükümlü bulunan suçun yaş değişkenine göre dağılımı verilmiştir. Bu tablodan 43–47 yaş aralığında bulunan 10 hükümlüden 9’unun adam öldürme suçu hükümlüsü olduğu görülmektedir. Benzer şekilde toplam olarak ifade edildiğinde 28- 37 yaş aralığında bulunan 25 hükümlünün 12’si adam öldürme suçundan hükümlüdür.

Tablo 4. 4. Yaş- Suç Çapraz Tablosu

		Halen hükümlü bulunan suç									
		Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırm a	Uyuşturucu	Diğer	Top.
Yaş	18–22	0	0	1	0	3	1	0	0	0	5
	23–27	6	0	1	1	4	0	1	1	0	14
	28–32	1	1	4	0	6	0	1	1	1	15
	33–37	0	0	2	2	6	0	0	1	0	11
	38–42	1	0	0	0	1	0	0	0	1	3
	43–47	0	0	0	0	9	0	0	1	0	10
	48–52	0	0	1	0	2	0	0	0	0	3
	53–57	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	58 ve üstü	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Toplam		8	1	9	3	33	1	2	4	2	63

4.3.1.2. Medeni Durum ve Suç Arasındaki Bağımlılık İlişkisi

Tablo 4. 5 incelendiğinde Pearson Ki- Kare Test istatistiği p değeri 0,05’den büyüktür. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilecek, değişkenlerin bağımsız olduklarına karar verilecektir. Yani hükümlülerin işledikleri suç türü, medeni duruma göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 4. 5. Medeni Durum ve Suç Ki-Kare Test Tablosu

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,411(a)	24	0,937
Likelihood Ratio	16,563	24	0,867
Linear-by-Linear Association	2,686	1	0,101
N of Valid Cases	63		

Medeni durumun halen hükümlü bulunulan suç değişkenine göre dağılımını gösteren Tablo 4. 6'ya bakıldığında en fazla suç işleyen 35 evli hükümlünün 19'nun adam öldürme suçu hükümlüsü olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 6. Medeni Durum- Halen Hükümlü Bulunulan Suç Çapraz Tablosu

		Halen hükümlü bulunulan suç									
		Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Top.
Medeni hal	Bekar	2	0	2	2	12	1	2	2	2	25
	Evli	6	1	6	1	19	0	0	2	0	35
	Eşi ölmüş	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Boşanmış	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2
Toplam		8	1	9	3	33	1	2	4	2	63

4.3.1.3. Eğitim Durumu ve Suç Arasındaki Bağımlılık İlişkisi

Tablo 4. 7 incelendiğinde Pearson ki-kare test istatistiğine ait p değeri de sınır değer olarak kabul edilen 0,05 değerinden büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilecek ve değişkenlerin bağımsız olduklarına karar verilecektir. Yani hükümlülerin işledikleri suçlar eğitim durumlarına göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 4. 7. Eğitim Durumu ve Suç Ki-Kare Test Tablosu

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,586(a)	40	0,444
Likelihood Ratio	35,164	40	0,687
Linear-by-Linear Association	1,301	1	0,254
N of Valid Cases	63		

Eğitim durumunun işlenen suç değişkenine göre dağılımını gösteren tablo 4. 8. incelendiğinde ilkökul mezunu 37 hükümlünün 20'sinin adam öldürme suçunun hükümlüsü olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 8. Eğitim Durumu- Halen Hükümlü Bulunulan Suç Çapraz Tablosu

		Halen hükümlü bulunulan suç									
		Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Toplam
Öğrenim durumu	Okur yazar değil	1	0	0	0	2	0	0	0	0	3
	ilkokul mezunu değil	2	1	0	0	1	0	1	1	0	6
	İlkokul mezunu	4	0	7	2	20	0	1	2	1	37
	Ortaokul mezunu	1	0	0	0	5	1	0	1	1	9
	Lise mezunu	0	0	2	1	2	0	0	0	0	5
	Ünv. mezunu	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
	Toplam		8	1	9	3	33	1	2	4	2

4.3.1.4. Ekonomik Durum ve Suç Arasındaki Bağımlılık İlişkisi

Tablo 4. 9 incelendiğinde Pearson ki-kare test istatistiğine ait p değeri de sınır değer olarak kabul edilen 0,05 değerinden küçük olduğundan H_0 hipotezi reddedilecek ve değişkenlerin bağımlı olduklarına karar verilecektir. Yani hükümlülerin işledikleri suçlar ile ekonomik durumları arasındaki ilişki anlamlıdır. Bu bulgulardan hareketle hükümlülerin işledikleri suçlar ekonomik durumlarına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 4. 9. Ekonomik Durum ve Suç Ki-Kare Test Tablosu

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	55,519(a)	32	0,006
Likelihood Ratio	50,655	32	0,019
Linear-by-Linear Association	0,380	1	0,538
N of Valid Cases	63		

Hükümlülerin işledikleri suçların ekonomik durum değişkenine göre dağılımını gösteren tablo 4. 10'a göre gelirleri 0 ile 499 arasında olan 20 hükümlünün 15'i ve gelirleri 500 ile 999 arasında olan 15 hükümlünün 7'si adam öldürme suçu işlemişlerdir. Gelir düzeyi yükseldikçe işlenen suçlarda farklılık göstermektedir. Uyuşturucu hükümlüsü 4 kişiden 3'ünün gelirleri 1500 TL'nin üstündedir.

Tablo 4. 10. Ekonomik Durum- Halen Hükümlü Bulunulan Suç Çapraz Tablosu

		Halen hükümlü bulunulan suç									
		Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kap kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Top.
Gelir	0-499	2	0	1	0	15	1	0	1	0	20
	500-999	2	0	2	2	7	0	2	0	0	15
	1000-1499	3	1	1	0	8	0	0	0	0	13
	1500-1999	1	0	2	0	0	0	0	2	2	7
	2000 üstü	0	0	3	1	3	0	0	1	0	8
Toplam		8	1	9	3	33	1	2	4	2	63

4.3.2. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi

İkiden fazla grubun ölçümlerinin karşılaştırılması yapılmak istendiğinde ve ANOVA testinin varsayımları geçerli olmadığında Kruskal Wallis tek yönlü varyans analizi kullanılır. Halen çeşitli suçlardan hükümlülerin yaş, medeni durum, öğrenim durumu ve ekonomik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği test edildiğinde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

Tablo 4. 11. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Test İstatistiği Tablosu

	Yaş	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Ekonomik Durum
Chi-Square	11,371	10,725	10,127	13,578
df	8	8	8	8
Asymp. Sig.	,182	,218	,256	,093

Tablo 4. 11’de yer alan test istatistiği tablosu incelendiğinde, yaş değişkenine ait p değeri 0,05’den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Yani işlenen suç değerlerinin hükümlülerin yaş durumlarına göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Medeni durum değişkenine ait p değeri de 0,05’den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Yani işlenen suç değerlerinin hükümlülerin medeni durumlarına göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Öğrenim durumu değişkenine ait p değeri de 0,05’den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Yani işlenen suç değerlerinin hükümlülerin Öğrenim durumlarına göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Ekonomik durum değişkenine ait p değeri de 0,05’den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Yani işlenen suç değerlerinin hükümlülerin ekonomik durumlarına göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 4. 12. Yaş ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi Sıralama Tablosu

	Halen hükümlü bulunulan suç	N	Mean Rank
Yaş	Hırsızlık	8	18,63
	Yankesicilik	1	27,00
	Gasp kapkaç	9	29,28
	Adam yaralama	3	30,83
	Adam öldürme	33	37,41
	Cinsel saldırı	1	3,00
	Kız kaçırma	2	19,75
	Uyuşturucu	4	33,25
	Diğer	2	37,00
	Toplam	63	

Tablo 4. 13. Medeni durum ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi

Sıralama Tablosu

Medeni Durum	Hırsızlık	8	35,50
	Yankesicilik	1	43,00
	Gasp kapkaç	9	38,50
	Adam yaralama	3	23,00
	Adam öldürme	33	33,23
	Cinsel saldırı	1	13,00
	Kız kaçırma	2	13,00
	Uyuşturucu	4	28,00
	Diğer	2	13,00
	Toplam	63	

Tablo 4. 14. Öğrenim Durumu ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi

Sıralama Tablosu

Öğrenim Durumu	Hırsızlık	8	22,25
	Yankesicilik	1	6,50
	Gasp kapkaç	9	34,67
	Adam yaralama	3	38,00
	Adam öldürme	33	34,17
	Cinsel saldırı	1	51,00
	Kız kaçırma	2	17,25
	Uyuşturucu	4	28,38
	Diğer	2	39,50
	Toplam	63	

Tablo 4. 15. Ekonomik Durum ve Suç Değişkenlerinin Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi

Sıralama Tablosu

Ekonomik Durum	Hırsızlık	8	31,88
	Yankesicilik	1	42,00
	Gasp kapkaç	9	43,44
	Adam yaralama	3	38,50
	Adam öldürme	33	26,30
	Cinsel saldırı	1	10,50
	Kız kaçırma	2	28,00
	Uyuşturucu	4	43,50
	Diğer	2	52,00
	Toplam	63	

Bu doğrultuda Tablo 4. 12, Tablo 4. 13, Tablo 4.14, Tablo 4. 15 incelendiğinde farklı yaş, medeni durum, eğitim durumu ve ekonomik durum seviyeleri için ortalama sıra değerlerinin birbirine yakın değerler aldığı, bu nedenle bu değişken seviyelerinin hükümlülerin suç işlemelerine etki etmediği bulgusuna ulaşılmaktadır.

SONUÇ

Sosyo-ekonomik bir çalışma niteliği taşıyan bu tezde suç olgusu ekonomik bir çerçevede ele alınmıştır. Bu çalışma, bireyin suç işleme kararının ekonomik faktörler ile sosyo-kültürel konular etrafında biçimlendiği varsayımı çerçevesinde yürütülmüştür.

Bu tezin teorik bölümü, ülkemizde yapılmış olan araştırmalar ve yabancı literatür kullanılarak hazırlanmıştır. Diğer yandan araştırma ile ilgili bazı temel değişkenler Kars ilinde bulunan Kapalı Ceza infaz Kurumunda bulunan 63 hükümlü ile yapılan anket çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bölgesindeki ceza infaz kurumunda hükümlüler cinsiyet, yaş, coğrafi kökenleri, ikamet yerleri v.b sosyo-demografik nitelikleri; gelir ve meslek durumları, okudukları dönemde çalışıp çalışmama durumları, ailelerinin ekonomik durumları gibi ekonomik özellikleri; aile yapıları, öğrenim düzeyleri, akran veya arkadaş grup ilişkileri gibi sosyo-kültürel nitelikleri büyük ölçüde çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda; yaş, öğrenim durumu, medeni durum ve ekonomik durum (gelir) gibi faktörlerin suç ile olan ilişkisi saptanmaya çalışılarak, bu faktörler bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verileri şu şekilde belirtmek mümkündür:

Örneklem grubumuzun tamamına yakını (%95,2) erkek hükümlülerden oluşmaktadır. Bu araştırma ile ortaya çıkan bu bulgu Türkiye ve diğer ülkelerdeki genel eğilimi yansıtmaktadır. Bu çerçevede Kızmaz ve Çopuroğlu, İçli ve Dinler, Dönmezer, Ataseven ve Üresinler tarafından yapılan çalışmaların yanı sıra 2000-2007 Türkiye adalet istatistiklerinin sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Cinsiyet suç ilişkisini inceleyen bütün çalışmalar erkeklerin suç işleme oranlarının kadınlardan yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kadın hükümlüler toplam hükümlülerin %4,8'ini oluşturduğu için cinsiyet değişkeni araştırma analizlerinde göz ardı edilmiş yani bağımsız değişken olarak ele alınmamıştır.

Suç çözümlerinde önemli değişkenlerden biri olan yaş faktörü analiz edildiğinde suç türlerinin, yaş gruplarına göre değişkenlik arz etmesine rağmen, suç işleme sıklığının en çok 23-27 ve 28-32 yaş gruplarında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Yaş aralığını biraz daha genişletip suç işleme yaşını 23-32 olarak ele aldığımızda, bu aralıkta suç işleyenler toplamın %46'sını oluşturmaktadır. Bu durum ülkemizde Kızmaz ve Çopuroğlu, İçli ve Dinler, Dönmezer, Ataseven ve Üresinler tarafından yapılan çalışmaları ve diğer ülkelerdeki çalışmaları destekler niteliktedir.

Yine aynı durum Türkiye’de 2000–2007 yılları arasındaki konuyla ilgili adalet istatistiklerini de desteklemektedir.

Medeni duruma ilişkin bulgularımızda, evli olan hükümlülerin %55,6 ile en kalabalık grubu oluşturduğu görülmektedir. Bunu %39,7 hiç evlenmemiş olanlar takip etmektedir. Geriye kalan %4,8’lik oranı boşanmışlar ve eşi ölmüşler oluşturmaktadır. Medeni duruma ilişkin bu bulgularımız İçli, Çopuroğlu ve Kızmaz ve Üresinler’in çalışmalarının sonuçları ile benzerlik göstermesine rağmen Ataseven’in çalışmasının sonuçları ile farklılık göstermektedir. Ataseven’in çalışmasında hükümlülerin %55,2’si evli, %36,9’u bekarıdır. Medeni hal ve suç başlığında görüldüğü 2000- 2007 Türkiye Adalet istatistiklerinin sonuçları ile bizim bulgularımız arasında da benzerlik vardır.

Bu araştırmada ele alınan diğer bir değişken de, eğitim unsurudur. Öğrenim durumu ve suç başlığında görüldüğü gibi ülkemizde İçli, Çopuroğlu ve Kızmaz, Ataseven ve Üresinler’in ve yabancı ülkelerin araştırma bulgularını destekler nitelikteki bulgumuz hükümlülerin eğitim seviyelerinin düşük olduğudur. Bulgularımız arasında hükümlülerin yarıdan çoğu (%58,7) ilkokul mezunları, %14,3’ü ortaokul mezunları, %7,9’unu lise mezunları oluşturmaktadır. Bu bulgularımız Türkiye Adalet istatistiklerinin sonuçları ile de benzerlik göstermektedir. Hükümlülerin anne ve babalarının öğrenim durumları hükümlülerden daha da düşüktür.

Bu çalışmada meslek grupları ile suç işleme nedenleri arasındaki ilişkiye dair veriler incelendiğinde, hükümlülerin en çok %39,7 ile esnaf ve %22,2 ile çiftçi iş kollarında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu da araştırma alanında işsizliğin en baskın suç faktörü olmadığını göstermektedir. Bu nedenle işsizlik faktörü suç işleme nedeni olarak tek başına yeterli değildir. Meslek değişkenine ait bulgularımız diğer çalışmalar ile az da olsa farklılık göstermektedir. Bulgularımız İçli’nin, Çopuroğlu ve Kızmaz’ın ve Üresinler’in çalışmaları ile benzerlik göstermesine rağmen Ataseven’in çalışması ile farklılık göstermektedir. Ataseven’in çalışmasında ilk sırada çiftçilik (%20,6) gelmektedir. Bunu sırasıyla esnaf (%15,6), şoför (%10,1) ve işsizler (%4,5) takip etmektedir.

Suç olgusunun veya oranlarının açıklanmasında, öne çıkan diğer başka önemli bir faktör, hükümlülerin ekonomik durumlarıdır. Bu nedenle sosyo ekonomik faktörlerle

suçu çözümlene çabaları, günümüz suç araştırmalarında da büyük bir önem taşımaktadır. Araştırma bulguları hükümlülerin %31,7'sinin 500 liradan daha az gelirlerinin olduğunu göstermektedir. Geliri 500 ile 1000 lira olanlar da hükümlülerin %23,8'ini oluşturmaktadır. Cinayet suçu gelir grubu açasından değerlendiğinde dağınıklık arz etmektedir. Bu da araştırma bölgesinde cinayet suçunun ekonomik durumdan bağımsız olduğunu ve daha çok kültürel bir yapı arz ettiğini göstermektedir. Hırsızlık suçu gelir düzeyi yükseldikçe azalmakta, uyuşturucu suçunda ise gelir düzeyi yükseldikçe yükselmektedir.

Suç olgusunun analizinde diğer önemli bir değerşken olarak da aile yapıları ele alınmıştır. Çünkü birey aile içinde sosyal bir kimlik kazanır. Aile suç ilişkisi bağlamında öncelikle ailede suçlunun olup olmaması analiz edilmiş, ardından çocuk sayısı, kardeş sayısı ve suç sonrası geride kalan aile bireylerine kimin baktığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Hükümlülerin %33,3'ünün ailesinde suç işleyen varken, %66,7'sinde suçlu birey yoktur. Aile suç ilişkisi bağlamında hükümlülerin kardeş sayılarına bakıldığında, hükümlülerin kalabalık ailelerinden geldiği bulgularına ulaşılmaktadır. Yaklaşık olarak hükümlülerin %79'u 5'den fazla kardeşe sahiptir. Hükümlülerin suç ve aile ilişkisi bağlamın ele alınan diğer bir değerşkende çocuk sayısıdır. 1–3 çocuğu olan hükümlü toplam hükümlülerin %34,9 unu oluştururken, 4–6 çocuğu olan hükümlü ise %19'unu oluşturmaktadır. Toplam hükümlülerin %3,2'si ise 7–9 çocuğa sahiptir. Suç işlenme sonrası hükümlünün bakmakla yükümlü olduğu kişilere kimin baktığı sorulduğunda ise toplam hükümlülerin %19'u bakmakla yükümlü kimseleri olmadığı ifade etmiştir. Yaklaşık olarak toplam hükümlülerin % 45'inin ailesine, onlar cezaevindeyken kendi anne babaları ve kardeşleri bakmaktadır. %7,9'unun ailesi ise devlet yardımları ile geçinmektedir. Durumunu diğer olarak belirten 1 hükümlü ise eşi ve çocuklarından haber alamadığını belirtmiştir.

Bireyin sosyal davranışının şekillenmesinde ve yaşam tarzının oluşumunda aileden sonra en önemli etken çevre faktörü de bu araştırma kapsamında ele alınmıştır. Hükümlülerin cezaevine girmeden önceki yerleşim yerleri ile suç türleri arasındaki ilişkide, il, ilçe ve köyde ikamet eden hükümlülerin en çok işledikleri suç türü adam öldürmedir. Sosyo ekonomik olarak suç ile ilişkili olarak incelenmesi gereken diğer bir önemli unsur ise göçtür. Hükümlülere “kaç yıldır aynı yerde ikamet ediyorsunuz?” şeklinde sorulan soruya % 71,4'ü doğduğundan beri şeklinde yanıt vermişlerdir. Hükümlülerin %28,6'sı ise başka yerden göç ettiklerini belirtmiştir. Göç ve suç ilişkisi

bağlamında hükümlülerin göç etme sebeplerine bakıldığında ise araştırma bulguları bize göçün en temel noktası ekonomik sebepler olduğunu göstermektedir. Hükümlülerin yaklaşık olarak %8'i iş bulmak ve çocuklarını okutmak için göç etmişlerdir. Çeşitli nedenlerle göç eden hükümlülerin yalnızca %3,2'si göç edilen yerde beklentilerinin karşılandığını ifade etmiştir. %12,7' kısmen beklentilerinin karşılandığını belirtirken, yine %12,7'si beklentilerinin karşılanmadığını ifade etmiştir.

Suçun analizi bakımından ele alınması gereken en önemli konulardan biri suçun nedenine ilişkin bulgulardır. Bu bağlamda araştırma bölgesinde suçun en önemli nedenleri; maddi sıkıntılar, kavga, küfür, hakaret, aile sorunları ve namus şeref olarak sıralanabilir. Bu bölgenin düşük ekonomik değerlere sahip olması, insanların suç işlemelerinde belli bir düzeyde etkili olabilmektedir. Kültürel suçlar olarak bilinen kan davası, kız kaçırma gibi suçların temelinde de ekonomik nedenler yatmaktadır.

Bu araştırmada son olarak hükümlülerin cezaevi yaşantıları sonrasındaki korkuları analiz edilmiştir. Hükümlülerin %22,2'si herhangi bir korkularının olmadığını ifade ederken, tahliye sonrası kaygılarda ilk sırayı toplumsal kaygılar, ikinci sırayı da ekonomik kaygılar almaktadır.

Özetle çalışmanın verileri ışığında sosyo-ekonomik bağlamda, suç olgusunun ekonomik yapıdan bağımsız ele alınamayacağı görülmüştür. Suçu önlemeye yönelik sağlıklı çözümler sosyo-ekonomik yapıyı bilerek yapılan politikalardan geçmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- BAHAR, H. İbrahim. **Sosyoloji**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları, Ankara: 2008
- DEMİRBAŞ, Timur. **Kriminoloji**, 2. baskı., Seçkin Yayıncılık, Ankara: 2005.
- DİNLER, Zeynel. **Mikro İktisat**, 19. baskı, Ekin Kitabevi, Bursa: 2007.
- DÖNMEZER, Sulhi. **Kriminoloji**, 8. baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul: 1994.
- DÖNMEZER, S. ve S. Erman, 10. baskı, **Nazarı ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul: 1994.
- DÖNMEZER, Sulhi. **Toplumbilim**, 11. bası, Beta Basım Yayın, İstanbul: 1994,
- DURŞUN, Hasan. **Suçun Ekonomik Modelleri**, DPT Yayınları, Ankara: 1997
- EDIE, Erling. **Economics of Criminal Behavior**, Universty of Oslo, WP: 8100: 1999
- EDIE, Erling, H. Paul Rubin, and Joanna M. Shepherd, **Economics of Crime**, Now Publishers Inc., USA: 2006
- ERDENTUĞ, Aygen. **Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 1981–1982.
- ERKAL, Mustafa E. **Sosyoloji (Toplumbilim)**, , İlaveli 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul: 1993
- GIDDENS, Antony. **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara: 2000
- GÜRKAN, Ülker. **Hukuk Sosyolojisine Giriş**, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara: 1994
- GÜVEL, Alper. **Suç ve Ceza Ekonomisi**, Roma Yayınları, Ankara: 2004
- GÜVEL, Alper. **Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulaması**, Roma Yayınları, Ankara: 2004
- HEINEKE, John M. **Economic Models of Criminal Behavior: An Overview in Economic Models of Criminal Behavior**, North Holland Pub, Netherlands:1978
- İÇLİ, Tülin. **Kriminoloji**, Martı Yayınevi, Ankara: 2004
- İÇLİ, Tülin. **Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet (Derleyen İhsan Sezen)**, , 2. Baskı, Martı Yayınevi, Ankara: 2003
- İÇLİ, Tülin. **Türkiye’de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:71, Ankara: 1993
- KONGAR, Emre. **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Geliştirilmiş ve Genişletilmiş Yeni Basım, Remzi Kitabevi. İstanbul: 1995.
- KÖSEMİHLA, Nurettin Şazi. **Sosyoloji Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1989
- PICCA, Georges. **Kriminoloji**, 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul: 1995.
- SİPAHİ, Beril, S. Yurtkoru ve M. Çinko. **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi**, 2. Baskı, Beta yayınları, İstanbul: 2008.
- STIGLITZ, Joseph. E. **Kamu Ekonomisi** (Çeviren Ö. Faruk Batırel), Marmara Üniversitesi Yayınları No:59 İİBF Yayınları, İstanbul: 1996

YAVUZER, Haluk. **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1996

YAYLALI, Muammer. **Mikro İktisat**, Beta Yayınları, İstanbul: 2004.

YOKUŞ SEVÜK, Handan. **Uluslar arası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım**, Beta Yayıncılık. İstanbul: 1998

WINTER, Harold. **The Economics of Crime: An Introduction to Rational Crime Analysis**, Routledge, Newyork: 2008

MAKALELER:

- BAKIRTAŞ, İbrahim ve Mustafa Ünver, “Suçun Ekonomik Analizi: Genel Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:20, 2008, ss: 35–56
- BECKER, Gary, “Crime and Punishment: An Economic Approach” **Journal of Political Economy**, 76(2), 1968, pp:169–217
- CÖMERTLER, Nazmiye ve Muhsin Kar. “Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 62, No: 2, 2007, ss:1–17
- ÇOPUROĞLU, Cemalettin ve Zahir Kızmaz, “Doğu Anadolu Bölgesi Cezaevlerindeki Adli Hükümlüler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Fırat Üniversitesi Yayınları, Cilt:1, Sayı:1, 2002, ss:15–31
- EHLICH, Isaac, “Participation in Illigimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation”, **Journal of Political Economy**, Volume: 81, 1973, pp. 521- 565
- EHLICH, Isaac, “Crime and Punishment and The Market for Offenses”, **Journal of Economic Perspective**, Volume:10, 1996, pp. 43–67,
<http://links.jstor.org/sici?sici=0895-3309%28199624%2910%3A1%3C43%3ACPATMF%3E2.0.CO%3B2-U>, Erişim Tarihi: 12.05.2008
- FAJNZYLBBER, Pablo, Daniel Lederman and Norman Loayza. “What Causes Violent Crime?” **European Economic Review**, 46(2002), pp. 1323- 1357
- FREEMAN Richard B. “The Economics of Crime. Handbook of Labor Economics”, **Harvard University and NBER**, Volume 3, 1999, pp. 3530- 3563
- GLAESER, L Edward: “An Overview of Crime and Punishment”. **Harvard University and NBER**, March 10, 1999, pp. 1- 31
- İMROHOROĞLU, Ayşe, Antonio Merlo and Peter Rupert. “What Accounts for the Decline in Crime?”, **New York University Economic Research Reports**, June 2000, pp.1–32
- KIZMAZ, Zahir, “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:29, No:20, Sivas, 2005, ss:147–174,
- McCORMICK, Robert E and Robert D Tollison. “Crime On the Court. The Journal Of Political Economy”, Volume 92, Issue 2(April 1984)
<http://links.jstor.org/sici?sici=0022-808%28198404%2992%3A2%3C223%3ACOTC%3E2.O.CO.%3B2-4>, Erişim Tarihi: 12.02.2009
- SEVİM, Yelda ve Yunus Soyaslan. “Hırsızlık Suçu Faillerinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri: Elazığ Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt 11(3), 2009, ss:23-38.
- SCHMIDT, Peter and Ann D.Witte. “An Economic Analysis of Crime and Justice”, **Academic M.**, Orlando, 1984, pp.303- 401.
- SIEGEL, Larry J. and Sena, Joseph J. **Juvenile Delinquency: Theory. Practice and Law** Minesoto, 1981

- WARREN, E.H. "The Economic Approach to Crime. Canadian Journal of Criminology", **Canadian Journal of Criminology**, Ottawa, 20(4), 1978
- WITTE, Ann Dryden and Helen Tauchen. "Work and Crime: An exploration Using Panel Data". **NBER Working Papers**, No: 4794, July 1994, pp. 155- 167.
- WITTE, Ann Dryden and Robert Witt. "What We Spent and What We Get. Public and Private Provision of Crime Prevention and Criminal Justice". **NBER Working Paper**, No: 8204, April, 2001, pp.1- 40
- WITTE, Ann Dryden and Robert Witte. "Crime Causation: Economic Theories". Encyclopedia of Crime and Justice, 2000, pp. 1- 17

DiğER:

Tezler:

- AKKUŞ, Yakup, “**Suçun Ekonomik Analizi: Türkiye Örneği**”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: 2003
- ATASEVEN, Cumali, “**Suçta Etki Eden Sosyal Faktörler**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: 2006
- BAŞPINAR, Taner, “**Türkiye’de Öldürme ve Yaralama Suçundan Hüküm Giyenlerin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**”, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2008
- DURMAZ, Şükrü, “**Bilişim Suçlarının Sosyolojik Analizi**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2005
- FERT, İsmail, “**Sosyal Politika ve Suç İlişkisi: Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: 2007
- ÜRESİNLER, Ragıp, “**Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç: Kırıkkale Örneği**”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: 2005

Bildiriler:

- DİNLER, Veysi ve Günşen İçli. “**Suç ve Yoksulluk Etkiselliği: Isparta Cezaevi Örneği**”, Uluslar arası Davraz Kongresi Küresel Diyalog Bildirileri Kitabı, , Isparta, 2009, ss:2469- 2500
- DÖNMEZER, Sulhi. “**Suçun Önlenmesinde Toplumun Katkıları**”, Mala Karşı İşlenen Suçlarla Mücadele Semineri, 24 Mayıs 2000, EGM Asayiş Daire Başkanlığı, İstanbul, 2000
- MEHLKOP, Guida, Rolf Becker and Regula Imhof. “**Extending the Rational Action Theory of Crime: Success, Norms and Risk Taking. An Empirical Re-Assessment of the Theory of Subjective Expected Utility**”. International Conference on Rational Choice and Social Institutions, Zurich, September 6–8, 2007
- PAZARLIOĞLU, Vedat ve Timur Turgutlu. “**Gelir, İşsizlik ve Suç: Türkiye Örneği**”, 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi, Malatya, Mayıs 2007

Rapor ve Kurum Yayınları:

- ÖZSOYLU, Ahmet Fazıl. 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Suç Ekonomisi. Türkiye İşadamları Derneği (TÜGİAD), İstanbul, 1986
- Türkiye İstatistik Yıllığı 2007, TÜİK, Ankara
- Türkiye İstatistik Yıllığı 2008, TÜİK, Ankara
- Yasalarda Kadın Eğitim Dizisi, Eğitim-Sen Yayınları, 2006

İnternet Kaynakları:

www.kesk.org.tr

www.istatistikmerkezi.com

www.nber.org

<http://tez2.yok.gov.tr/>

www.tuik.gov.tr

EK 1

ANKET FORMU

Bu anket formu, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezine veri oluşturmak üzere hazırlanmıştır. Sosyo- Ekonomik yapının suç üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olan bu çalışma, bilimsel bir nitelik taşımayı arzulamaktadır bu nedenle sorulara eksiksiz, doğru ve içtenlikle cevap vermeniz, bu araştırmanın amacına ulaşmasında en büyük katkıyı sağlayacaktır.

Anket formuna yazacağınız bilgiler, mahkumiyetiniz ile ilgili herhangi bir işlemde kesinlikle kullanılmayacaktır. Bu nedenle vereceğiniz cevapların samimi, doğru olması çalışmamıza büyük katkıda bulunacaktır. Anketin herhangi bir yerine isim yazılmayacaktır.

Bu anketin doldurulmasında yapacağınız değerli yardım ve katkılarınız için şimdiden TEŞEKKÜR ederiz.

Araştırmayı Hazırlayan
Sıddıka AKDENİZ

1- Cinsiyetiniz?

1() Kadın 2 () Erkek

2- Yaşınız?

1()18–22 2()23–27 3()28–32 4()33–37 5()38–42 6()43–47
7()48–52 8()53–57 9()58 ve üstü

3- Medeni haliniz?

1() Hiç evlenmemiş 2() Evli 3() Eşi Ölmüş 4()Boşanmış 5()Çok eşli

4- Öğrenim durumunuz?

1()Okur-yazar değil 2()Okur-yazar ilkokul mezunu değil
3()İlkokul mezunu 4()Ortaokul mezunu
5()Lise mezunu 6()Üniversite veya yüksekokul mezunu

5- Annenizin öğrenim durumu?

1. Okuryazar değil ()
2. Okur-yazar, ilkokul mezunu değil ()
3. İlkokul mezunu ()
4. Ortaokul mezunu ()
5. Lise mezunu ()
6. Üniversite veya yüksekokul mezunu ()

6- Babanızın öğrenim durumu?

1. Okuryazar değil ()
2. Okur-yazar, ilkokul mezunu değil ()
3. İlkokul mezunu ()
4. Ortaokul mezunu ()
5. Lise mezunu ()
6. Üniversite veya yüksekokul mezunu ()

7- Öğrenim hayatınızı yarım bırakmak zorunda kaldıysanız bunun nedeni neydi?

1() yarıda bırakmadım 2() Ekonomik sıkıntı 3() Annemin/ Babamın ölümü/ Boşanması
4() Başarısız ve sorunlu bir öğrenci olmam 5() kişisel/ Ailevi sorunlar
6() Sosyal sorunlar/ İmkânsızlıklar

8- Okul yıllarınızda hem okuyup hem de çalıştınız mı?

1() Evet 2()Hayır

9- Cezaevine girmeden önce en son hangi işi yapıyordunuz?

1() zanaatkar 2() esnaf 3() çiftçi 4() işçi (sanayi sektörü)

- 5() işçi (hizmet sektörü) 6() gündelik işler 7() emekli 8() kamu çalışanı 9() ev hanımı
10() öğrenci

10 Bu işi niçin tercih ettiniz?

- 1() Kendi adıma para kazanmak 2() Ev bütçesine katkıda bulunmak
3() Eşim çalışmıyordu, ben çalışmak zorundaydım 4() Bu işten hoşlandığım için
5() Başka iş bulamadığım için 6() baba mesleği
7() Diğer.....

11- Gelir düzeyiniz (aylık YTL olarak)

- 1() 0-499 2() 500-999 3() 1000-1499
4() 1500-1999 5() 2000 üstü

12- En son çalıştığınız işten aldığınız aylık geçinmenize yetiyor muydu?

- 1() Evet rahatça geçiniyorduk 2() Geçinmekte güçlük çekiyorduk
3() Gelirimiz geçinmemize yetmiyordu 4() Eşimin ve benim gelirimiz ancak geçinmemizi sağlıyordu
5() Diğer.....

13- Çocukluk ve gençlik yıllarında maddi yönden her istediğinize sahip oldunuz mu?

- 1 () Evet, her istediğime sahip oldum 2 () Kimi zaman olmasa da çoğunlukla
3 () Nadiren istediğim şeye sahip olabiliyordum 4 () İstedğim hiçbir şeye sahip
olamadım
5 () Diğer.....

14- Siz cezaevindeyken ailenize kim bakıyor?

- 1 () Eşim 2 () Benim annem/babam 3 () Eşimin
annesi/babası
4 () Kardeşlerim 5 () çocuklar 6 () komşu/ akraba/
arkadaş
7 () devlet 8 () bakmakla yükümlü kimse yok

15- Siz dahil kaç kardeşsiniz?

- 1() kardeş yok 2() 1-3 3() 4-6 4() 7-9 5() 10 ve üstü

16- Cezaevine girmeden önce yaşadığınız yer?

- 1() İl..... 2() İlçe..... 3() köy.....

17- Cezaevine girmeden önce yaşadığınız yerde kaç yıldır bulunuyordunuz?

- 1 () Doğduğumdan beri 2 () 1 yıldan az 3 () 1-5 yıldır
4 () 5-10 yıldır 5 () 10-15 yıldır 6 () 15-20 yıldır
7 () 20 yıldan fazla zamandır 8 () Diğer.....

18- Eğer en son yaşadığınız yere göç ettiyseniz, buraya nereden göç ettiniz?

- 1() İl 2() İlçe 3() Köy 4() Diğer.....

19- Göç etme sebebiniz nedir?

- 1() İş bulmak 2() Daha iyi bir yaşam ümidiyle 3()
Okumak için
4() Çocukları okutmak için 5() Akrabalarım orada olduğu için 6()
Kan davası
7() Diğer.....

20- Göç ettikten sonra ne tür güçlüklerle karşılaştınız?

- 1() İşsizlik 2() Geçim sıkıntısı 3() Barınma sorunu
4() Aile geçimsizliği 5() Hiç güçlük çekmedim 6() Diğer.....

21- Göç ettiğiniz yerde bulmayı düşündüklerinizi elde ettiniz mi?

1 () Evet 2 () Kısmen 3 () Hayır

22- Anne ve babanızla birlikte yaşarken ekonomik sıkıntı çekiyor muydunuz?

1 () Gelirimizle rahatça geçiniyorduk 2 () Geçinmekte güçlük çekiyorduk 3 ()
Diğer.....

23- Çocuğunuz var mı?

1 () Yok 2 () 1-3 3 () 4-6 4 () 7-9 5 () 10 ve üstü

24- Cezaevine girmeden önce boş vakitlerinizi nasıl değerlendirirdiniz? (Birden fazla cevaplandırılabilir)

1 () Fazla bos vaktim olmazdı
2 () Televizyon izler, müzik dinlerdim
3 () Kahvehaneye/kafeye gider, arkadaşlarımla vakit geçirirdim
4 () Kitap ve gazete okurdum
5 () İkinci bir iş veya para kazandırıcı şeyler yapardım
6 () Diğer.....

25- Arkadaşlarınız arasında suç işleyen var mı?

1 () Evet 2 () Hayır

26- Çocukluk ve gençlik yıllarınızla hiç suç işlediyseniz bu ne tür bir suçtu?

1 () Ufak tefek hırsızlıklar
2 () Kumar, içki
3 () Uyuşturucu madde kullanma
4 () Evden kaçma
5 () Kavga
6 () suç işlemedim
7 () diğer

27- Sizce televizyondaki şiddet içerikli programlar suç işlemeye teşvik eder mi?

1 () Evet 2 () Hayır

28- Sizin suç işlemenize etkisi var mıydı?

1 () Evet 2 () Hayır

29- Ailenizde suç işleyen var mı?

1 () Evet 2 () Hayır

30- Daha önce tutuklandınız ya da hüküm giydiyseniz, hangi suçtan?

1 () Hüküm giymedim
2 () Hırsızlık
3 () Yankesicilik
4 () Dolandırıcılık
5 () Emniyeti suiistimal
6 () Gasp/kap-kaç
7 () Adam yaralama
8 () Adam öldürme
9 () Cinsel saldırı
10 () Kız kaçırma
11 () Adam kaçırma
12 () Çek-senet tahsili
13 () Uyuşturucu nedeniyle
14 () Diğer.....

31- Halen hangi suçtan hükümlüsünüz?

1 () Hırsızlık
2 () Yankesicilik
3 () Dolandırıcılık

- 4 () Emniyeti suiistimal
- 5 () Gasp/kap-kaç
- 6 () Adam yaralama
- 7 () Adam öldürme
- 8 () Cinsel saldırı
- 9 () Kız kaçırma
- 10 () Adam kaçırma
- 11 () Çek-senet tahsili
- 12 () Uyusturucu nedeniyle
- 13 () Diğer.....

32- Suçu hangi yerleşim yerinde işlediniz?

- 1() İl
- 2() İlçe
- 3() Köy
- 4() Diğer

33- Suçu nasıl işlediniz?

- 1() Önceden karar vermiş, planlamıştım
- 2() Suçu aniden işledim
- 3() Kazayla oldu
- 4() Diğer.....

34- Neden suç işlediniz?

- 1() Evlenmek için
- 2() Namus, şeref uğruna
- 3() Kıskançlıktan
- 4() Kan davası nedeniyle
- 5() Sarhoşken çıkan kavga yüzünden
- 6() Para alacağı için
- 7() Arazi anlaşmazlığından
- 8() Maddi sıkıntı yüzünden
- 9() Kavga, küfür, hakaret
- 10() Aile sorunları
- 11() Bunalım, tahrik sonucu
- 12() Başka bir suç işlerken
- 13() Karşı taraftan kaynaklanan nedenler
- 14() Diğer.....

35- Suçu işlerken teşvik ya da yardım gördünüz mü?

- 1() Teşvik gördüm
- 2() Yardım gördüm
- 3() İkisini de gördüm
- 4() Hiçbiri

36- Teşvik ya da yardım gördüyseniz, kimden?(Birden fazla cevaplanabilir)

- 1() Annem ve babamdan
- 2() Kardeşlerimden
- 3() Eşimden
- 4() Çocuklarımdan
- 5() Akrabalarımdan
- 6() Arkadaşlarımdan
- 7() Diğer.....

37- Suçu işlediğiniz anda alkol ya da uyuşturucu kullanmış mıydınız?

- 1() Alkol almıştım
- 2() Uyuşturucu almıştım
- 3() Her ikisini de almıştım
- 4() Hiçbirini kullanmamıştım

38- Bu suçu işlediğinize pişman mısınız?

- 1() Evet
- 2() Hayır

39- Suçu işlediğiniz zaman alacağınız cezayı biliyor muydunuz?

1()Evet 2()Hayır

40- Cezanın ağır olması size göre, insanları suç işlemekten ahkoyabilir mi?

1()Evet 2()Hayır

41- Tahliye olduktan sonra suç işlediğiniz yerde yaşamaya devam edecek misiniz ?

1()Evet 2()Hayır 3() belirsiz

42-Cezaevinden çıktıktan sonra sizi en çok korkutan nedir?

1()İş bulamamak

2()Ailemin beni kabul etmemesi

3()Eşimin ve çocuklarımın beni kabul etmemesi

4() Arkadaşlarımın ve yakın çevremın beni kabul etmemesi

5()tekrar suç işleme

6() topluma ayak uyduramama

7() hasım taraf

8() korkum yok

43- Gençlerin suçtan uzak durmaları için neler yapmalarını önerirsiniz?

.....
.....
.....

İzin kağıdı

EK 2

EK 3

EK 3.1. Hükümlülerin Arkadaşları Arasındaki Suçlu Olup Olmamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evete	31	49,2
Hayır	32	50,8
Toplam	63	100

EK 3.2 Hükümlülerin İşledikleri Suçlar ve Arkadaş Çevresi Arasındaki İlişki

			Suç									
			Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kapkaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırmaya	Uyuşturucu	Diğer	Topl.
Arkadaşlar arasında suçlu	Evet	Sayı	6	0	8	2	9	0	1	3	2	31
		Oran (%)	75	0	88,9	66,7	27,3	0	50	75	100	49,2
	Hayır	Sayı	2	1	1	1	24	1	1	1	0	32
		Oran (%)	25	100	11,1	33,3	72,7	100	50	25	0	50,8
Toplam		Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63
		Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

EK 3.3. Hükümlülerin Çocukluk ve Gençlik Yıllarında İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı

Suç Türü	Frekans	Yüzde
Ufak tefek hırsızlıklar	5	7,9
Kumar içki	2	3,2
Uyuşturucu madde kullanma	4	6,4
Kavga	19	28,7
Suç işlemedim	30	47,6
Diğer	3	4,8
Toplam	63	100

EK 3.4. Hükümlülerin Daha önce Hüküm Giydikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı

Suç Türü	Frekans	Yüzde
Hüküm giymedim	33	52,4
Hırsızlık	7	11,1
Emniyeti suiistimal	1	1,6
Gasp kapkaç	1	1,6
Adam yaralama	4	6,3
Adam öldürme	1	1,6
Uyuşturucu	2	3,2
Diğer	9	14,3
Hırsızlık/ gasp/kapkaç	4	6,3
Hırsızlık/yan kesicilik/adam yaralama	1	1,6
Toplam	63	100

EK 3. 5. Hükümlülerin İşledikleri Suç Türü ve Daha önce Hüküm Giydikleri Suç Türü Arasındaki İlişki

		Suç										
		Hırsızlık	Yankesicilik	Gasp kapkaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Toplam	
Daha önce hüküm giyilen suç	Hüküm giymedim	Sayı	1	0	2	1	26	1	1	1	0	33
		Oran (%)	12,5	0	22,2	33,3	78,8	100	50	25	0	52,4
	Hırsızlık	Sayı	6	0	0	0	0	0	0	1	0	7
		Oran (%)	75	0	0	0	0	0	0	25	0	11,1
	Emniyeti suistimal	Sayı	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	0	25	0	1,6
	Gasp kapkaç	Sayı	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
		Oran (%)	0	0	0	0	0	0	50	0	0	1,6
	Adam yaralama	Sayı	0	0	2	0	2	0	0	0	0	4
		Oran (%)	0	0	22,2	0	6,1	0	0	0	0	6,3
	Adam öldürme	Sayı	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	0	11,1	0	0	0	0	0	0	1,6
	Uyuşturucu	Sayı	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
		Oran (%)	0	0	22,2	0	0	0	0	0	0	3,2
	Diğer	Sayı	0	0	2	2	5	0	0	0	0	9
		Oran (%)	0	0	22,2	66,7	15,2	0	0	0	0	14,3
	Hırsızlık/gasp/kapkaç	Sayı	1	0	0	0	0	0	0	1	2	4
		Oran (%)	12,5	0	0	0	0	0	0	25	100	6,3
	Hırsızlık/yankesicilik/adamyaralama	Sayı	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
		Oran (%)	0	100	0	0	0	0	0	0	0	1,6
Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63	
	Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

EK 3.6. Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce Boş Vakitlerini Değerlendirme Biçimleri

	Frekans	Yüzde
Fazla boş vaktim olmazdı	22	34,9
Televizyon izler müzik dinlerdim	2	3,2
Arkadaşlarımla vakit geçirirdim	21	33,3
Kitap ve gazete okurdum	2	3,2
İkinci bir iş veya para kazandırıcı işler yaptım	15	23,8
Diğer	1	1,6
Toplam	63	100

EK 3. 7. Hükümlülerin TV'deki Şiddete Bakış Açılarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	41	65,1
Hayır	22	34,9
Toplam	63	100

EK 3.8. Hükümlülerin TV'deki Şiddetin İşledikleri Suça Etkilemesi Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	7	11,1
Hayır	56	88,9
Toplam	63	100

EK 3.9. Hükümlülerin Suç İşledikleri Yere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İl	35	55,6
İlçe	10	15,9
Köy	18	28,6
Toplam	63	100

EK 3.10. Hükümlülerin Yaşadıkları Yer ve Suçu İşledikleri Yer Arasındaki İlişki

			Sucun işlendiği yer			
			İl	İlçe	Köy	Toplam
Yaşanılan yer	İl	Sayı	21	5	0	26
		Oran (%)	60	50	0	41,3
	İlçe	Sayı	6	5	0	11
		Oran (%)	17,1	50	0	17,5
	Köy	Sayı	7	0	18	25
		Oran (%)	20	0	100	39,7
	Yurt dışı	Sayı	1	0	0	1
		Oran (%)	2,9	0	0	1,6
	Toplam	Sayı	35	10	18	63
		Oran (%)	100	100	100	100

EK 3.11. Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Suçu İşledikleri Yer Arasındaki İlişki

			Suç									
			Hırsızlık	Yankesicilik	Gasp kapkaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Top.
Sucun işlendiği yer	İl	Sayı	6	1	8	3	10	0	2	3	2	35
		Oran (%)	75	100	88,9	100	30,3	0	100	75	100	55,6
	İlçe	Sayı	2	0	1	0	6	0	0	1	0	10
		Oran (%)	25	0	11,1	0	18,2	0	0	25	0	15,9
	Köy	Sayı	0	0	0	0	17	1	0	0	0	18
		Oran (%)	0	0	0	0	51,5	100	0	0	0	28,6
	Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63
		Oran	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

EK 3. 12.Hükümlülerin Cezaevinden Çıktıktan Sonra Aynı Yerde Yaşama İsteklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Evet	26	41,3
Hayır	33	52,4
Belirsiz	4	6,3
Toplam	63	100

EK 3. 13.Hükümlülerin İşledikleri Suç ve Cezaevinden Çıktıktan Sonra Aynı Yerde Yaşama İstekleri Arasındaki İlişki

			Suç									
			Hırsızlık	Yan kesicilik	Gasp kaç kaç	Adam yaralama	Adam öldürme	Cinsel saldırı	Kız kaçırma	Uyuşturucu	Diğer	Top.
Aynı yerde yaşamaya devam edilecek mi?	Evet	Sayı	3	1	4	3	11	0	1	2	1	26
		Oran (%)	37,5	100	44,4	100	33,3	0	50	50	50	41,3
	Hayır	Sayı	5	0	4	0	19	1	1	2	1	33
		Oran (%)	62,5	0	44,4	0	57,6	100	50	50	50	52,4
	Belirsiz	Sayı	0	0	1	0	3	0	0	0	0	4
		Oran (%)	0	0	11,1	0	9,1	0	0	0	0	6,3
Toplam	Sayı	8	1	9	3	33	1	2	4	2	63	
	Oran (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

EK 3. 14. Hükümlülerin Yaşadıkları Yer ve Cezaevinden Çıktıktan Sonra Aynı Yerde Yaşama İstekleri Arasındaki İlişki

			Aynı yerde yaşamaya devam edilecek mi?			
			Evet	Hayır	Belirsiz	Toplam
Yaşadıkları yer	İl	Sayı	11	13	2	26
		Oran (%)	42,3	39,4	50	41,3
	İlçe	Sayı	6	4	1	11
		Oran (%)	23,1	12,1	25	17,5
	Köy	Sayı	9	15	1	25
		Oran (%)	34,6	45,5	25	39,7
	Yurt dışı	Sayı	0	1	0	1
		Oran (%)	0	3	0	1,6
	Toplam	Sayı	26	33	4	63
		Oran (%)	100	100	100	100

ÖZGEÇMİŞ

12.02.1981 yılında Kars'ta doğdum. İlkokulu Kars Namık Kemal İlkokulu'nda, ortaokulu Kars Atatürk Ortaokulu'nda liseyi ise Çorlu Mimar Sinan Lisesi'nde okudum.2000 yılında Ankara Üniversitesi ÇMYO İşletmecilik programını kazandım. 2003 yılında tekrar üniversite sınavına girerek Atatürk Üniversitesi İİBF İktisat bölümünü kazandım. 2007 yılında Kafkas Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladım. Halen Şırnak Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü İktisat Politikası ABD'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.